

ناشران

احکام ناشران

مشخصات کتاب

سرشناسه:عرب انصاری، حسینعلی، 1351 -

عنوان و نام پدیدآور:احکام ناشران/ حسینعلی عرب انصاری؛ [برای] پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر.

مشخصات نشر:قم: نشر معروف، 1394.

مشخصات ظاهری:264 ص.؛ 11×19 س م.

فروست:فقه و زندگی؛ 28.

شابک:45000 ریال:978-600-6612-38-6

وضعیت فهرست نویسی:فاپا

یادداشت:کتابنامه:ص.261- 264؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع:قانون مطبوعات (فقه) -- ایران

موضوع:Press law (Islamic law) -- Iran

موضوع:قانون مطبوعات -- ایران

موضوع:Press law -- Iran

موضوع:مالکیت معنوی (فقه) -- ایران

موضوع:Intellectual property (Islamic law) -- Iran

موضوع:مالکیت معنوی -- ایران

موضوع:Intellectual property -- Iran

شناسه افزوده:ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر. پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

رده بندی کنگره:BP198/6 /ق23 ع4 1394

رده بندی دیویی:297/379

شماره کتابشناسی ملی:3866176

ص: 1

اشاره

فهرست مطالب

ص: 9

فقه و زندگی و سبک زندگی اسلامی

اسلامی شدن زندگی اجتماعی در مرحله شناخت سه گام دارد:

1. شناخت معروف و منکر در فعالیت های فردی و روابط

انسان و خداوند عزّوجلّ

2. شناخت معروف و منکر در حوزه روابط اجتماعی و

معاملات اقتصادی.

3. شناخت معروف و منکر در روابط دولت و ملت

در گام اول فعالیت های فقهی، اخلاقی پژوهشهای اخلاق مدار فراوانی توسط عالمان و محققان پدید آمده و

اصلاح و تقویت روابط عبادی، عقیدتی و معرفتی انسان با خداوند متعال را مورد توجه قرار داده است.

گام دوم یعنی شناخت معروف و منکر در روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی، کاری است که با وجود برخی از آثار علمی و پژوهشهای ارزشمند بانگاه تخصصی به هر صنف مورد توجه قرار نگرفته است. سلسله کتابهای فقه و زندگی، به پژوهش و نگارش در حوزه اصناف خاص توجه دارد و بایدها و نبایدهای فقهی و اخلاقی و آداب اسلامی هر اتحادیه صنفی و دست اندرکاران مشاغل مختلف تولیدی، توزیعی، و خدماتی را محور پژوهش و نگارش و اطلاع رسانی خویش می داند.

گام سوم در شناخت معروف و منکریه روابط مردم و حکومت ها اختصاص دارد، اسلامی شدن روابط دولت و ملت بالاترین گام به سوی رضای خداوند متعال محسوب می شود و در سایه پیروی از رهبری الهی و تسلیم دولت و ملت در برابر قوانین قرآن و عترت امکان پذیر است.

در حدود سال های 1372 ش با آغاز فعالیت های ستاد امر به معروف و نهی از منکر طرح پژوهشی افقه و زندگی توسط جناب حجت الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد حسین فلاح زاده، در پژوهشکده باقرالعلوم(علیه السّلام)

ص: 14

قم، پی ریزی شد. هدف طرح، تألیف و تدوین مجموعه کتابهایی در زمینه آداب و احکام اسلامی برای اصناف و مشاغل گوناگون اقتصادی و بازاریان کشور بود. با هماهنگی این دو نهاد فرهنگی تألیف حدود بیست جلد از این مجموعه در سال های آغاز کمک خوبی به بازاریان متدین در زمینه شناخت احکام شرعی و حلال و حرام مشاغل بشمار می رفت. اما مثل بسیاری دیگر از طرح ها این کار هم به دلایل مختلف ناتمام ماند و در زمینه احکام فقهی بسیاری اصناف اثری فراهم نیامد.

ضرورت اسلامی شدن بازار، علاقه بسیاری از کسبهٔ محترم در بخش های تولید و توزیع و خدمات و پیگیری دبیر محترم ستاد امر به معروف و نهی از منکر حجت الاسلام والمسلمین زرگردام عزه العالی مسبب احیای مجدد این طرح پژوهشی کاربردی در سال 1393 ش شد و تالیف و تدوین کتبی دیگر در زمینه فقه اصناف در دستور کار پژوهشکده امربه معروف و نهی از منکر قرار گرفت.

در سالهای آغازین، این پژوهش ها با هدایت و حمایت ستاد و نظارت علمی و فقهی برادران گرامی حجج اسلام محمد حسین فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفت و بیست و چند دفتراز آن فراهم آمد. اینک بار دیگر پس از

حدود چهارده سال، این کار ناتمام و بر زمین مانده به توفیق الهی و نظارت جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج سید محمد تقی علوی و همکاری گروهی از فضلای حوزه علمیه قم در پژوهشکده امربه معروف پیگیری می شود.

همیشه اصناف محترم و صاحبان مشاغل در انجام وظیفه خود نیاز به احکام و قوانین الهی دارند و لازم است معروف و منکرات صنفی را بشناسند، تحولات صنفی و دگرگونی ها در حوزه کسب و کار سبب می شود که احکام براساس نیازهای روز مورد بازنگری فقهی و علمی قرار گیرد وتفقه واجتهاد جدید ضرورت یابد. از این رو بار دیگر با استفاده از فتاوی مراجع بزرگوار تقلید و قوانین مصوب شورای نگهبان موضوعات کار نشده در برنامه پژوهشی قرار گرفت و بیست اثر جدید تحقیق و تولید شد. عناوین پژوهش های سال 1393 ش بدین شرح است:

1. احکام صنف طلا و جواهر

2. احکام تلفن همراه

3. احکام بازی های رایانه ای

4. احکام صنف اتوبوس رانی

5. احکام صنف فرش و تابلوفرش

6. احکام صنف کیف و کفش (سراجان)

ص: 16

7. احکام صنف ماهی فروشان

8. احکام صنف ناشران

9. احکام صنف پوشاک

10. احکام صنف نانوایان

11. احکام صنف اینترنت و رایانه

12. احکام صنف پرندگان و پرنده فروشان

13. احکام صنف اغذیه فروشان

14. احکام صنف پارکها

15. احکام عمومی کسب و کار

16. احکام صنف قهوه خانه ها

17. احکام صنف الکتریکی

18. احکام صنف عطاری و دارو گیاهی

19. احکام صنف صوتی و تصویری

20. احکام بیمه ها

این دفتر از فقه و زندگی که با تلاش برادر گرامی حجت الاسلام حسینعلی عرب انصاری پدید آمده به احکام ناشران اختصاص یافته است و امیدواریم محققان و بازاریان محترم با ارائه تجارب و مسائل شرعی خویش مارا در تکمیل این اثر یاری کنند.

با درخواست توفیق از خداوند دانا و توانا و یاری محققان

حوزوی و همراهی اصناف کشور، بسیج اصناف و مسؤلان ستادهای امربه معروف ، می توان به سوی اسلامی شدن بازار، آرامش روانی جامعه، کاهش جرم و تخلفات اقتصادی و کسب رضای حضرت حق گامهایی بلندتر برداشت.

امیدواریم با شناخت احکام الهی در تمام بخش ها و اجرای آن در زندگی فردی و اجتماعی و در سایه فقه ناب اسلامی و با هدایت حضرت بقیه الله عجل الله تعالی فرجه الشریف، توحید و عدالت در سراسر عالم حاکم گردد. ان شاء الله .

قم پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

خیابان سمیه کوچه 12 پلاک 355

Al-adl.ir

info@al-adl.ir

ص: 18

بخش اول: احکام نشر

اشاره

ص: 19

ناشر

در اصطلاح نامه کتابداری ناشر چنین تعریف شده است: شخص، شرکت ، یا شخصیت حقوقی یا تنالگلان که مسؤلیت انتشار یک کتاب یا دیگر مواد چاپی را برای استفاده همگان به عهده بگیرد. همین شخص یا شرکت ممکن است چاپ کننده ، ناشر و فروشنده ، یا چاپ کننده و ناشر و یا ناشر و یا فروشنده باشد. ولی در غرب تا آغاز قرن 19 کار انتشار یک شغل جداگانه بود.

صنعت نشر

فعالیتی راکه منجر به تولید یک کالای تجاری شود،

ص: 21

صنعت می گویند. در دهه های اخیر کتاب ها را با استفاده از دستگاه های الکترونیکی تولید می کنند ، بنابراین آنهارا کالا می توان نامید به این ترتیب ، تولید کتاب یک صنعت است که به آن “صنعت نشر” یا کتاب سازی گفته می شود.

موسسه انتشاراتی

یک ناشر ممکن است در قالب یک کتابفروشی، خود تمام امور را انجام دهد یابه عنوان یک موسسه انتشاراتی کارهارا انجام دهد . در هر موسسه انتشاراتی دفتر مدیر انتشارات یا دفتر نشر، رابط میان موسسه و مردم است. این دفتر، ارتباطات میان پدید آورندگان، امور مالی، فنی، ویراستاری و سایر واحد های نشر را با مدیر انتشارات و با یکدیگر هماهنگ می کند. این دفتر غالبا امور روابط عمومی را نیز انجام می دهد.

شورای نشر

موسسه انتشاراتی بزرگ غالبا یک شورای نشر یا گروه های تخصصی برای چاپ اثر یا انتخاب اثر یا ارزیابی اثر دارند. این شورا ممکن است گاهی برای امور فوری یا به طور مستمر تشکیل شود. این شورا ممکن است تحت عنوان ” کمیته انتخاب کتاب” یا شورای سر دبیری باشد که غالبا در نشر مجلات وجود دارند.

ص: 22

شورای ویرایش

گروهی از ویراستاران راکه سیاست های یک موسسه انتشاراتی را تعیین می کنند یا ویرایش یک کتاب مرجع مفصل رابه عهده دارند، شورای ویرایش می گویند.

در دانشنامه کتابداری و اطلاع رسانی ویراستار به صورت ذیل تعریف شده است: « کسی که اثر یا مجموعه آثار یا مقالاتی را که از آن خودش است برای انتشار آماده می کند.»

کار ویرایش ممکن است آماده ساختن مطالب برای چاپخانه منحصر باشد ، یا ممکن است شامل سرپرستی چاپ ، تجدید در متن یا توضیح آن و افزودن مقدمه ، تعلیقات و یا مطالب انتقادی دیگر باشد .

بخش هنری و گرافیک

دست اندر کاران این بخش مسؤلیت امور هنری مانند طراحی ،صفحه آرایی ، نقاشی ورسامی اثر را به عهده دارند.

بخش تولید

این بخش مسولیت تبدیل دست نوشته به متن چاپی رابه عهده دارد در این بخش بیشتر امور فنی مربوط به چاپ و مراحل پایانی پس از چاپ انجام می گیرد.

ص: 23

بخش مالی و اداری

انتشاراتی های بزرگ ، گا هی این دو بخش را از هم تفکیک می کنند. در انتشاراتی های کوچک، مسولیت این بخش به عهده ناشر است و او برای رسیدگی به امور مالی یک حسابدار استخدام می کند وظایف بخش مالی فراتر از کار حسابداری است به طوری که در بخش مالی باید هزینه های نشر به طور کلی و جزئی بر آورد و سپس تامین شوند.

تولید فنی

شروع مرحله تولید فنی پس از اتمام همه مراحل ویرایش است و پایان آن آغاز کار چاپ کتاب درچاپخانه است .

این مرحله شامل طراحی کتاب و جلد و حروف چینی، صفحه آرایی و تصویر گری کتاب است .

بخش توزیع و فروش

در انتشاراتی های بزرگ ، این بخش واحدی مستقل است و گاهی واحدهای برون مرزی نیز دارد. در این بخش چرخه تولید کتاب به مرحله پایانی می رسد . مسؤلیت بازاریابی ، تبلیغ، توزیع و فروش اثر به عهده این بخش است.

اجزای کتاب

اشاره

هر کتاب از سه جزء اصلی تشکیل میشود: اجزای پیش از متن اصلی، متن اصلی ، اجزای پس از متن اصلی.

اجزای پیش از متن اصلی

الف) جلد

ب) برگه سفید

ج) صفحه نیم عنوان

د) صفحه عنوان

ه-) صفحه حقوقی

متن اصلی کتاب

متن اصلی فصل ها و زیر فصل ها و بخش های گوناگون کتاب است که تقدم و تأخر آنها با نظر پدیدآور، ویراستار و بخش طراحی تعیین شده است.

اجزای پس از متن

1)نمایه: سیاهه الفبایی نامها ، واژه ها و موضوعاتی است که در کتاب می آید.

2)پی افزودها یا ضمائم : به مطالبی که ضمیمه متن کتاب هستند مانند کتاب نامه ، جداول آماری و مطالب توضیحی (تعلیقات)، پی افزود یا ضمائم می گویند.

3) کتاب نامه: سیاهه منابع و مآخذی است که پدید آور برای تألیف کتاب از آنها استفاده کرده است.

طراحی

طراح بابهره گیری از ذوق هنری ، فن روان شناسی، ابتکار عمل و حس زیبا شناختی میان بخش ها و اجزای گوناگون توازن، وحدت وتناسب ایجاد می کند . ویراستار کتاب را پس از ویرایش به بخش طراحی ارائه می دهد. طراح جای صفحات ، اندازه حروف و نوع آنها، حاشیه ها و فضا های خالی صفحات ، محل و نوع و شکل تصاویر و جداول ، اجزای سه گانه کتاب و جلد و روپوش جلد را طراحی می کند.

حروف نگاری

پس از آنکه ، طراح اندازه و شکل حروف را پیشنهاد کرد و مورد توافق ویراستار یا ناشر قرار گرفت به بخش حروف چینی ارائه می شود. پیش از اختراع رایانه ، نوشته ها در چاپخانه حروف چینی می شدند ، اما در حال حاضر ، اغلب ناشران حروف چینی را با رایانه انجام می دهند.

صفحه آرایی

یکی از وظایف بخش تولید فنی وزیر بخش ، طراحی است . صفحه آرایی با دست یا با رایانه انجام می شود. طراح یا صفحه آرا به کمک نرم افزار های رایانه ای متن حروف چینی شده را صفحه آرایی می کند.

ص: 26

قطع کتاب

یکی از کار هایی که در تولید فنی انجام می شود ، تعیین قطع کتاب است. قطع کتاب به معنی اندازه کتاب است و با توجه به اندازه سطح چاپ، طول سطر ، قطع کاغذ و برش های آن انتخاب می شود .

در ایران نزدیک به بیست نوع قطع کتاب وجود دارد . کوچکترین نوع آن قطع ” بازوبندی ” به اندازه 2 ×3 سانتی متر . بزرگترین نوع قطع “رحلی بزرگ” و اندازه آن 34 ×58 سانتی متر است . از اندازه های دیگر می توان «وزیری، رقعی، خشتی و جیبی» را نام برد، به طور کلی ، طراحی قطع کتاب با استفاده از اصول روانشناسی ، هنری، ذوقی وقتی انجام می شود.

توزیع و فروش

این امر ، در صدی (حداکثر 30 درصد) از درآمد نشر را به خود اختصاص می دهد. چه بسا کتابهایی با ارزش که به دلیل عدم اطلاع رسانی یا توزیع نامناسب در انبارها می مانند ، بنابراین توزیع و فروش کتاب یک فرایند است که باید طبق برنامه ریزی درست و روش های علمی انجام شود . یکی از راه های توزیع درست ، بازار یابی است که طی آن بازار های مصرف ، شناسایی می شوند. امروزه معمولا

بازار یابی قبل از انتشار انجام می شود.

تبلیغ

یکی از عوامل مؤثر در توزیع و فروش کتاب تبلیغ است.در بازار یابی نوع تبلیغات و چگونگی آن مشخص می شود. تبلیغ کتابها جنبه تجاری ندارد، زیرا کتاب یک کالای فرهنگی است . در واقع ، تبلیغ کتاب نوعی اطلاع رسانی فرهنگی است که موجب رونق بازار و تبادل و توسعه فرهنگی ، سیاسی و اقتصادی یک جامعه می شود.

بهای کتاب

بهای کتاب با توجه به هزینه های متفاوت کتاب محاسبه می شود. بهای کتاب معمولا قیمتی است که خوانندگان آن را برای خرید کتاب می پردازند. محاسبه آن بر میزان قیمت تمام شده کتاب ، به اضافه سود ناشر ، تیتراژ کتاب و درصدی است که باید به پدید آور پرداخت شود . قیمت تمام شده به اضافه سود ناشر همان بهای کتاب است که ناشر با داشتن درصد حق التألیف ، حق پدید آور را تعیین می کند ، به روش ذیل (درصورت توافق در قرار داد) :

سهم پدید آور = 15% × تیراژ × بهای کتاب 100

ص: 28

تقسیم بندی های ناشران

اشاره

ناشران از نظر کیفیت آثار و اعتبار و تأثیر آنها بر بازار نشر به چهار گروه تقسیم می شوند:1. ناشران با آثار با ارزش، 2.ناشران با آثار کم ارزش ،3. ناشران مبتکر و تأثیر گذار و 4. ناشران پیرو و تأثیر پذیر.

ناشران با آثار با ارزش ، ناشرانی هستند که مخاطبان خود را می شناسند و تلاش می کنند تا آثاری را منتشر کنند که در جامعه تأثیر بگذارد و اثری ماندگار باشد . ناشران با آثار کم ارزش ، مخاطبان خود را نمی شناسند و تنها به دنبال منافع مادی خود هستند.

ناشران مبتکر و تأثیر گذار ناشرانی هستند که مسائل جامعه خود را می شناسند و گاهی حتی نیازهای آینده را پیش بینی و بر اساس آن ها برنامه ریزی می کنند.

ناشران از نظر چگونگی سرمایه گذاری ، مقدار سرمایه و وابستگی سرمایه آنها به صورت زیر تقسیم می شوند:

ناشران آزاد تجاری

ناشرانی هستندکه باسرمایه خصوصی خود گاهی با به مخاطره انداختن سرمایه خودآثاری رامنتشر می کنند.

ناشران دولتی

ناشرانی هستند که بیش از پنجاه درصد سرمایه ، متعلق

ص: 29

به آنها است و اگر این سهم کمتر از پنجاه درصد باشد ، وابسته به دولت می شوند.

ناشران ازنظر سرمایه گذاری به دو گروه انتفاعی و غیر انتفاعی تقسیم می شوند ناشران آزاد اغلب ناشران انتفاعی هستند، یعنی اغلب برای توسعه سرمایه و سود آوری دست به کار نشر می زنند . ناشران دولتی و وابسته به دولت را می توان ناشران غیر انتفاعی نامید. ناشران غیر انتفاعی غالبا در راستای هدف های والای فرهنگی، توسعه بهداشت، تبلیغ مبانی عقیدتی و مذهبی و سیاسی، گسترش نیات خیر خواهانه و نظایر آن اقدام به نشر می کنند.

فرایند های اصلی چاپ

در کار چاپ، چهار فرایند وجود دارد:

1- چاپ لترپوس (برجسته)

2-چاپ گراور(گود)

3-چاپ لیتوگرافی(مسطح)

4- چاپ اسکرین(متخلخل یا استنسیل).

هر یک از این چهار فرایند با روش هایی خاص انجام می شود:

لترپوس یا روش چاپ برجسته، گراور یا روش چاپ گود، لیتوگرافی با روش همسطح ، اسکرین با روش چاپ

متخلخلیا استنسیل.

تکثیر یا چاپ فوری

این نوع چاپ را « زیرو گرافی» و« زیراکس» نیز می گویند. روش کار آن به صورت تهیه نسخه های اضافی از روی نسخه اصلی یا نسخه مادر است. از انواع تکثیر می توان فتوکپی، زیراکس، عکاسی، اوزالید، میکرو فیلم و امثال آنهارا نام برد.

سایر فرآیندهای چاپ : علاوه بر چهار نوع اصلی چاپ ، چندین نوع دیگر چاپ وجود دارد که این نوع چاپ ها دارای کاربردهای خاص هستند :

1) چاپ از طریق قوه جاذبه دافعه بار های الکتریکی (الکترو استاتیک)

2) چاپ از طریق پاشیدن مرکب

3) چاپ از راه عکاسی

4) چاپ لیزری.

شمارگان کتاب(تیراژ)

شمارگان یا تیراژ کتاب عبارت است از تعداد کتاب ، مجله، روزنامه، و غیره که در یک نوبت به چاپ می رسد. یکی از شاخص های مهم کتابخوانی میزان شمارگان کتاب است. میزان تیراژ کتاب را نسبت به جمعیت به

خصوص جمعیت با سواد کشور می سنجند. تیراژ کتاب به عوامل گوناگون بستگی دارد که همگی آنها ، مانند حلقه هایی در یک زنجیر بر یکدیگر اثر می گذارند. به طور کلی ، عوامل محیطی نظیر شرایط جغرافیایی ، تاریخی ، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بر تیراژ کتاب مؤثر است . قیمت کتاب هم در تیتراژ کتاب مؤثر است یکی از دلایل عدم مطالعه به خصوص در میان اقشار کم در آمد ، می تواند گرانی کتاب باشد.

در کشور های در حال توسعه نظام آموزشی مانعی بزرگ برای عدم رونق بازار شد و پایین آمدن سطح کتابخوانی است . کشور های در حال توسعه ، اغلب دارای جمعیتی زیاد و در آمدی اندک هستند بنابراین توان برنامه ریزی مناسب در زمینه تعلیم و تربیت ندارند. نظام آموزشی آن ها بر پایه معلم ، کتاب درسی و مدرسه استوار است و در نهایت هدف آنها گرفتن. (1)

مرحلۀ پیش از چاپ کتاب

مرحلۀ پیش از چاپ شامل کلیۀ مراحل از طراحی تا

انتقال تصویر بر روی پلیت است که شامل: طراحی، آماده

سازی و تهیۀ پلیت(زینک) می باشد.

1- http://mansoordavoodi.persianblog.ir/post/182

مرحله طراحی و آماده سازی اصولاً کاری است که به عهدۀ گروه گرافیکی و طراحی است، که شرح آن در این جا ضرورتی ندارد. فقط باید بدانیم که اگر کار چاپی ؛کتاب، مجله، بروشور و... باشد فرم بندی نیز در همین واحد انجام خواهد شد.

اصلی ترین و حساس ترین قسمت پیش از چاپ لیتوگرافی است که باید تحت نظارت و کنترل کافی بر فیلم وزینک صورت گیرد.

در ابتدا لیتوگرافی به روش سنتی (دستی) انجام می شد اما اکنون به روش دیجیتالی است.

نخست فیلم توسط دستگاه ایمج ستر Image Setter تهیه شده سپس در قسمتی بنام قید کپی قرار داده می شود.

فیلم، طلق شفافی است با سه لایۀ: پایه ، قشر رابط و امولسیون ز ژله).

فیلم معمولاً ناخوانا تهیه می گردد که بعد از انتقال بر روی زینک خوانا شود. زیرا همان طور که در قسمت چاپ توضیح خواهم داد در پروسۀ چاپ افست طرح برروی سیلندر زینک خواناست و بعد از انتقال برسیلندر لاستیک ناخوانا شده و با انتقال بر روی کاغذ خوانا می گردد.

بعد از تهیه فیلم ناخوانا آن را بر روی پلیت در دستگاه

ص: 33

قید کپی قرار می دهند تا زینک مورد نیاز تهیه شود. با وکیوم فیلم بر روی فلزی بنام زینک که جنس آن از روی و آلومینیوم می باشد و با تاباندن اشعه ماوراء بنفش و سپس ظهور آن بوسیلهٔ داروی ظهور طرح مورد نظر بر روی زینک ثبت می گردد. در تهیه زینک ضروری است دقت کافی در نظر گرفته شود زیرا کمترین نقصی در آن باعث خراب شدن کلیه کارهای چاپی که از روی آن زینک تهیه می گردند خواهد شد.

در روش های پیشرفته تر بوسیله دستگاهی بنام پلیت استر Plate Seter مستقیماً زینک تهیه می شود و دیگر نیازی به تهیه فیلم و ظهور زینک نیست. این دستگاه دستورات لازم را به طور مستقیم از سروری که به آن متصل است دریافت نموده و اطلاعات گرفته شده را بر روی زینک ثبت می نماید.

توضیح اینکه این زینک ها معمولاً برای تیراژ محدودی پاسخگو هستند و اگر تیراژ کار چاپی از حدود 10000 کار بیشتر شود کیفیت خود را از دست می دهند لذا در صورت نیاز برای تیراژ بالاتر ضروری است زینک را در دستگاهی که اصطلاحاً به آن کوره می گویند بسوزانند که به این روش زینک سوزی می گویند. اصول

ص: 34

کاربر این است که زینک از کوره به مدت زمان حدود و دقیقه عبور می کند و تحت حرارت مشخصی قرار می گیرد و به این طریق مقاومتر می گردد.

اصول کارهای رنگی در چاپ بر پایه چهار رنگ قرمز، آبی، زرد و مشکی است که گفته می شود: CMYK

C =سایان یا آبی

M = ماژنتا یا قرمز

K= مشکی

Y = زرد

بنابراین برای هررنگ باید یک پلیت (زینک) تهیه شود به این شکل که ، مثلا تمام قسمت های طراحی اولیه که دارای رنگ ماژنتا هستند بر روی زینک ثبت شده و بقیه رنگ ها حذف می گردند و بدین طریق زینک ماژنتاتهیه می شود ونیز برای هر کدام از سه رنگ دیگر همین شیوه پیاده خواهد شد. اگر رنگی که ترکیبی از دو رنگ است، در کار وجود داشته باشد رنگ های تشکیل دهنده در دو پلیت ثبت خواهند شد. مثلاً رنگ سبزی که در طرح است بر روی پلیت سایان با درصد مشخصی که رنگ سایان دارد ثبت شده و بر روی پلیت زرد با درصد معین رنگ زرد ثبت می گردد و هنگام چاپ از ترکیب مرکبها رنگ سبز حاصل خواهد شد.

ص: 35

البته در برخی از چاپ ها زینک وجود ندارد و طرح بر روی کلیشه پیاده می شود مثل چاپ گود (فلکسو، هلیو و...) و در اسکرین هم اصول بر فیلم و شابلون است.

به کلیهٔ مراحلی که در این جا خلاصه وار ذکر شد مرحله پیش از چاپ (در چاپ افست) گفته می شود. (1)

مراحل چاپ کتاب

1- طراحی اولیه

بررسی وتصمیم گیری درمورد قطع، فونت، فاصله سطرها سرصفحه، پا صفحه، فصل بندی مصورسازی وهمچنین تعداد صفحات تقریبی براساس ضرایب فرم های چاپی 8 وترجیحا 16

2- حروفچینی و صفحه آرایی

الف- تایپ متون دست نویس و اسکن تصاویر و رسم نمودار و جداول و ... و اجرای سفارش طراحی اولیه ....

ب- پریینت اولیه وغلط گیری

ج- پرینت و غلط گیری نهایی

د- تهیه نسخه نهایی کتاب شامل صفحه عنوان، شناسنامه و متن کتاب با صحافی کامل

3- ارسال یک نسخه ازکتاب صحافی شده به همراه

ص: 36

1- http://www.forums.mihandownload.com/thread61784.html

فرم درخواست مجوز توسط انتشارات و درج کد شابک (کد 13 رقمی شناسایی بین المللی کتاب (ISBN)) به اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی جهت اخذ مجوزقبل ازچاپ.

کتابها به هیئت بررسی نشر کتاب ارجاع می گردد. این هیئت کتابها را پس از بررسی و مطالعه آن توسط کارشناس مربوطه که هر یک در رشته خاص متخصص می باشند به ناشر اعلام می گردند و در مواردی که نیاز به حذف و یا اصلاح بخش هایی از کتاب است با اشاره به صفحه و کلمه ویا جمله موردنظرناشر را در جریان قرار می دهند و ناشر موظف است که صفحات مورد نظر را بعد از اصلاح مجدد ارسال و منتظر پاسخ بماند و در بعضی موارد کتابها به دلایلی غیر قابل چاپ اعلام می گردد.این دلایل قانوناً باید بر اساس بخشنامه وقوانین شورای عالی انقلاب فرهنگی باشد پس از تأیید کتاب توسط اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز قبل از چاپ کتاب صادر می گردد. در این مجوز نام کتاب ، مؤلف، مترجم، قطع، تیراژ نوبت چاپ تاریخ وشماره درخواست و شابک کتاب اعلام گردیده است.

پس از اخذ مجوز قبل از چاپ کتاب مراحل زیر انجام خواهد گرفت:

-1 طراحی جلد که بر اساس موضوع، قطع و تعداد

صفحه و علایق سفارش دهنده آماده می گردد.

2 -نسخه نهایی کتاب پس ازکنترل نهایی توسط انتشارات با نظارت سفارش دهنده جهت تهیه فیلم و زینک به لیتوگرافی ارسال می گردد و همچنین طرح جلد پس ازکنترل نهایی جهت تهیه فیلم و زینک چهار رنگ (تمام رنگی) به مراکز تهیه فیلم و زینک کامپیوتری که با عنوان ایمیج ستر یا خروجی فیلم و یا پلیت ستر نیز شناخته می شوندارسال می گردند.

اوزالید نسخه ای است به رنگ آبی که از فیلم یا زینک های کتاب تهیه می شود و دقیقاً نشان می دهد که کتاب پس از چاپ به چه شکلی درخواهد آمد.

اوزالید معمولاً فقط توسط ویراستار فنی ادبی کتاب بررسی می شود و هرگونه تغییری در این مرحله، معمولاً باید بر روی فیلم اصلاح شود که بسیار گران تمام می شود. اوزالید معمولاً فقط برای اطمینان از صحت فرم بندی، تهیۀ فیلم، مونتاژ، و طراحی های صفحات و ریختگی های احتمالی قبل از چاپ بررسی می شود.

3 _تهیه ملزومات چاپ مانند کاغذ ومقوا با کیفیت موردنظرو قطع و مقدار مورد نیاز وتحویل آن به چاپخانه.

4 -ارسال زینک رنگی جلدومتن به چاپخانه و چاپ بر

ص: 38

اساس برگ سفارش.

5 -صحافی آخرین قسمت تهیه کتاب می باشد که پس از مراحل حروفچینی و ترتیب و تجلید (توجلد گذاری) و برش کاری و بسته بندی (شرینگ) کتاب را آماده بازرسی می نمایند.

بعد از مرحله چاپ مرحله صحافی می باشد که معمولا کتاب ها به دو روش جلد سخت و جلد های شومیز صحافی می شوند. تفاوت این دو روش بدون در نظر گرفتن هزینه آن در کیفیت و ماندگاری کتاب و همچنین ظاهر زیبای آن می باشد.

در صحافی جلد سخت، فرم های چاپ شده ابتدا به هم دوخته و سپس به جلد به وسیلهٔ چسب متصل می شوند ولی در صحافی جلد شومیز فرم های چاپ شده فقط با چسب به جلد و به یکدیگر متصلند.

6- تعدادمعینی از کتابهای منتشره به همراه فرم های مخصوص و کپی مجوز قبل از چاپ با تأیید چاپخانه به اداره ارشاد ارسال می گردد و بازرس اداره ارشاد بعد از مراجعه به صحافی و کنترل نمونه و تعداد کتب منتشره بر اساس مجوز کتاب در صورت عدم مغایرت فرم اعلام وصول را صادر و با این فرم صحافی اجازه تحویل کتاب را

ص: 39

به انتشارات خواهد داشت.

7 -انتقال کتابها پس از صدور نامه اعلام وصول به انبار و مراکز پخش کتاب.(1)

بعد از اتمام مراحل اداری کتاب آماده چاپ است. ناشر پس از گرفتن مجوز، به چاپ کتاب اقدام می کند. بعد از دریافت مجوز، ناشر حق هیچ گونه دخل و تصرفی در محتویات کتاب ندارد. تیراژ و صفحات و سایر موارد آمده در شناسنامه باید با دقت مورد نظر قرار گیرد. گاهی اطلاعاتی از فیپا یا شناسنامه در چاپ حذف می شوند که بعد از مطابقت ارشاد، ناشر موظف است اطلاعات حذف شده را در کتاب درج نماید. برای این مرحله بعد از بستن فرم چاپ ابتدا یک اوزالید (نمونه پیش از چاپ) تهیه شده و در لیتوگرافی زینک آن تهیه می گردد و صفحات داخلی و جلد کتاب جداگانه چاپ شده و راهی مرحله صحافی در کارگاه صحافی می گردد. تمام این مراحل ممکن است بین 1 ماه تا 3 ماه طول بکشد.

تحویل و کسب اعلام وصول از وزارت ارشاد

پس از چاپ کتاب، ناشر 10 نسخه از کتاب چاپ شده را جهت دریافت اعلام وصول به ارشاد تحویل می دهد. با

1- http://www.farasa.net/elearning2/login.php?course=41lang=fa

دریافت اعلام وصول، پروسه اداری چاپ یک کتاب پایان می پذیرد.

تجدید چاپ

اگر ناشر بخواهد کتابی را تجدید چاپ کند، در صورتی که در کتاب تغییراتی اعمال نشده باشد، مجوز چاپ بدون سیر مراحل فوق و تنها با گرفتن مجوزارشاد (که سریعاً به متقاضی تحویل می شود) انجام می شود. اما اگر ناشر قصد اعمال تغییرات محتوایی در متن کتاب داشته باشد، باید همه مراحل بالا را پشت سر بگذارد.(1)

مرحله توزیع ، تبلیغ ، بازار یابی وفروش کتاب ازمراحل نهایی فرایند نشر هستند

کتاب پس از آماده شدن، صفحه آرایی شده برای گرفتن شابک راهی خانه کتاب می شود (که البته ناشران این شابک را به تعداد از خانه کتاب دریافت کرده و در اختیار دارند) .

شابک وفیپا

شابک مخفف عبارت" شماره استاندارد بین المللی کتاب "است

1- http://rashedinphd.iran.sc/post/14

شماره استاندارد بین المللی کتاب (شابک)، شماره ای 13 رقمی است که برای هر کتاب به صورت مجزا صادر می شود. سه شماره نخست آن (978) شناسه بین المللی بارکد کتاب است، سه شماره بعد، کشور محل چاپ کتاب (964 ویژه ایران) و سه شماره بعدی شناسایی ناشر و سه رقم بعدی شماره ویژه کتاب و تک رقم آخر رمز بارکد خوانده می شود.

با گسترش روزافزون نشر کتاب در ایران و استفاده روزافزون از رایانه و سیستم های داده پردازی برای کارهای نشر اطلاع رسانی، کم کم ضرورت وجود شابک در ایران نیز بیش از پیش احساس شد و در نتیجه معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان متولی کار نشر در اندیشه گرفتن نمایندگی از مؤسسه جهانی شابک شد.

در سال 1372 ایران به عضویت این مؤسسه درآمد و شماره گروهی جمهوری اسلامی ایران در نظام شماره گذاری بین المللی کتاب عدد 964 تعیین شد. آمار خانه کتاب بر اساس تعداد ناشران عضو آن بیش از 5000 ناشر است. همچنین بر اساس همین آمار از کل کتاب های

منتشر شده توسط ناشران تا پایان سال 1384، حدود 96 درصد کتاب ها دارای شابک هستند

ص: 42

در سال 1375 نیز بر اساس مصوبه هیات وزیران استفاده از شابک از سوی ناشران اجباری شد و ناشر موظف شد که از ضوابط شابک ایران پیروی کند

در شابک ایران یک میلیون عنوان کتاب قابل شماره گذاری است که در آن ناشران، بر حسب میزان فعالیت انتشاراتی آنها، به چهار گروه تقسیم می شوند که جدول آن به صورت زیر است:

تعداد عنوان کتاب های ناشر

شناسه

گروه

تا 10000عنوان

29-00

اول

تا 1000 عنوان

549-300

دوم

تا 100 عنوان

8999-5500

سوم

تا 10 عنوان

9999-90000

چهارم

بر اساس تعداد کتاب منتشر شده ناشر و زمان صرف شده برای انتشار آنها، ناشر در یکی از این چهارگروه جای می گیرد. فهرستی از شماره گذاری مورد نیاز ناشر در اختیار او قرار می گیرد و ناشر، خود می تواند در مجموعه شماره های مختص به خود، کتاب هایش را شماره گذاری کند. و در انتخاب ترتیب شماره گذاری کتاب هایش نیز مختار است منوط به آنکه باعث بلا استفاده ماندن شماره های مختص

به خود نشود .(1)

فیپا چیست؟

پس از دریافت شماره شابک، برای دریافت فهرست نویسی پیش از انتشار کتاب از طریق کتابخانه ملی اقدام می شود. این فهرست حاوی اطلاعات کامل کتاب نظیر نام اثر، نویسنده، مترجم، قطع، شمارگان، قیمت و موضوع است که برای دریافت آن باید اطلاعات یادشده را به همراه اطلاعات مختصری از کتاب و بخشی از متن نهایی اثر به صورت فایل pdf از طریق سایت اینترنتی کتابخانه ملی یا حضور در محل اعلام کرد.

کتابهای الکترونیکی

در صورتی که پدید آوران به امکانات الکترونیکی دسترسی داشته باشند ، مقاله خود را در واژه پرداز ضبط می کنند و با همان شکل به ویراستارمی دهند و مقاله را منتشر می کنند .این نوشته ها معمولا روی کاغذ منتشر نمی شوند ، اما در صورت نیاز می توان از طریق چاپگر ، نسخه چاپی آن را نیز فراهم کرد، به این امر «نشر الکترونیکی» میگویند.

1- http://www.hengambook.ir/aboutbook/ISBN/lang/Fa.

مزایای کتابهای الکترونیکی

1-ذخیره اطلاعات انبوه(متن، صدا و تصویر) در حجم بسیار اندک است .

2-قابلیت جستجوی بدون واسطه و بسیار متنوع.

3- امکان انتقال و نگهداری آنها.

4- قابلیت تکثیر ارزان و آسان.

5- امکان نصب و راه اندازی راحت.

6- تداوم و بقای آنها نسبت به منابع چاپی.

7- هزینه های سفارش ، خرید ،نگهداری، فهرست نویسی و رده بندی کمتر است.

8- استفاده از چند کاربر از یک کتاب الکترونیکی .

9- برخی از انواع آنها سریع روز آمد می شود.

10- دسترسی روی شبکه امکان پذیر است.

11-عدم سانسور مطالب هنگامیکه منابع الکترونیکی پیوسته هستند.

معایب کتابهای الکترونیکی

1) سخت افزار و لوازم جانبی آنها مورد نیاز است.

2) امکان دارد اطلاعات به خصوص در دیسک های فشرده نوری مخدوش شوند.

3) زمانی که عمل تکثیر بدون اجازه انجام می شود ، حق

مؤلف از بین می رود.

4) در استفاده از رایانه به دانش پایه نیازمندیم.

تأثیر اینترنت بر نشر و چاپ

تأثیر اینترنت بر نشر به شکلهای زیر می باشد :

1) تبدیل ناشران به معماران کتاب، یعنی اطلاعات را گرد آوری و بر شکل گیری کتاب جدید نظارت می کنند

2) سهولت در سفارش و خرید کتاب

3) انجام دادن برخی از امور که هم در چاپ و هم در نشر وجود دارد مانند جدول، نمودار ،تصویر گزینی ، ویرایش و نسخه پردازی که امکان ارسال به نقطه دیگر دنیا میسر می شود و بدون پرداخت هزینه حمل و نقل دوباره به ناشر بر می گردد.

4) تمام استفاده کنندگان از اینترنت می توانند از کتابهای الکترونیکی استفاده کنند.

تاریخچه چاپ ونشر درایران

براساس اشاره سیاحان خارجی، به ویژه شاردن، شماری از ایرانیان در عصر صفویه از کار چاپ و چاپخانه آگاهی داشته و به ورود آن به ایران علاقمند بوده اند. جان پینکرتون و جونس هنوی، که در عصر نادرشاه افشار به ایران

سفر کرده اند، از جزوه هایی صحبت به میان آورده اند که به زبان لاتینی و عربی چاپ و منتشر می شده است. تحول عمده در فن چاپ و انتشار مواد چاپی، اعم از کتاب، روزنامه و مواد دیگر، از دوره ولایتعهدی عباس میرزا قاجار آغاز شد که مصادف است با پیامدهای جنگ های ایران و روس. چاپخانه ای که بنا بر مدارک فعلی، وجود آن محرز است، در سال 1233 به دست آقا زین العابدین تبریزی و با حمایت عباس میرزا در تبریز تأسیس شده است.

فتح نامه، اثر میرزا ابوالقاسم قائم مقامِ فراهانی، تفصیلی از جنگ های ایران و روس، ظاهراً نخستین کتاب فارسی است که در ذیحجه 1234 در ایران چاپ و منتشر شده است.

بررسی نخستین کتاب های چاپی نشان می دهد که دولت وقت از فنّاوری چاپ در جهت مقاصد خود استفاده می کرده است. کتاب ها عمدتاً تاریخی، دینی، ادبی، یا در جهت ترویج اصول بهداشتی، ترویج جنبه هایی از حیات مدنی و فرهنگ زندگی اجتماعی جدید بوده است

در سال 1240، حدوداً 7 سال پس از تأسیس چاپخانه در تبریز، میرزا زین العابدین به امر فتحعلی شاه به تهران احضار و به تأسیس چاپخانه و چاپ کتاب مأمور شد.

ص: 47

چاپ سنگی در ایران بنابه عللی پس از چاپ سربی رواج یافت. جعفرخان تبریزی برای تعلیم دیدن چاپ سنگی به مسکو فرستاده شد و او در بازگشت، یک دستگاه چاپ سنگی را در 1239-1240، چند سالی پس از ورود چاپ سربی، با خود به تبریز آورد.

نخستین کتاب چاپ سنگی ظاهراً قرآنی بود که در 1248 به همت میرزا اسداللّه در تبریز چاپ شد و 3سال بعد، باز به همت او و در تبریز، زادالمعاد انتشار یافت.

چاپ سنگی جز در تبریز و تهران در بسیاری از شهرهای دیگر ایران رواج یافت، تا آنکه در دوره ناصرالدین شاه قاجار چاپ سربی پس از مدتی بیش از نیم قرن بار دیگر رایج شد. چاپ سنگی حتی بنا به ضرورت فنی بر خط فارسی تأثیر گذاشت و در شیوه تحریری آن تغییری ایجاد کرد.

تأسیس مدرسه دارالفنون بر وضع و سیر چاپ در ایران تأثیر گذار. نیاز به انتشار کتاب های درسی، سبب شد که در این مدرسه کارگاهی مختص چاپ آثار استادان دارالفنون، منابع درسی محصلان و نیز پاره ای کتاب های دیگر تأسیس شود. چاپخانه کوچک دارالفنون ظاهراً در 1268 و با نام دارالطباعه خاصه علمیه مبارکه دارالفنون تهران و زیرنظر علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه تشکیل شد و

ص: 48

تا 1300 دایر بود و شاید حدود 40 عنوان کتاب درسی در آن به چاپ رسیده باشد.

چاپخانه ای دولتی، که تحت عناوین مختلف فعالیت می کرد و به چاپ کتاب و روزنامه می پرداخت، در دوره ناصرالدین شاه تأسیس شد.

نهضت مشروطه در ایران عامل افزایش تعداد عناوین و شمارگان روزنامه ها، گرایش بیشتر مردم به خواندن مطالب سیاسی و اجتماعی و نیز تقویت و گسترش چاپ در ایران بود. چاپ ژلاتینی، که بعداً جای خود را به روش چاپ استنسیلی داد، احتمالاً از اواخر عصر ناصری، و همز مان با آغاز تحرکات سیاسی تازه، برای تکثیر اعلامیه های پنهانی، نامه های سرگشاده و شب نامه های سیاسی مورد استفاده قرار گرفت و ظاهراً چاپخانه های مخفی کوچکی برای چاپ ژلاتینی تشکیل شده بود.

چاپخانه مجلس شورای ملی، مدت کوتاهی پس از تشکیل مجلس اول، به منظور چاپ و نشر روزنامه و نیز مطالب اختصاصی خودِ مجلس، به سرعت تأسیس شد و در مدت کوتاهی به بزرگ ترین چاپخانه کشور تبدیل گردید.

چاپخانه مجهز دیگری به نام چاپخانه شاهنشاهی، به سرپرستی عبداللّه خان قاجار که مدیریت او در صنعت

ص: 49

چاپ معروف بوده است، پس از استقرار مشروطیت تأسیس شد و تا 1328 فعال بود.

در دوره محمدعلی میرزا، استفاده از چاپخانه های سربی اختصاصی و غیردولتی به جای چاپخانه های سنگی دولتی معمول شد، به طوری که بنا به تخمین حوالی سال 1330 معدودی چاپخانه سنگی به فعالیت ادامه می دادند.

در سال های 1307، 1310 و 1317 برای چاپ و نشر کتاب های درسی در سراسر کشور و به شیوه ای نو اقدام شد. تأسیس دانشگاه تهران و نهادهای جدید آموزشی در این عصر، همراه با دولت و ارتشِ رو به گسترش، نیاز به چاپ برخی مطالب را در مقیاسی وسیع تر فراهم آورد. تأسیس چندین چاپخانه دولتی و وابسته به دولت، مانند چاپخانه ارتش، چاپخانه بانک ملی ایران، چاپخانه دخانیات ایران، چاپخانه راه آهن و مانند اینها، حاصل نیاز دولت به تأمین احتیاجات خود در زمینه چاپ به طور مستقل بود.

از سال 1320 تا 1332 ، به رغم مداخلات ادواری حکومت و ممیزی های موقت، چاپ و نشر تقریباً آزاد بود. شمار مطبوعات که در ابتدای دوره رضاشاه کاهش یافته بود، پس از سقوط او مجدداً افزایش یافت.

چاپخانه تابان، به عنوان نخستین چاپخانه خصوصی

ص: 50

که به دستگاه های جدید و خودکار مجهز شد، در همین سال های پس از جنگ، تحولی چشمگیر را از سرگذراند. چاپخانه بانک ملی ایران هم به دستگاه های ملخی جدید مجهز گردید. چاپخانه اطلاعات هم که پیش از 1320 چاپخانه بزرگی بود، مجهزتر گردید.

در دهه 1330، دستگاه های افست رتاتیو و دورنگ و چهاررنگ جدید به ایران وارد شد و تحولی فنی در چاپ به بار آورد. چاپخانه های افست، روزنامه کیهان و سپهر، مهم ترین چاپخانه های آن دهه به شمار می آیند.

در دهه 1340 چاپ وارد مرحله تازه ای شد و انتشار کتاب های درسی در هیئتی جدید، کتاب های ارزان قیمت جیبی و شماری نشریه و گسترش آموزش های چاپ بر رونق آن افزود.

تا حدود نیمه دهه 1340، آموزش چاپ در ایران به شیوه استادی - شاگردی و از طریق چاپخانه ها انتقال می یافت. در 1344، رشته چاپ در هنرستان فنی تا مقطع دیپلم فنی دایر شد. از 1345 به بعد، هر سال چند تن برای فراگرفتن فنون جدید چاپ به اتریش اعزام می شدند.

سال های منتهی به انقلاب اسلامی ایران در دهه 1350 نیز برای چاپ کشور از سال های پر تعارض به شمار می آید.

ص: 51

افزایش چشمگیر درآمد کشور و طرح های گسترده توسعه، که گسترش چاپ را هم اقتضا می کرد، با سیاست نظارتِ بسیار شدید بر چاپ کتاب و مطبوعات همراه شد.

ورود تجهیزات جدید چاپ، از جمله دستگاه لاینوترون، پاسخی به نیازهای رو به افزایش منابع چاپی، به ویژه کتاب های درسی مدارس و دانشگاه ها، بود، حال آنکه تنوع آموزشی و تکثر منابع که نیاز جدید کشور بود، با سیاست نظارت چاپی در تضاد کامل قرارداشت.

در جریان انقلاب اسلامی 1357 چاپخانه ها یکی از مهم ترین و حساس ترین کانون های فعالیت بر ضد حکومت پهلوی بودند. از خروج محمدرضا پهلوی از ایران در دی 1357 تا آغاز تجاوز نظامی عراق به خاک ایران در پایان شهریور 1359، بیش از 350 عنوان روزنامه در ایران چاپ شده است.

چاپ در ایران از 1357 به این سو به طور کلی بر اثر چند عامل رو به رشد نهاده است:

1. افزایش عناوین کتاب و نشریه؛

2. برداشته شدن ممیزی، جز در دوره هایی کوتاه؛ گسترش آموزش چاپ؛

3. انتشار نشریه های تخصصی در این زمینه؛

ص: 52

4.گسترش و تقویت صنف چاپ و صنف های وابسته؛

5.ورود تجهیزات و فنون جدید چاپ، به ویژه استفاده از رایانه و دستگاه ها و شبکه ها و نظام های رایانه ای که انقلابی در اطلاعات و ارتباطات در سطح جهانی به بار آورده است؛

6. توسعه دانشگاه ها و آموزش عالی؛

7. افزایش جمعیت و رشد سریع نسل جدید لازم التعلیم و نیاز به چاپ منابع جدید؛

8. گسترش نهضت سوادآموزی و نظایر اینها.

در سال 1371 روش چاپ رنگی در مطبوعات به کار گرفته شد. روزنامه همشهری نخستین روزنامه رنگی ایران است. در همین سال آیین نامه جدیدی در خصوص تأسیس چاپخانه ها و واحدهای وابسته و چگونگی نظارت بر آنها به تصویب رسید.

در زمینه چاپ، سه نشریه تخصصی و نیمه تخصصی انتشار می یابد: ماهنامه صنعت چاپ؛ ماهنامه چاپ و بسته بندی؛ ماهنامه چاپ و انتشار.

چاپ تمبر، اوراق بهادار، اسناد، بلیت اتوبوس های شهری، برگه های عوارض و نظایر اینها در چاپخانه های دولتی و تحت مقررات خاصی انجام می گیرد. چاپخانه ویژه چاپ اسکناس در 1361 تأسیس و سال بعد به بهره برداری

رسید و از 1367 اسکناس کشور کلاً در این چاپخانه چاپ شده است. با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی روز 11 شهریور به عنوان روز صنعت چاپ نامگذاری شده است. (1)

صنعت چاپ و نشر در ایران

صنعت نشر کتاب در ایران (که با صنعت نشر روزنامه تفاوت دارد)، بدون آنکه بخواهیم وارد جزئیات امر شویم، به طورکلی قدمتی صد ساله دارد و مرکزیت آن هم در پایتخت محسوس است.

این امر تقریباً در تمام کشورهای دیگر نیز مصداق دارد و پایتخت کشورها مرکز تمرکز ناشران است. (تنها تفاوت در آمریکاست که شهر نیویورک مرکز کلیه ناشران مهم این کشور است).

نسل اول ناشران ایران، «علمی »ها هستند: میرزاعلی اکبرخان خوانساری، جد «علمی »ها، در خوانسار به

پیشه کتابفروشی اشتغال داشت. او به تهران می آید و در

تیمچه حاج بالدوله کتابفروشی دایر م یکند. پسر او، میرزا

محمد اسماعیل، ابتدا با پدر، سپس ب هطور مستقل در

خیابان ناصریه (ناصرخسرو بعدی) دکانی باز می کند و به

1- http://encyclopaediaislamica.com/madkhal2.php?sid=5338عبدالحسین آذرنگ دانشنامه جهان اسلام

فکر چاپ و نشر می افتد.

در این زمان به او خبر می دهند که روس ها در مشهد، قصد فروش چاپخانه ای را دارند. میرزا محمد اسماعیل به مشهد می رود و یک دستگاه ماشین چاپ سنگی با لوازم آن را خریداری می کند و با خود به تهران می آورد و شروع می کند به کار چاپ کتاب.

انتشارات علمی، نام یکی از پرکارترین و مشهورترین ناشران نسل اول صنعت نشر کتاب در ایران است. که نام های علمی و «انتشارات جاویدان» به کار خود ادامه دادند.

نصرالله صبوحی - بنیانگذار «کتابفروشی مرکزی» بود و انتشارات خود را زیر همین نام منتشر می کرد و کتابفروشی او هم در خیابان ناصرخسرو قرار داشت. (ایشان، پس از تأسیس اتحادیه ناشران و کتابفروشان تهران، یکی از رؤسای اولیه این اتحادیه بود).

محمد رمضانی، انتشارات کلاله خاور را داشت. او هم از پیشگامان نسل اول ناشران ایران بود.

هم ایشان «نخستین نشریه ادواری خاص و مستقل در زمینه کتاب» را به نام فصلنامه کتاب (در 64 صفحه) در فروردین 1311 (یعنی 72 سال پیش) منتشر کرد. (از این

فصلنامه فقط چهار شماره منتشر و انتشار آن متوقف شد).

ایشان بعدها جزوه های هفتگی «افسانه» را منتشر کرد (در 8 تا 16 صفحه) که در آنها ادبیات جهان و برخی از آثار فارسی معرفی می شد. جزوه های «افسانه» بخش مهمی از فعالیت های فرهنگی ایران بین سال های 1300 تا 1310 را نشان می دهد.

ابراهیم رمضانی (انتشارات ابن سینا)، حسن معرفت (کانون معرفت)، عبدالغفار طهوری (کتابخانه طهوری)، زوار (کتابفروشی زوار)، عبدالرحیم جعفری (انتشارات امیرکبیر)، جواد اقبال (انتشارات اقبال)، محمدی (کتابفروشی محمدی)، برادران مشفق (بنگاه مطبوعاتی صفی علیشاه)، محمود کاشی چی (انتشارات گوتنبرگ)، یهودا بروخیم و اسحق بروخیم (انتشارات بروخیم) و چند نام دیگر ، نسل اول ناشران ایران را به وجود آوردند که هنوز هم برخی از بنگاه های انتشاراتی آنها در صحنه های صنعت نشر کتاب ایران به فعالیت های خود ادامه می دهند. (البته خواننده این سطور توجه دارد که من فقط به صنعت نشر کتاب در بخش خصوصی می پردازم و سازمان های دولتی و نیمه دولتی از بحث من خارج است. گرچه، از نظر زمانی، انتشارات دانشگاه تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب و مؤسسه

انتشارات فرانکلین در دایره همین نسل اول می گنجند).

نسل اول ناشران ایران را می توان نسل خانوادگی و موروثی تلقی کرد که کار نشر کتاب به طور سنتی از پدر به پسر یا برادر منتقل می گشته است.

نسل اول ناشران ایران، تا پیش از 1300، تنها 10 مؤسسه انتشاراتی و در میان سال های 1301 تا 1310، جمعاً 16 مؤسسه انتشاراتی را در ایران تأسیس کرده اند.

در دهه 30 و 40 و 50، به تدریج نسل دوم ناشران ایران، پا به عرصه صنعت نشر کتاب می گذارد. این نسل، نسلی است که صفت «فرهیختگی» در مورد اکثر آنان مصداق دارد. اینان با زبان های خارجی آشنا هستند، برخی از آنها نویسنده و مترجم و منتقد ادبی هستند و بر روی هم برآنند تا خون تازه ای را وارد صنعت نشر کتاب کنند.

با انقلاب 1357 نسل سوم ناشران پا به عرصه وجود می گذارد. این نسل از ناشران، جوانانی هستند که با پدیده کتاب های «جلد سفید» به بازار کتاب ملحق می شوند. اینها که اکثرشان کارکنان شاغل در کتابفروشی های نسل اول و نسل دوم بوده اند و در عمل از عطش جوانان به خواندن کتاب های سانسور شده و ممنوع، اطلاع دارند، با چاپ کتاب های ممنوع - با جلد سفید (هم به دلیل پنهان کاری از

تعقیب حکومت و هم به دلیل فرار از پرداخت حق التألیف به صاحبان اثر) - وارد عرصه نشر کتاب می شوند.

اگر نسل اول - به دلیل موروثی بودن شغل - و نسل دوم - به دلیل فرهیختگی ناشران آن نسل - از یک نوع همرنگی برخوردارند، نسل سوم اما از این یکرنگی برخوردار نیست. گروهی صرفاً به دلیل اقتصادی و گروهی به دلیل آرمان خواهی به این صنعت روی آورده اند. (1)

مقایسه نشر قبل و بعد از انقلاب

سال 84 کتابی با عنوان «نشر کتاب در ایران؛ بررسی آماری دو دهه اخیر» از سوی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری منتشر شد که در آن کارنامه 24 ساله نشر کتاب را بعد از انقلاب بررسی کرده است. آمار کتاب های منتشر شده در ایران از274 عنوان در سال 1357 به 52 هزار و 798 عنوان در سال 1385 رسید این ارقام 19 هزار درصد رشد را نشان می دهد. نشر کتاب در سه دهه اخیر بعد از پیروزی انقلاب نسبت به قبل از آن رشد و افزایش قابل ملاحظه ای داشته است. این رشد در واقع بازتاب افزایش چند برابری تعداد

1- http://www.pedrambook.com/index.php?route=article/articlearticle_id=2 کتابسرای پدرام

ناشران از یک سو و افزایش مراکز آموزش عالی از سوی دیگر است.

طبق آمار موجود تا قبل از انقلاب تعداد ناشران ایران در تهران و شهرستان ها به بالای 200 مؤسسه و شرکت نشر رسید. این در حالی است که این رقم در سه دهه اخیر به بالای سه هزار مؤسسه و بنگاه نشر رسیده است. بر اساس آن تحقیق که آخرین پژوهش آماری رسمی درباره نشر بعد از انقلاب اسلامی است، در 24 سال گذشته بین سال های 57 تا 81 در ایران 249 هزار و 532 عنوان کتاب منتشر شده است و کتاب های منتشر شده از 274 عنوان در سال 1357 با رشدی 22 درصدی به 30 هزار و 541 عنوان در سال 1381 رسیده است.(1)

1- مجله پژوهش وحوزه پاییز 1384 ش 23و24 از صفحه 274تا288 http://www.hawzah.net/fa/news/newsview/52865

فصل دوم: جایگاه کتاب

اشاره

کتاب تنها گزینه ایست که هیچ وقت جایگزین پیدا نخواهد کرد و از گذشته تا به حال و از حال تا به آینده توانسته در رشد و ترقی فکری بشر تأثیر بسزائی داشته باشد. کتاب تنها وسیلهٔ انتقال علم و آگاهی است که به سادگی می توان از این چشمهٔ جوشان در جهت ارتقاء کمالات بهره مند گشت. کتاب میراثی ماندگار، پدیده ای باشکوه و با ارزش و عنصری رشد آفرین و روشنگر در پهنه زندگی بشر است. همه فرهنگها با کتاب آغاز می شوند، با کتاب می بالند و تجربه های خود را به کتاب می سپارند. از این میان اسلام بیشترین بهره را از کتاب برده است در میان

ص: 61

همه ابزارهای فرهنگی کتاب جایگاه ویژه ای دارد. تاریخ هیچ تمدنی خالی از کتاب و کتابت نبوده. می توان کتاب را در کنار مبارک ترین پدیده های بشری – و بلکه الهی – نشاند.

کتاب خاموش ترین آوازی است که در خانه های ما می پیچد و چه سرها را که به سامان می رساند و چه دلها را که به گرمی می نشاند. کتاب راستگوترین ترازویی است که می توان فرهیختگی اقوام را با آن سنجید در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه انسانی همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده اند و روابط فرهنگی جامعه بشری نیز از پوشش کتاب و مبادلات فرهنگی تقویت شده است افتخار ما نیز در این است که فرهنگ باورهای دینی ما – یعنی آیین مقدس اسلام – مبتنی بر ارزش بینش و دانش و ارجمندی کتاب و نگارش است و خداوند منان معجزه ابدی آخرین و محبوب ترین فرستاده اش را یک کتاب قرار داده است، قرآن کریم سرآمد همه کتابهای عظیم است. اسلام، یگانه دینی است که معجزه اش، کتاب و نخستین پیام آن، امر به خواندن است. بنابراین،کتاب می تواندبعنوان یکی ازعناصرفرهنگی،

درادواروزمانهای مختلف،علاوه برفرهنگسازی به انتقال واشاعه فرهنگی نیزبپردازد،کتاب،صرف نظرازبعدموضوعی آن،اگر دربرگیرنده مطالب باارزشی باشد،می تواندضمن صیانت ازفرهنگ متعالی جامعه،آنرا بی هیچ کم وکاستی به نسل نو ارائه نمایدبطوری که بامطالعه آن،گویی،انسان درآن دوره می زیسته است. کتاب بعنوان یک میراث گرانبها درهربرهه اززمان حامل پیامی درخورتوجه درابعادگوناگون خواهدبود. کتاب همچون صدفی،دردل خودمروارید فرهنگ والاوکهن راپرورانده وبه جامعه عرضه می دارد.

کتاب،بعنوان میراث جاودان وماندگارازصدراسلام تاکنون مصدرومنبع فیاض حفظ،صیانت وانتقال باورهاوارزشهای متعالی ونیزعامل پویایی فرهنگی بوده ومنجربه بارورشدن دینی جامعه می گردد.بعنوان نمونه،دراین زمینه می توانیم به رسالت میراث مکتوب دراعتلای دینی جامعه درطول اعصار و قرون گذشته اشاره نماییم که وقایع ورویدادهای عظیم تاریخ راهمچون نگینی درخودحفظ کرده وبه آیندگان هدیه می دهد.واقعه کربلاوتاثیرمیراث بجامانده ازآن دوران درشهادت طلبی مردان خدادرطی هشت سال دفاع مقدس وترویج فرهنگ والای ایثارو

ص: 63

شهادت درگستره وسیع جهان اسلام درقالب جنبشهاونهضتهای آزادیخواهانه،نمونه بارزی ازاین رسالت خطیراست.(1)

تأثیر کتاب در صدور اندیشه، انکارناپذیر است. تنها راه انتقال علوم گذشتگان به این عصر، کتاب بوده که در روایات نیز بر آن تأکید شده است. با این وصف، ما وارثان فرهنگ پویا و تمدن والای اسلامی، برای تحقق آن فرهنگ باید به کتاب و کتابخوانی اهمیت بدهیم و به کتاب در جایگاه کالای أثرگذار فرهنگی و معنوی، ارج نهیم. امام صادق علیه السلام نیز فرموده است:

بنویس و علمت را در میان برادرانت منتشر ساز. اگر مرگت فرا رسید، آنها را به پسرانت میراث ده؛ زیرا برای مردم، زمان فتنه و آشوب می رسد که در آن هنگام جز به کتاب هایشان انس نگیرند .(2)

اسلام، دین علم و دانش است، مسلمانان را به دانش اندوزی توصیه می کند. با توجه به عنایت خاصی که اسلام به علم و دانش داشته است، بدیهی است که توجه به کتاب به عنوان ابزار ارزشمند بسط و نشر علم هم در خور

1- کتاب دین،مقاله کتاب،فرهنگ،اسلام،ص11،سال 1383
2- علی بن حسن طبرسی، مشکاه الانوار فی غرر الاخبار، ترجمه: عبدالله محمدی و مهدی هوشمند، ص 281.

دقت است، علاوه بر اینکه معجزه پیامبر اسلام خود، کتاب است و کتاب اگر چه در همه ادیان آسمانی عنصر مقدس و ارزشمندی بوده است، ولی در اسلام از ویژگی خاصی برخوردار است. لفظ کتاب بارها در قرآن تکرار شده و سوره حمد به فاتحه الکتاب معروف است و دومین سوره قرآن در آغاز به کتاب اشاره دارد.

انس از قول رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) نقل می کند که ایشان فرمودند:

هر گاه مومن پس از مرگ خویش تنها برگ کاغذی که بر روی آن علمی نگاشته باشد از خود به جای گذارد، آن برگه در روز قیامت پوششی بین او و آتش خواهد بود و خدای بزرگ در جهان دیگر به هر حرفی که روی آن نوشته شده شهری که هفت برابر بزرگتر از دنیاست به او عطا خواهد فرمود. (1)

همچنین امام صادق (علیه السّلام) فرمود: کتابهای خویش را نگه دارید همانا به زودی به آنها احتیاج پیدا خواهید کرد. مسلمانان هرچه از زمان پیامبر دورتر می شدند برای حفظ و ضبط قرآن و آثار پیامبر (صلّی الله علیه و آله وسلّم)و ائمه معصومین(علیهم السّلام)

1- مجلسی، محمدباقر. بحارالانوار، ج 20، ص 143

به نگارش و ثبت و ضبط وقایع خود را نیازمندتر می دیدند. (1)

کتاب خوب چه ویژگی هایی دارد؟

امروزه با پیشرفت و متمدن شدن جوامع بشری و وجود کتاب های الکترونیکی و کتابخانه های مجازی ، کتاب های کاغذی نه تنها جایگاه خود را از دست نداده اند بلکه هر روز بیشتر ازگذشته مورد توجه قرار می گیرند... گرچه هر کتابی ارزش یک بار خوانده شدن را دارد، اما هستند کتاب هایی که نه تنها چندین بار چاپ مجدد،بلکه در تمام دنیا شناخته و به زبان های دیگر هم ترجمه می شوند و هر نوع مخاطبی را جذب خود می کنند . این کتاب ها ویژگی هایی دارند و شاید نویسندگانی که کتاب هایشان با استقبال کمی روبرو ست از درک آن غافلند.

ویژگی های کتاب خوب عبارتند از :

عنوان کتاب

مهمترین مشخصه یک کتاب خوب انتخاب عنوان زیبا برای آن است. یک نام خوب می تواند خوانندگان بسیاری را جذب کند.

1- فدایی عراقی، غلامرضا. کتاب و کتابخانه، ص 4

جذابیت

یک کتاب خوب دارای چنان جذابیتی است که خواننده دوست ندارد کتاب را کنار بگذارد و دوست دارد بداند آخر داستان چه اتفاقی می افتد . این ویژگی بارزترین مشخصه یک کتاب خوب است.

تصویر سازی

زمانی که خواننده کتابی را می خواند باید از قهرمانان یا محیط آن کتاب تصویری در ذهن خود بسازد . اگر کتابی خوب باشد حتی اگر خواننده چند سال بعد هم دوباره آن کتاب را بخواند همان تصویر در ذهنش نقش می بندد.

رضایتمندی

خواننده در پایان یک کتاب خوب از خواندن آن کتاب احساس لذت و رضایتمندی می کند.

آموزش

یک کتاب خوب نه تنها سرگرم کننده است،بلکه باید حالت آموزشی داشته باشد و درسی تازه به خواننده بدهد.

یک کتاب خوب نباید خسته کننده باشد و به مسائل حاشیه ای بپردازد، بلکه باید محور داستان تا پایان کتاب رعایت شود.

تولید یک کتاب خوب با چنین ویژگی هایی شاید سخت باشد،اما محال نیست و کتابی که چنین ویژگی هایی را دارا باشد نه تنها خوانندگان خاص بلکه خوانندگان عام را هم جذب می کند. (1)

کتاب ازدیدگاه مقام معظم رهبری وامام راحل

اسلام پرچمدار کتابخوانی

رهبر معظم انقلاب نیز بارها بر موضوع کتاب و کتابخوانی تأکید کرده است:

کتابخوانی چیزی است که برای یک ملت فریضه و لازم است، آن مردمی که اهل کتاب خواندن باشند، از لحاظ معلومات و ذکاوت و هشیاری ، با مردمی که با کتاب و مطبوعات انس نداشته باشند، تفاوت می کنند.(2)

رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای شورای مرکزی فرهنگ عمومی کشور و مجریان ستاد مرکزی مراسم هفته کتاب با ایشان طی سخنانی، اسلام را پرچمدار کتابخوانی و ایران را محل اوج اندیشه های انسانی در

1- http://www.ibna.ir/vdcjxoevauqey8z.fsfu.html خبرگزاری کتاب ایران

2- بیانات بازدید از پنجمین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران (17/02/1371)، http://www.leader.ir

قرنهای پس از اسلام دانستند و بر ضرورت اهمیت دادن به کتاب و کتابخوانی در ایران اسلامی تأکید کردند و فرمودند:.

اسلام به کتاب و خواندن و نوشتن اهمیت زیادی می دهد و ایران به عنوان کشوری که پرچمدار تفکر اسلامی است و اسلام در آن حاکمیت دارد باید در زمینه کتابخوانی و نیز تولید و نقد کتاب ، سر آمد کشورهای جهان باشد و برای رسیدن به این هدف، کتاب و کتابخوانی در ایران اسلامی باید ده برابر آنچه که امروز مورد توجه قرار دارد؛ رواج و توسعه پیدا کند.

حضرت آیت الله خامنه ای به نقش بسیار مهم پیامبر اسلام (صلّی الله علیه و آله وسلّم) ، ائمه معصومین (علیهم السّلام) و پیشوایان دین مبین اسلام در سوق دادن جوامع به سوی فرهنگ کتابخوانی اشاره کردند و فرمودند:

کسانی که منتقدان جمهوری اسلامی ایران، مقلدان آنها هستند، آن زمانی را که اسلام پرچمدار علم و دانش بود و کتابهای اسلامی در اقطار جهان و در حد همت ملتها مورد استفاده قرار می گرفت، ندیدند. امروز نیز نظام اسلامی ایران در صدد تحقق همان فرهنگ و تمدن است.

حضرت آیت الله خامنه ای با تأکید بر اینکه همه دستگاههای آموزشی و فرهنگی برای ترویج کتابخوانیِ

همراه با تدبر، وظیفه دارند افزودند:

از آموزش و پرورش و مدارس ابتدایی تا دستگاههای ارتباط جمعی و تبلیغاتی اعم از مطبوعات و صدا و سیما در ترویج کتابخوانی مسئول هستند.

ایشان فراگیر شدن تبلیغات کتاب و کتابخوانی در دستگاههای ارتباط جمعی و تبلیغاتی را ضروری خواندند و خاطرنشان کردند:

امروز برای برخی کالاها و محصولات کم اهمیت و حتی مضر تبلیغات گسترده ای در صدا و سیما و مطبوعات می شود اما برای کتاب که محصولی با عظمت و با ارزش است، تبلیغ و تشویق مناسبی صورت نمی گیرد.

رهبر انقلاب اسلامی تأکید کردند:

کتابخوانی باید به یک عادت همیشگی در مردم بویژه جوانان تبدیل شود و در سبد کالاهای مصرفی خانواده سهمی قابل قبول پیدا کند.رهبر معظم انقلاب دستگاه های فرهنگی را به حرکتی جدید و فراگیر برای ترویج کتابخوانی فراخواندند (1)

ص: 70

1- 1390/04/29سایت رهبری

ملاک بررسی کتاب

حضرت آیت الله خامنه ای ملاک بررسی کتاب را زیان بخش بودن آن دانستند و فرمودند:

جلوگیری از نفوذ فساد در جسم و فکر و جان یکایک شهروندان جامعه، یک وظیفه مهم دولت است و بر اساس این مسؤولیت، دولت نمی تواند اجازه دهد استعداد و موجودی یک انسان که متعلق به مجموعه یک کشور و یک ملت است تضییع و فاسد شود. بنا بر این در زمینه نشر کتاب، تمامی حق به نویسنده منحصر نمی شود، بلکه حق بالاتری نیز وجود دارد که متعلق به انبوه خوانندگان کتاب است و با تکیه بر همین مبنای روشن، مسأله بررسی کتاب به عنوان یک کار مهم، ضرورت پیدا کرده است. (1)

اهمیت نشر ومطبوعات

نظرات امام راحل که برگرفته از اسلام ناب می باشد در مسائل مختلف خط و مشی انقلاب اسلامی را در آن زمینه ترسیم می کند و مسئولینی که در طی زمان بر سرکار می آیند باید خود را موظف بدانند که طبق خط و مشی انقلاب اسلامی قدم بردارند. وظیفه و مسئولیتی که امام برای مطبوعات و انتشارات در کشور ترسیم می کنند مسئولیتی

1- 1375/08/01

بسیار بزرگ است. ایشان معتقدندکه:

اهمیت انتشارات، مثل اهمیت خونهایی است که در جبهه ها ریخته می شود. و ((مداد العلمإ افضل من دمإ الشهدإ)) خون شهدا اگر چه بسیار ارزشمند و سازنده است لکن قلمها بیشتر می توانند سازنده باشند و اصولا شهدا را قلمها می سازند و قلمها هستند که شهیدپرورند. انتشارات رژیم سابق، عامل قوی در جهت به فساد و به تباهی کشاندن نسل جوان دختر و پسر بود که شما باید آن را جبران کنید.(1)

امام راحل وظیفه مطبوعات را این می داند که :

به طور کلی، در هر کشوری، مطبوعات آن کشور و تلویزیون و رادیوی آن کشور باید در مسیر آن ملت و در خدمت ملت باشد. مطبوعات باید ببینند که ملت چه می خواهد، مسیر ملت چیست، روشنگری در آن طریق داشته باشند و مردم را هدایت کنند. (2)

سپس ایشان مسیری که ملت می خواهد را تبیین می کنند. در ادامه ایشان به رسانه ها می گویند :

این یک هشداری است به اینکه همه جمعیت ها اگر بخواهند خیانت نکنند به ملت، اگر بخواهند خدمت

1- صحیفه نور ج8ص257، 258 و 259، 12/3/60.
2- صحیفه امام، جلد7 ، صفحه535

بکنند به کشور، مطالعه کنند ببینند مسیر این ملت چه بود؛ چرا این ملت به خیابانها ریخت و«اللَّه اکبر» گفت؛ چرا جوانهایش را داد و شب پشت بامها رفت و فریاد زد و مرگ بر که و زنده باد که گفتند. این برای چه بود؟ برای اسلام بود. اینها اسلام می خواستند. فقط مسأله این نبود که ما آزادی می خواهیم آزادی منهای اسلام را نمی خواهد دولت ایران، ملت ایران؛ اسلام را می خواهد. آزادی باشد لکن مثل شوروی باشد؟ آزادی باشد لکن مثل مملکت دیگری باشد؟ اجنبی باشد؟ کِیْ همچو چیزی را ملت ما می خواست؟ این آقایان در اشتباهند. من نمی گویم خائنند، من می گویم در اشتباهند؛ باید اشتباهات خودشان را رفع کنند.» (1)

1- صحیفه امام، جلد7 ، صفحه538

فصل سوم : خط مشی کلی نشر کتاب

مصوبه اصلاحی

اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب

اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب(1)

شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه 660 مورخ 24/1/89، براساس پیشنهاد مورخ 25/1/87 و 22/9/88 وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اصلاح مصوبه "اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب (مصوب جلسه 149 مورخ 20/2/67)" را به شرح ذیل، تصویب نمود:

1- مصوب جلسه 660 مورخ 24/1/89 شورای عالی انقلاب فرهنگی

ماده 1- هدف

اعتلای فرهنگ دینی و ملی در جامعه از طریق توسعه دانش و نهادینه کردن ارزشهای اسلامی، ایرانی و انقلابی با تأمین آزادی نشر کتاب، حفظ حرمت و آزادی قلم، صیانت از جایگاه والای علم، اندیشه و ایمان دینی و همچنین ایجاد زمینه مناسب برای حضور مؤثر در عرصه جامعه جهانی.

ماده 2- سیاست کلی

نظام جمهوری اسلامی، سیاست آزادی اندیشه و بیان آرا و عقاید را در چارچوب هدف موضوع ماده 1 فوق به عنوان یک اصل اساسی خود برگزیده است و بر حقوق و تکالیف قانونی مردم در زمینه نشر کتاب اعم از چاپی و الکترونیکی مطابق ضوابط قانونی تأکید می کند.

ماده 3- سیاستهای ایجابی، حدود و ضوابط

1- دولت و همه ارکان حکومت موظفند در چارچوب قانون از حریم آزادی انتشار کتاب حمایت کنند.

2- حق انتشار کتاب به منظور افزایش آگاهیهای دینی، علمی، سیاسی، اقتصادی، هنری، تاریخی، اجتماعی و نظایر آن از حقوق آحاد ملت است و این حق بدون مجوز قانونی، قابل سلب نیست.

3- تدوین و اجرای سیاستهای هدایتی و حمایتی

ص: 76

جمهوری اسلامی ایران از کتاب باید به نحوی باشد که اهل قلم را به تألیف، ترجمه و انتشار کتابهای متناسب با نیازهای جامعه امروز برای نیل به موارد ذیل تشویق و ترغیب نماید:

الف- تقویت و ترویج امر پژوهش؛

ب- تبیین و ترویج اصول و ارزشهای انقلاب اسلامی و نگاهبانی از دستاوردهای آن از راه تألیف و نشر؛

ج- احیای میراث مکتوب و توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی؛

د- مقابله مؤثر و مفید با تهاجم سیاسی و فرهنگی علیه عقاید و ارزشهای اسلامی، ملی و انقلابی؛

ه- بهره گیری مفید از دانش و اندیشه بشری از طریق ترجمه سنجیده و متناسب با زبان معیار؛

ز- حمایت از ترجمه و نشر آثار ارزشمند به زبانهای دیگر؛

ل- کمک به توسعه آموزش غیررسمی افراد جامعه از طریق ارتقاء سطح دانش و مهارت همگانی.

4- آیین نامه ضوابط نشر ابلاغ شده به ناشران این آیین نامه در جلسه660 مورخ (24/1/1389) شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب و ابلاغ شده است. مهم ترین ماده آن را می توان ماده4 دانست که به بیان حدود قانونی حوزه نشر می پردازد.

ص: 77

(ما در این کتاب جهت اختصار بقیه موارد این آیین نامه

را ذکر نکرده ایم)

ماده 4- حدود قانونی

اشاره

نشر کتاب همانگونه که ممکن است مظهر و نمودی از آزادیهای اجتماعی و انسانی تلقی شود، چه بسا مورد سوء استفاده و اشاعه لاابالیگری فکری و اخلال در حقوق عمومی قرار گیرد.وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری دستگاه های ذیصلاح موظف است برای مقابله با جوانب منفی، حدود و ضوابط نشر کتاب را که ذیلاً آمده است، مورد توجه قرار دهد و فضای سالم و سازنده چاپ و نشر کتاب را حفظ و حراست نماید:

الف- دین و اخلاق

1- تبلیغ و ترویج الحاد و اباحه گری، انکار یا تحریف مبانی و احکام اسلام و مخدوش کردن چهره شخصیتهایی که از نظر دین اسلام محترم شمرده می شوند و تحریف وقایع تاریخی دینی که مآلاً به انکار مبانی دین منجر می شود؛

2- توهین به مقدسات دین مبین اسلام و تبلیغ علیه تعالیم اصول و مبانی آن؛

3- ترویج و تبلیغ ادیان، مذاهب و فرقه های منحرف و منسوخ، تحریف شده و بدعتگذار؛

تبصره : معرفی ادیان و مذاهب و بیان احکام یا تحقیق درباره آنها با رویکرد علمی و غیرتبلیغی مستثنی است.

4- ترویج خرافات و مخدوش کردن چهره اسلام؛

5- بیان جزئیات مراودات جنسی، گناهان، کلمات رکیک و مستهجن، به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود؛

تبصره: بیان مراودات جنسی یا مفاسد با زبانی عفیف و غیرمحرک به منظور آموزش، انتقال پیامی مثبت یا نشان دادن چهرۀ شخصیتهای منفی، از حکم این بند مستثنی است؛

6- استفاده از جاذبه جنسی و تصاویر برهنه زنان یا مردان با عنوان آثار هنری یا هر عنوان دیگر؛

تبصره: استفاده از تصاویر و طرحهای علمی در کتابهای تخصصی و علمی، بلامانع است.

7- انتشار تصاویر به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود؛ نظیر رقص، مشروب خواری و مجالس فسق و فجور؛

تبصره: چاپ تصاویر مجالس فسق و فجور عناصر حکومت پهلوی یا ضد انقلاب برای استناد تاریخی با رعایت عفت عمومی، مستثنی است.

8- ترویج مادیگرایی فلسفی و اخلاقی و سبکهای زندگی مخالف ارزشهای اسلامی و اخلاقی؛

9- خشن جلوه دادن چهره اسلام و مسلمانان واقعی.

ص: 79

ب- سیاست و اجتماع

1- توهین، تخریب یا افترا به امام خمینی (قدسّ سرّه) و رهبری، رئیس جمهور، مراجع تقلید و تمام افرادی که حفظ حرمت آنها شرعاً و قانوناً لازم است؛

2- تبلیغ علیه قانون اساسی و انقلاب اسلامی و معارضه با آنها؛

3- برانگیختن جامعه به قیام علیه نظام جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی؛

4- ترویج گروههای محارب و عناصر ضد انقلاب و تروریست و نظامهای لائیک و سلطنتی و خاندان پهلوی و تطهیر چهره های منفی آنان؛

تبصره: طرح و نقل افکار و گفتار و مواضع فکری و علمی مخالفان انقلاب و نظام برای بررسی محققانه و عالمانه آرا و اندیشه های آنها منعی ندارد.

5- تبلیغ و ترویج وابستگی به قدرتهای سلطه جو و ضدیت با استقلال کشور؛

6- تبلیغ علیه منافع و امنیت ملی و ناکارآمد جلوه دادن نظام جمهوری اسلامی؛

تبصره: بیان نارسایی ها و اشکالات در جمهوری اسلامی برای نقد و بررسی و شناخت دقیق تر مسائل و دستیابی

ص: 80

به راه حلهای مناسب و بیان مستدل و اصلاح طلبانه مشکلات و دور از توهین و افترا بلامانع است.

7- اخلال و تشکیک در وحدت ملی و تمامیت ارضی کشور و ایجاد آشوب، درگیری و اختلاف میان اقوام و مذاهب؛

تبصره: چاپ کتابهای علمی و استدلالی عقیدتی که محرک احساسات منفی و برهم زننده اساس وحدت در میان اقوام و فرق مختلف کشور نباشد، اشکالی ندارد.

8- تضعیف و تمسخر افتخارات ملیع حسن وطن دوستی و توانایی های علمی و عملی مردم ایران، فرهنگ خودی و اقوام ایرانی؛

تبصره: نقد و نفی آداب و سنن غلط و انحرافی به قصد اصلاح و بدون شائبه های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و استعماری منعی ندارد.

9- ترویج و تبلیغ روحیه خودباختگی در برابر فرهنگ و تمدن بیگانه و القای حس عقب ماندگی؛

10- تبلیغ صهیونیزم و انواع دیگر نژادپرستی؛

11- تحریف وقایع مهم و مسلم تاریخی ایران و اسلام.

ج- حقوق و فرهنگ عمومی

1- توهین و تمسخر زبان، فرهنگ و هویت اقوام و

اقلیت های دینی و قومی؛

2- ترویج و تبلیغ قانونگریزی، بی بندوباری و لاابالی گری؛

3- تبلیغ علیه خانواده و تضعیف و تخریب ارزش و جایگاه آن؛

4- ترویج ناامیدی، سرخوردگی، پوچی و بیهودگی و نگرشهای منفی در جامعه و افزایش بی اعتمادی عمومی؛

5- تحقیر و تمسخر اقشار مختلف جامعه؛

6- ترویج و تبلیغ جریانها و اشخاص فاسد و منحرف فرهنگی و هنری داخلی و خارجی؛

7- افشای غیرقانونی اسناد طبقه بندی شده کشوری و لشکری؛

8- تخریب هویت زبان ملی.

این مصوبه در16 ماده و 14 تبصره 660 مورخ 24/ 1/ 89 شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید وازاین تاریخ «اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب» مصوب 20/ 2/ 67 وسایر ضوابط و مقررات مغایر باآن منسوخ و بلا اثر می باشد.(1)

1- محمود احمدی نژاد رئس جمهور و رئس شورای انقلاب فرهنگی . (سایت وزارت و فرهنگ و ارشاد اسلامی)http://ketab.farhang.gov.ir/fa/principles/principles89

نشرمطلوب

نشر، به سان مثلثی است که با سه ضلع شکل می گیرد. شکل این مثلث به تناسب میان آن سه بستگی دارد. که عبارتند از:

1) پدیدآورندگان (مصنفان، مؤلفان، مترجمان وسایر کسانی که محتوا تولید می کنند، چه با استفاده از واژه های زبان و چه با هرگونه نماد یا نشانه ای دیگر)

2) خوانندگان (در معنای گستردهٔ واژه که بیننده، شنونده و بساونده را هم در بر می گیرد) و خریداران کتاب.

3) ناشران (در معنای گسترده که چاپ گران یا

تولید کنندگان در نشر الکترونیکی، پخش گران، کتابفروشان و دیگر واسطگان میان آن دو را در بر می گیرد)

این سه، بنیاد ها یا رکن های اصلی نشر ند و نشر بدون این سه با هم، نه پدید می آید، نه می تواند به حیات خود ادامه بدهد. هر کدام از این سه بنیاد به سهم خود بر دو بنیاد دیگر تاثیر می گذارد. پدید آورنده ای بزرگ، خواننده می آفریند. ناشری مبتکر بازارهای تازه می گشاید، یا روند نشر را تغییر می دهد، یا می تواند تاثیرهای دیگری برجای بگذارد، اما در این میان، نیاز خواننده و خریدار کتاب، و تغییر ها و نوسان های آن به سان اهرمی عمل می کند که می تواند ثقل آن دو را تغییر دهد، یا آن دو را به دنبال خود بکشاند، یا روندهای آن ها را تغییر دهد.

از این رو، در سامانه های آموزشی که بر پدیدۀ خواندن تاکید می ورزند و نیاز به خواندن را از سالهای آغازین در نوآموزان برمی انگیزانند، کنجکاوی را در کودکان تحریک می کنند وآموختن از راه خواندن و یافتن پاسخ های پرسش ها را از این راه به همۀ دانش آموزان در همۀ سطوح می آموزند، زمینه های رشد دو بنیاد دیگر را هم فراهم می آورند. در چنین سامانه هایی می توان به رشد نشر در آینده اطمینان داشت و به آن امید بست، زیرا که نیازآفرینی، ایجاد

ص: 84

تقاضاست، و تقاضا هم عرضه را به دنبال می آورد. رابطۀ میان عرضه و تقاضا در هر عرصه و در هر صنعتی نکته ای است که اقتصاددانان به خوبی می توانند کمیّت سنجی، یا ویژگی های آن را تعیین و حتی آن را تحقیقاً یا تقریباً پیش بینی کنند.

وضعیت مطلوب در نشر از دیدگاه این سه بنیاد یکسان نیست، اما نقطه ای که بتواند تلاقی گاه هر سه باشد، نقطۀ مطلوب است.

نقطۀ مطلوب پدیدآورندگان جایی است که می توانند هر اثری را که می خواهند آزادانه پدید بیاورند و منتشر کنند - البته در چارچوب قانون حاکم بر آن جامعه؛ نشر غیر قانونی در اینجا موضوع بحث ما نیست - و بازخورد مناسب آن را دریافت کنند؛

نقطۀ مطلوب ناشران جایی است که هر اثری را که می خواهند سفارش دهند، تولید و روانۀ بازار کنند، آزادی تبلیغ، عرضه و فروش داشته باشند، و میان آن ها و خریداران بالفعل و بالقوه مانعی قرار نگیرد - باز هم در چارچوب قانون حاکم بر جامعه؛

نقطۀ مطلوب خوانندگان جایی است که خوانندگان آثاری را که می خواهند به بهای مناسب در بازارهای قابل

ص: 85

دسترس کتاب بیابند، یا جانشین های مناسب آن ها را به دست آورند، یا نیازشان به درخواست سفارشی تبدیل شود که در زمان کوتاه به تولید اثر تبدیل شود. در ضمن در بازار کتاب، «نه»، «نداریم»، «نمی دانیم»، «بگردید»، «بپرسید» و مانند این ها را نشنوند، زیرا سامانه های مجهز به انواع فهرست ها، نمایه ها، راه نما ها به این سبب طراحی و کاربردی می شوند که این گونه واژه های ناامیدکننده، دلسردکننده، زمان بر، هزینه بر و درد سر ساز شنیده نشود و تاثیرهای منفی منصرف کننده بر جای نگذارد و به بازار کتاب در مجموع آسیب نرساند.

در ضمن، کسانی که قدرت خریدن کتاب ندارند، یا به هر دلیلی نیاز به خریدن کتاب ندارند و برای مثال برای دیدن مطلبی فقط ناگزیرند به منابعی رجوع کنند، به کتابخانه هایی نیازمندند که به نیازهای آن ها پاسخ بگویند. شبکهٔ گستردهٔ کتابخانه های عمومی که با هزینه های عمومی تاسیس و تجهیز می شوند، برای پاسخ گفتن به نیازهای «خوانندگان» (در معنای گستردهٔ واژه) شکل گرفته اند.

پیداست که این سه نیاز همیشه و در هر نقطه ای با هم تلاقی نمی کنند؛ اگر این تلاقی به سادگی ممکن بود، نشر

آرمانی بهشتی آسا بر زمین تحقق می یافت. پس چگونه می توان نقطهٔ تلاقی را یافت، یا به گونه ای ایجاد کرد که هر سه بنیاد نشر در آن به رضایت نسبی برسند؟ و تاکید می کنم: رضایت نسبی، نه رضایت مطلق. نسبیت در جامعه های مختلف یکسان نیست، عامل های بسیاری برآن تاثیر می گذارد، اما اجمالاً می توان گفت در رضایت نسبی، منافع و مصالح هیچ رکنی به زیان منافع و مصالح دو رکن دیگر نیست، بلکه در موازنه ای میان آنهاست. (1)

ویژگی های ناشر خوب

ناشرانی هستند که کارشان رابلد نیستند وراه وروشی ندارند وبرای انتخاب ویرایش وچاپ کتاب درگزینش مترجم ومؤلف وویراستارسهل می گیرند که درنهایت کتابهایی منتشرمی کنند که نه مرغوب اند نه بازاری دارند.اما چند ویژگی ازناشران خوب ازین قرار است:

1- ناشر خوب برای چاپ ویرایش وگزینش کتاب سیاست کلی،هدف وبرنامه دارد،دیمی کارنمی کندوهمواره می کوشد درتولیدکتاب ،خلاق وبه روز باشد.آدم ایده پردازی است که هم بازاررامی شناسدو هم کتاب

ص: 87

1- http://www.bookcity.org/news-3810.aspxمجله صنعت نشر سال 8 شماره 62 زمستان 92 ص20

خوب را لذا هرجورکتابی دستش برسدمنتشر نمی کند.

2- باپدید آورندگان موجه ومعتبر همکاری می کند اما ازهمکاری باپدید اورنده جوان نیزابایی ندارد.

3-به ویرایش کتاب اهمیت می دهد زیراویرایش است که کتاب های خوب، متوسط و ضعیف راازهم تفکیک می کند .باویرایش کتاب خوب خوب ترمی شودومی توان کتاب متوسط راخوب کردو از خیرکتاب ضعیف گذشت.

4-به نمونه خوانی ونسخه پردازی وویرایش ترجمه اهمیت می دهدواین موارد راازهم تفکیک می کند نه اینکه همه راروی دوش یک نفر بگذارد ودرمورد نمونه خوانی وویرایش آنقدردقت می کند وکارراصیقل می دهد که درخشندگی کارکاملاً هویداست.

5- حق تالیف کتاب رامطابق قرارداد رعایت می کند ودرموردحق ترجمه کتاب راازناشراصلی می خرد یااورامطلع می کندو اجازه می گیرد.

6- بانگاه به ناشران بزرگ به راه های توسعه نشر فکر می کندو خودرابه روز نگه می دارد این طور نیست که سالها کتابهای قدیمی را باهمان طرح وحروف چینی چاپ کند. رشد می کند وبرای شکوفایی وسرپاماندن ایده دارد.

7- دنباله روی سلیقه مردم نیست. فرهیخه است و

ص: 88

این فرهیختگی دررفتارش هویداست لذابه قراردادی که امضامی کند متعهد است .بدحسابی نمی کند ودستمزد مترجم ومؤلف وویراستار رابه موقع می پردازد .بدون اطلاع نویسنده یامترجم کتابی راتجدید چاپ نمی کند ودرپرداخت حق تالیف یاترجمه اعتمادپدیدآورندگان راجلب می کند وباآنها بااحترام برخورد می کند.

رمز موفقیت یک ناشر

اولین رمز موفقیت یک ناشر «استقامت» است و فکر نمی کنم حتی یک نفر در این مورد شک داشته باشد.

دوم «تمرکز»، کار نشر طالب تمرکز شدید بر روی یک موضوع می باشد. نمی توان چند شغل داشت و ناشر موفقی هم بود. قطعاً در موفقیت یک انتشارات نیروی انسانی حرف اصلی را می زند. بنابراین استقامت، تمرکز، دانش فرهنگی ناشر و عشق به کار فرهنگی در جهت خدمت رسانی و تولید بالاتر و بهتر فرهنگی از رموز موفقیت یک ناشر است.

اگر کیفیت کار ناشری پایین بیاید، تعداد رقیبانش بیشتر می شود و هر چه شعور و پشتکار یا برنامه ریزی تولید ناشرین بیشتر باشد و در کار خود جریان ساز باشند، دسترسی رقبا به آنان کم ترخواهد شد.

از طرف دیگر تولیدات خود را آن چنان با نیاز جامعه

ص: 89

همخوانی می دهد که استقبال جامعه در درازمدت از نظر اقتصادی پایه های آن نشر را قرص و محکم نگه می دارد. مساله بعد شعور کتاب و مهندسی کتاب است. یعنی همان جلد کتاب. جلد یعنی نام کتاب، طرح جلد، یونیفورم کتاب که همه «عناصر شعور» یک کتاب هستند و همچنین رعایت تناسب بین متن و جلد کتاب، که جو را جای گندم نفروشیم.

مسئله دیگر موضوع سرآمدی یک نشر است، اینکه شعور فرهنگی در یک انتشارات چگونه شکل می گیرد؟ قطعناً این شعور فرهنگی اول با تفکر مدیر نشر و دوم با داشتن شورای بررسی و مشاورین کتاب شکل می گیرد.این شعور فرهنگی است که تشخیص می دهد که برای مثال انتشارات در فاز حفاظت است و به تعبیری در پخش و توزیع عقب افتاده است و در این وضعیت باید کتاب هایی را تولید کنیم که بر موج بازار سوار هستند. در اینجا همان شعور می گوید 50 درصد تولید را روی موج بازار و 50 درصد دیگر را به ایجاد یک جریان فرهنگی مثلاً ادبیات معاصر یا کلاسیک یا موضوع دیگری اختصاص دهیم.

در خصوص مشکلات توزیع ، یک بخش آن به مطالعه پایین مردم برمی گردد و مرتفع کردن آن در توان ناشران

ص: 90

نیست. مساله دیگر به ناشران برمی گردد، که می توانند در حد خودشان روی موج بازار کتاب سوار شده و ماندگار شوند.

مساله بعدی این است که ناشر نمی تواند کتابی را تولید و سپس دنبال بازار برای آن کتاب باشد. بخش بازرگانی حتماً باید همواره در تلاش و تماس بوده و به بازخورد بین تولید و توزیع توجه داشته باشد. البته اگر شعور فرهنگی در کار نباشد، سیستم بازخورد نشر را بازاری و مبتذل می کند، در صورتی که با وجود آن شعور می توان این بازخوردها را دریافت کرده و پس از بررسی بر روی آن سیاست گذاری کرد. ممکن است حتی دو سال کتابها فروش نرود ولی بعدها فروش کتابها گُل می کند.

وظیفه ناشران

نسبت به خوانندگان

ناشر پلی است میان نویسنده وخواننده هم باید نیازوپسندخواننده رابداندو هم جماعت نویسندگان رابشناسد ودستی درفرهنگ وکتاب داشته باشد. ناشری نباید هرکتابی راچاپ کند ونبایداجازه دهد هر نویسنده تنگ مایه ای ازپل اوبگذرد.شرط ناشربودن اولاً فاضل وفرهیخته بودن است وثانیاً داشتن تخصص درچاپ ونشر.

ناشرنافرهیخته کتاب بی ارزش چاپ می کند وناشرفرهیخته ولی ناآشنا به نشر کتاب ارزنده رابه صورت نامرغوبی عرضه می دارد.

مؤلفان، مترجمان و ناشران، در واقع تولید کنندگان کتاب برای مطالعهٔ قشرهای مختلف مردم هستند. وظایف سنگینی بر عهدهٔ تولید کنندگان قرار دارد. اینان همانند هر تولید کنندهٔ دیگری، علاوه بر نگاه به اقتصاد و درآمدزایی و پیشرفت مادّی کار، می بایستی حقوق مخاطبان را نیز مدنظر قرار دهند. بلکه ناشران و مؤلفان بدلیل ارتباط تولیداتشان با فکر و روح و اندیشهٔ مردم، می بایستی بیش از سایر تولید کنندگان مراقب باشند.

بفرمودهٔ مقام معظم رهبری:

این یک خوراک معنوی است؛ اگر فاسد بود، اگر مسموم بود، اگر مضرّ بود، ما به عنوان ناشر، به عنوان کتابدار، به عنوان کتابخانه دار، به عنوان متصدی پخش- به هر عنوانی که با کتاب ارتباط دارد- حق نداریم این را در اختیار افرادی قرار بدهیم که آگاه نیستند، ملتفت نیستند؛ که این در فقه اسلام، یک فصل مخصوص به خود دارد. پس باید مراقبت کرد. باید کتاب خوب را،

ص: 92

کتاب سالم را در اختیار گذاشت.»(1)

همچنین درمورد اهمیت حق خوانند ه کتاب می فرماید:

در زمینه کتاب، اگر فرض کردیم که نویسنده برای خود حقی قائل است- اگر فرض کنیم چنین حقی واقعا مبنای انسانی دارد، چون من شک دارم که آیا آن حق، مبنای انسانی دارد یا ندارد- در مقابل آن، حق دیگری به وجود می آید و آن، حق خواننده است. امر، بر این دایر است که ما حق نویسنده را حفظ کنیم یا حق خواننده را؟ فرض کنید یک نفر، رمانی را با بیانی جذاب می نویسد که این رمان، حقایق تاریخی را تحریف می کند و ممکن است هزاران خواننده را هم به طرف خود جلب کند. می گوید به من اجازه بدهید این رمان را به داخل جامعه بفرستم تا مردم آن را بخوانند. شما می بینید که اگر مردم خواندند، ذهنشان نسبت به یک حقیقت تاریخی، دچار گمراهی خواهد شد. آیا حق خواننده ایجاب می کند که شما جلو نشر این رمان را بگیرید یا نه؟

من... این طور فکر می کنم که مسأله، فقط در حق نویسنده و گوینده، منحصر نمی شود؛ بلکه حق بالاتری وجود دارد که آن، حق خواننده است. چرا

1- http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20424 دیدار مسئولان کتابخانه های بزرگ 29 تیرماه 1390

می گوییم بالاتر؟ چون تعداد افراد بیشتر است. یک نفر نویسنده حق دارد؛ در حالی که هزاران خواننده، هزاران حق دارند. حق اینها باید رعایت شود». (1)

محتوای ارزنده

وظیفۀ دیگر ناشرمربوط به محتوای کتاب است که این وظیفه مشترک میان نویسنده وناشر است .محتوای کتاب رانویسنده می آفریند ونخست همو مسوول است اما ازناشرنیز سلب وظیفه نمی شود .نخستین وظیفه ناشر این است که کتابی که عرضه می دارد به لحاظ محتوا ارزنده باشد یعنی مشتمل برحقیقت وبرخوردارازسطح علمی لازم باشد.

مهمترین حق خواننده حقیقت خوانی است وبزرگ ترین تکلیف نویسنده این است که جز حقیقت ننویسد وهم حقیقت را بنویسد وغش درکتاب نکند. خواننده کتاب انتظار دارد آنچه می خواند حقیقت باشد وناراستی ونادرستی وباطل درکتاب نباشد لذا خواننده کتاب به ازای پولی که می دهد وکتابی می خرد حقی برگردن ناشردارد وبه ازای وقتی که صرف می کند وکتابی می خواند حقی برگردن نویسنده دارد ناشر نمی تواند به این بهانه که

1- دیدار دست اندرکاران هفته کتاب، 30/7/1375.

محتوای کتاب ازدیگری است از خودسلب مسوولیت کند .محتوا ازنویسنده است ولی ناشر درتوزیع آن نقش دارد سرسری نویسی ، سردستی نویسی وسربه هوانویسی وکیلویی نویسی ازهرکه باشد پسندیده نیست. کتابهایی که سست وپیش پاافتاده اند جامعه رابه انحراف نمی کشند. بلکه به انحطاط می کشند کتاب گمراه کننده نیست ولی تعالی بخش هم نیست.

اینکه ناشر بازاری است یافرهنگی ازهمین جا مشخص می شود .بازاری به این کارندارد که فلان کالاکیفیت خوبی دارد یانه ملاک برای اوخرید مردم است هرچه مردم بخرند اوهم می فروشد.ناشر بازاری این چنین است هرکتابی راکه بداند مردم می خرند او هم چاپ می کندهرچند بی ارزش یامشتمل برغش وناراستی ونادرستی باشد .درواقع ناشربازاری بافرهنگ تجارت می کند پول کتاب ارزنده را می گیرد ولی کتابی بی ارزش تحویل می دهد .

تشخیص نیازها

برای این که اثری جاودانه شود باید خوب نوشته شوند. وقتی که این گونه یود نخستین اثری که دارد این است که دلنشین است وکهنگی دران راه ندارد.کتاب خوب به این نیست که ظاهری زیبا داشته باشد ممکن است اینطور هم

ص: 95

نباشد ولی پاسخگوی نیازهای مخاطبان باشد رهبرفرزانه انقلاب باشناخت دقیق ازکتاب ونشرآن ونیازجامعه اسلامی می فرمایند:

تولیدکنندگان کتاب هم بایستی به این معنا توجه کنند. در تولید کتاب- چه تولید به معنای ایجاد کتاب، چه تولید به معنای ترجمهٔ کتاب، چه تولید به معنای نشر کتاب و در اختیار این و آن قرار دادن- به نیازها و خلأهای جامعه نگاه کنند؛ خلأهای فکری را، نیازهای فکری را بشناسند، انتخاب کنند، سراغ آنها بروند. ما می بینیم در مجموعهٔ کتاب و بازار کتاب، گاهی اوقات هدایتهای همراه با انحراف را دنبال می کنند؛ بخصوص سراغ مسائلی می روند که برای ذهنیت جامعه، برای ذهنیت کشور، چه از لحاظ جنبه های اخلاقی، چه از لحاظ جنبه های دینی و اعتقادی، چه از لحاظ جنبه های سیاسی، زیانبخش است. انسان به وضوح مشاهده می کند که در بازار کتاب، در مجموعهٔ کتاب، دست هایی فعالند؛ یک چیزهائی را وارد کنند، ترجمه هایی را به وجود بیاورند، با مقاصد سیاسی؛ ظاهرش هم فرهنگی است، اما باطنش سیاسی است."(1)

1- بیانات رهبر معظم در دیدار مسئولان کتابخانه ها و کتابداران 29/ 04/ 1390

یکی از سلاح های موثر در جنگ نرم کتاب است و اگر طرف مقابل با این سلاح آن هم با مدلهای جدید به سوی ما می آید ما هم در مقابل باید با کتاب، سلاح جدید، با آن روبرو شویم. مهمترین راه برای منع چاپ و ورود آثار مغایر با فرهنگ جامعه در کشور ندادن مجوز نشر به ناشران و نظارت مستمر مسوولان در این زمینه است نظارت بر چاپ و نشر کتاب، مانند هر فعالیت اجتماعی دیگر، ضرورتی انکارناپذیر است. اگر تأثیر ماندگار کتاب بر فرهنگ و سرنوشت فرد و جامعه را در نظر بگیریم و اهمیت فرهنگ را نیز دریافته باشیم، تصدیق این گزاره

مشکل نخواهد بود؛ حتی اگر در مورد چگونگی آن اختلاف نظر داشته باشیم.

مقام معظم رهبری در یکی از دیدارهای خود با جمعی از ناشران، سخنان مهمی دارند که بخشی از آن از این قرار است:

نشر فکر و سخن نادرست و جهت داری که جزیی از چارچوب یک طرح براندازی و امنیتی محسوب می شود، مضر است؛ زیرا انگیزه صاحب چنین فکری، صرفاً طرح یک سخن علمی، یا یک نظر فلسفی، اجتماعی، یا سیاسی نیست و ممکن است خواسته یا ناخواسته، در طرح خرابکاری و براندازی، سهیم و شریک باشد.

ص: 97

رهبر معظم انقلاب اسلامی، از انتشار و توزیع آثار هنری غیر اخلاقی و مستهجن در یک جامعه، به عنوان بخش دیگری از یک کار منفی فرهنگی که دارای تأثیر فوری و آنی است، یاد کردند و فرمودند:

آثار هنری که تأثیر ویرانگر اخلاقی به دنبال دارند، به هیچ وجه قابل پاسخگویی نیستند و باید با جدیت تمام، مانع از انجام آن شد و این همان ممیزی واجب است. بنا بر این دستگاه های نظام اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ناشرین، در جنجال علیه ممیزی و سانسور، باید مراقب باشند که هدف را گم نکنند...(1)

نشر کتاب همانگونه که ممکن است مظهر و نمودی از آزادی های اجتماعی و انسانی تلقی شود، چه بسا مورد سوء استفاده و اشاعه لاابالی گری فکری و اخلال در حقوق عمومی قرار گیرد. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری دستگاه های ذی صلاح موظف است برای مقابله با جوانب منفی، حدود و ضوابط نشر کتاب را ، مورد توجه قرار دهد و فضای سالم و سازنده چاپ و نشر کتاب را حفظ و حراست نماید:

1- تبلیغ و ترویج الحاد و اباحه گری، انکار یا تحریف مبانی و احکام اسلام و مخدوش کردن چهره

1- دیدار جمعی از ناشران داخلی با رهبر انقلاب1378/02/28

شخصیت هایی که از نظر دین اسلام محترم شمرده می شوند و تحریف وقایع تاریخی دینی که مآلاً به انکار مبانی دین منجر شود.

2- توهین به مقدسات دین مبین اسلام و تبلیغ علیه تعالیم، اصول و مبانی آن.

3- ترویج و تبلیغ ادیان، مذاهب و فرقه های منحرف، منسوخ، تحریف شده و بدعت گذار.

4- ترویج خرافات و مخدوش کردن چهره اسلام.

5- بیان جزئیات مراودات جنسی، گناهان، کلمات رکیک و مستهجن، به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود.

6- استفاده از جاذبه جنسی و تصاویر برهنه زنان یا مردان با عنوان آثار هنری یا هر عنوان دیگر.

7- انتشار تصاویر به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود؛ نظیر رقص، مشروب خواری و مجالس فسق و فجور.

8- ترویج مادی گرایی فلسفی و اخلاقی و سبک های زندگی مخالف ارزش های اسلامی و اخلاقی.

9- خشن جلوه دادن چهره اسلام و مسلمانان واقعی.و... (1)

اگر دیدیم که فرضاً در جامعهٔ ما کتابی هست که

1- http://www.ssweekly.ir نشریه صبح صادق

هنرش فقط این است که احساسات جنسی را در جوانان تحریک کند، این مضرّ است. این را نمی شود به عنوان اینکه یک فرآوردهٔ فرهنگی است، آزاد بگذاریم که هرکه خواست، تولید و عرضه کند؛ نه، این بحثِ خواست نیست.

اگر فرض کنیم کتابی باشد که در آن انواع و اقسام دروغها به شکل گمراه کننده ای هست و شما هم الآن امکان ندارید که به این دروغها پاسخ بدهید، این باید جلوش گرفته شود البته ما نمی خواهیم به مردم بگوییم شما حتماً این کتاب را بخوانید، آن کتاب را نخوانید؛ نه. انواع سلایق، انواع فکرها، انواع ذهنها، انواع استعدادها، باید در مقابل خودشان میدان بازی داشته باشند، برای اینکه آنچه را می خواهند، بتوانند انتخاب کنند؛ اما آن چیزی که گمراه کننده و فاسدکننده است، ما نباید اجازه بدهیم وارد میدان شود. این، وظیفهٔ ماست، وظیفهٔ دولت است، وظیفهٔ وزارت ارشاد است. به همین خاطر، این استثنای مطلبی است که من اوّل گفتم ما بایستی فرآوردهٔ کتابی زیاد داشته باشیم. (1)

تولیدکنندگان کتاب هم بایستی به این معنا توجه

ص: 100

1- مصاحبه پس از بازدید از یازدهمین نمایشگاه بین المللی کتاب 05/ 03/ 1377

کنند. در تولید کتاب - چه تولید به معنای ایجاد کتاب، چه تولید به معنای ترجمهٔ کتاب، چه تولید به معنای نشر کتاب و در اختیار این و آن قرار دادن - به نیازها و خلأهای جامعه نگاه کنند؛ خلأهای فکری را، نیازهای فکری را بشناسند، انتخاب کنند، سراغ آنها بروند. ما می بینیم در مجموعهٔ کتاب و بازار کتاب، گاهی اوقات هدایتهای همراه با انحراف را دنبال می کنند؛ بخصوص سراغ مسائلی می روند که برای ذهنیت جامعه، برای ذهنیت کشور، چه از لحاظ جنبه های اخلاقی، چه از لحاظ جنبه های دینی و اعتقادی، چه از لحاظ جنبه های سیاسی، زیانبخش است. انسان به وضوح مشاهده می کند که در بازار کتاب، در مجموعهٔ کتاب، دستهایی فعالند؛ یک چیزهائی را وارد کنند، ترجمه هائی را به وجود بیاورند، با مقاصد سیاسی؛ ظاهرش هم فرهنگی است، اما باطنش سیاسی است.

به شما عرض کنم؛ بسیاری از کارهائی که در مقولهٔ فرهنگ در کشور ما از سوی بیگانگان، دشمنان، معارضان اسلام و نظام اسلامی ترویج می شود، ظاهرش فرهنگی است، اما باطنش سیاسی است؛ این را انسان مشاهده می کند. مجموعهٔ دست اندرکاران امر کتاب - چه شما که کتابدارید، چه مدیریت کتابخانه ها، چه آن کسانی که در وزارت ارشاد مسئول

این کارند، چه خود ناشران محترم - باید توجه کنند که مواد تغذیۀ معنوی سالم، مفید و مقوی بایستی در سطح جامعه منتشر شود. امروز خوشبختانه سطح سواد و امکان استفاده از کتاب، وسیع و گسترده است؛ از این امکان باید استفاده کرد.(1)

توجه به ظاهر کتاب

وظیفۀ دیگر ناشرصورت کتاب است .حروف نگاری وصفحه آرایی کتاب بایدچشم نواز باشد.ویرایش متن بایدیک دست وبه قاعده ودراستفاده ازسجاوندی جانب امساک رعایت شده باشد .غلط چاپی نبایددرکتاب باشد . قطع کتاب بسته به حجم آن دارد ولی باید خوش دست باشد .صحافی کتاب خاصه کتابهای درسی باید قرص ومحکم باشد و سرانجام اینکه قیمت کتاب باید چنان باشد که ضمن اینکه ناشرسود می برد به خواننده اجحاف نشود.

برخی ناشران برای غلط گیری کتاب سرمایه گذاری نمی کنند وکتابی پر از غلط به دست خواننده می دهند.

برخی ناشران متنی راکه پرفروش است به یک مترجم ناشی وارزان فروش می دهند و ترجمه ای دست وپاشکسته

1- http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=16739

ازآن عرضه می کنند وبرخی کتابهای مفصل ومهم را بدون نمایه یافهرست های لازم منتشر می کنند اینها نمونه های نقض حقوق خواننده است که برخی ناشران انجام می دهند.

سفارشی هم به ناشران می کنم. اگرچه خوب است که کتاب را در کاغذها و جلدهای اعلا چاپ کنند، اما بعضی از کتابهایی که مشتری زیادی دارد، چاپ عمومی و مردمی هم برایش داشته باشند؛ یعنی با کاغذ کاهی و البته با چاپ خوانا منتشر کنند. چاپ باید خوب باشد؛ اما روی کاغذ کاهی بزنند و به میزان زیادی توزیع کنند، تا ارزان تر تمام بشود و افراد متعدد و زیادتری بتوانند از آن ها استفاده کنند. (1)

نقش ناشران درارتقاء فرهنگ

قدم نخست جهت ارتقاء فرهنگ کتاب و کتابخوانی به عهده نویسندگان و ناشران است. نویسندگان و ناشران نقش مهمی در ارتقاء فرهنگ جامعه دارند تولید کتاب های تخصصی و مورد نیاز و فاخر توسط ناشران می تواند زمینه توسعه و رشد جامعه را در بخش های مختلف فراهم کند.

1- مصاحبه با خبرنگار صدا و سیما، پس از بازدید از سومین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران 19/ 02/ 1369

توجه به کیفیت کتاب

کیفیت از مهم ترین عوامل تعیین کنندۀ قیمت تمام شد ه (و بنابراین قیمت پشت جلد) و موفقیت یا عدم موفقیت یک کتاب است و هزینه های هر ناشردر هنگام تعیین کیفیت یک کتاب متفاوت است.

کیفیت محتوا

شامل کیفیت متن و تصاویر کتاب، موضوع، نحوۀ تألیف و خلق آن، نیازی که برآورده می کند، کیفیت نگارش، ویرایش، نقطه گذاری، نمونه خوانی، تصویرسازی، فصل بند ی، فهرست ها و نمایه ها، کتابشناسی، مراجع و منابع و... است.

ناشر از لحظه ای که تصمیم به انتخاب کتابی برای انتشار می گیرد، به کیفیت محتوا فکر می کند. هرچند ممکن است بالا بردن کیفیت محتوا متضمن هزینۀ بیشتر باشد، اما هرچه محتوای کتاب استانداردتر و کیفیت آن بالاتر باشد، مخاطبان اعتماد بیشتری به ناشر و آن کتاب خواهند داشت. شاید ناشری هزینۀ قابل توجهی را صرف ویرایش (مضمونی، محتوایی، زبانی و صوری) و نمونه خوانی کند و ناشردیگری، بد ون توجه به لزوم ویرایش و نمونه خوانی، با هزینۀ کمتر و در نهایت قیمت پایین تر، کتاب را تولید

کند. اما ناشر با تعیین استاندارد کیفیت کتاب های خود، موقعیت حرفه ای خود را در میان رقبا مشخص می کند.

کیفیت فنی

در مرحلۀ بعد، کیفیت فنی، شامل صفحه آرایی و صفحه بند ی، حروف نگاری، حروف چینی، نسخه پرد ازی، طراحی جلد، لیتوگرافی و امور مربوط به مراحل پیش از چاپ قراردارد. در اینجا، ناشر با توجه به مخاطب شناسی اثری که قصد انتشار آن را د ارد، استاند ارد های کیفیتی برای هر کتاب یا کلیۀ کتاب هایش تعیین می کند. ممکن است برای یک کتاب رمان، صفحه آرایی ساد ه ای درنظر بگیرد و فقط به اصول اولیۀ صفحه آرایی پایبند بماند، اما در مورد یک فرهنگ لغت، تصمیم بگیرد کتاب رادو رنگ طراحی کند و عناصر بصری گوناگونی را برای عرضۀ بهتر محتوا به کار ببرد. د رهرحال، این کیفیت، پس از رعایت اصول پایۀ آماد ه سازی کتاب، به سلیقۀ ناشر و بازار مخاطبان کتاب بستگی دارد. اگر ناشر کیفیت عرضۀ کتابش را بسیار بالاتر از حد لازم تعیین کند و د ر نتیجه قیمت پشت جلد کتاب بالا برود، ممکن است مخاطبان امکان خرید آن کتاب را ند اشته باشند و عملاً کتاب با وجود کیفیت ظاهری بالا، با استقبال مواجه نشود. عکس این وضعیت

ص: 105

نیز ممکن است. د ر برخی کتاب ها، از جمله دانشنامه ها، فرهنگ های لغت، کتاب های نفیس و کتاب های مصور، توجه به کیفیت فنی اهمیت زیادی دارد و ممکن است بی توجهی ناشر به کیفیت آماده سازی کتاب، محتوای پرمخاطب آن کتاب را تحت الشعاع قرار د هد و با استقبال مواجه نشود. علاوه بر آن، توجه به ظاهر باید هماهنگ باشد. مثلاً ممکن است ناشری در کتابش از صد ها عکس رنگی استفاده کند و هزینۀ زیادی را صرف تصحیح و آماد ه سازی تصاویر کند، اما به اصول صفحه آرایی و حروف نگاری توجه نکند و عملاً علیرغم صرف هزینه، کتابی با «کیفیت نازل» تولید کند.

کیفیت چاپ

در مرحلۀ سوم، کیفیت چاپ، صحافی، کاغذ، مقوا و بسته بندی قرار دارد. دراین گروه، ناشر باید با توجه به کیفیتی که برای ظاهر کتاب تعیین کرده و متناسب با آن، نوع چاپ و صحافی و بسته بندی و مرغوبیت کاغذ و مقوای مورد استفاده اش را تعیین کند. برای مثال، اگر ناشر قصددارد یک رمان پلیسی را در قطع جیبی و با قیمت ارزان تولید کند تا به بازار عظیمی عرضه کند، دلیلی نداردکه متن را چهار رنگ و بر کاغذ گلاسه چاپ کند و صحافی

کتاب را جلد سخت در نظر بگیرد. همچنین اگر ناشر قصد دارد فرهنگ تخصصی چهار رنگ یا کتاب مصوری منتشر کند که عمد تاً در کتابخانه های عمومی عرضه می شود، باید کاغذ مرغوب و بادوامی برای کتاب انتخاب و در صحافی آن دقت کند، چرا که قرار است صدها نفر درطول سال ها از این کتاب استفاد ه کنند.

توجه ناشران به گرافیک کتاب

از جمله علتهای افت کیفی حوزه طراحی گرافیک کتاب، به خاطر ورود افراد غیرحرفه ای، استفاده غیرخلاقانه از نرم افزارهای گرافیکی و بی توجهی ناشران به گرافیک کتاب است.

کتاب یک نوع بنای معماری است با این تفاوت که به جای حرکت در معابر و پله های ساختمان، در کتاب و مجله با پلان ها و سطوح مختلف با ورق زدن به پیش می رویم.

در این حالت ارتباطی که ما از نظر بصری با حجم و سطوح کتاب برقرار می کنیم خیلی مهم اند و انسجام، هماهنگی و یک دست بودن و در عین حال رابطه خلاقانه این موارد با هم نیز خیلی مهم است.

کتاب از نظر گرافیکی یک محصول فعال است یعنی ما با یک سطح برخورد نداریم بلکه با سطوحی در جزء و همزمان

ارتباطشان با کل مجموعه برخورد داریم، بنابراین یک طراح باید برای حصول یک نتیجه خوب از کتاب آرایی، تصمیم های درست و خلاقانه ای بگیرد تا مطالب به نحوی شایسته و جذاب با مخاطب رابطه برقرار کند و ملال آور نباشد.

از سویی دیگر ارزان بودن فعالیت آدم های غیرحرفه ای و در عین حال دستمزد منطقی طراح های گرافیک آگاه و کارآزموده و خلاق، سبب شده است که آدم های جدی کمتر در این حوزه فعالیت کنند اما به طور خاص در حال حاضر ما کتاب های خوب از نظر معماری، طراحی، لی اوت، جلد و چاپ داریم که آثاری معتبر و ارزشمند هستند. البته کتاب متناسب با موضوع و حوزه ای که در آن قرار می گیرد و حتی سلیقه و شناخت ناشر از گرافیک دراین فن تاثیر به سزایی دارد ناشران باید در کارشان سختگیر باشند و کیفیت کتاب را در اولویت انتشار قرار دهند

رعایت حقوق نویسنده

رعایت نکردن قانون کپی رایت مانند دزدیدن حرف دیگران است. وقتی بحث حق و حقوق پیش می آید درحیطه های مختلفی چون قانون، شرع و عرف ورود می کنیم و متاسفانه امروز بحث از حقوقی است که کمتر دیده و شنیده شده است.

نویسنده حقوقی دارد نویسنده به حمایت و مراقبت احتیاج دارد. نادیده گرفتن حقوق کپی رایت را از جهتی ضعف قانون اما از جهت مهمتر مربوط به مقوله فرهنگ است. نیاز به این قانون بسیار روشن و بدیهی است شما وقتی می خواهید وارد خانه ای شوید زنگ یا در می زنید. نویسنده یک اثر برای تولید آن سختی فراوان کشیده و انرژی زیادی صرف کرده است. بنابراین مانند آن صاحب خانه باید برای استفاده از اثرش از او اجازه بگیریم. این حقیقت ساده ای است. اما تاثیر رعایت قانون کپی رایت در حوزه تالیف نیز می تواند مثبت باشد چون در نتیجه رعایت آن دایره مخاطبان مان وسعت بیشتری پیدا خواهد کرد. بازخوردهای فعلی از ترجمه های کتاب های ایرانی در خارج از کشور بسیار مثبت بوده، بنابراین با رعایت این قانون می توان به بازاری بزرگتر از بازار داخلی فکر کرد. چه چیزی بدتر از این است که یک نویسنده، اسم کتاب خود را در موتورهای جستجو وارد کند و با نسخه های دیجیتالی رایگان آن روبرو شود. دزدی ادبی، مشکل جدید به اشتراک گذاری های غیرقانونی بر روی وب است که به تازگی و با ورود کتابخوان های الکترونیکی وسعت بیشتری گرفته است.

ص: 109

حقوق مالکیت معنوی، نوعی حق الناس است و هر گونه برداشت بدون اجازه مؤلف تعارض با ضوابط نشر دارد مثلاًبا توافق مؤلف و ناشر، کتابی در تیراژی مشخص چاپ می شود اما گاه ناشری کتاب ها را به جای این که به صورت افست چاپ کند، به صورت ریسو چاپ می کند. ناشر در این شیوه بعد از پایان یافتن تیراژ مورد توافق بین خود و مؤلف که در قرارداد برای آن توافق شده است، کتاب را به شکل ریسو منتشر می کند، اعلام نمی کند که کتاب به چاپ دوم رسیده است و در این جا حق و حقوق مؤلف نادیده گرفته می شود.

همچنین در قراردادهای نشر و با توافق طرفین معمولا تاریخی برای پرداخت حقوق مؤلف درنظر گرفته می شود، اما به دلایل مختلف این حق و حقوق رعایت نمی شود وموارد دیگرکه این قبیل ناشران دو راه بیشتر ندارد؛ یا اینکه رضایت مؤلف را جلب کنند و یا اینکه بر اساس ضوابط نشر با آنها برخورد خواهد شد .

وظیفه ناشران درمورد همکاران

شایدکمترکسی باشد که سروکارباکتاب داشته وجمله حق چاپ محفوظ است راندیده باشد یعنی فقط ناشر یامؤلف ومترجم حق دارد کتاب راتجدید چاپ کند وناشردیگر بدون رضایت مؤلف یاموافقت ناشرحق چاپ مجدد آن راندارد

وجود این قوانین واجرای آنها موجب می شود که مؤلفان ومترجمان عمرخود راصرف تحقیق وتالیف ویاترجمه کنند وناشران هم هزینه چاپ ونشررا برعهده بگیرند.

امروزه هرمؤلف یامترجمی که بخواهد دست به قلم شود یاناشری بخواهد اثری تولید کند دست ودلش می لرزد نگران است ازین که مبادا پس از نشر اثرش .سودجویان وپخته خواران به سراغ کتابش رفته آنرا کپی کنند .ودرد ناک تر اینکه چنین افرادی پس ازین کار مجرمانه کخودرا توجیه شرعی کرده به عنوان کار خیرخواهانه ومشروع معرفی کنند .البته این کارموجب نگرانی ناشران ونویسندگان است واصولا زیرپاگذاشتن حقوق صاحبان اثر وناشران نه به نفع جامعه وخوانندگان است ونه به نفع ناشران معمولا یک اثررا زمانی ناشر دیگر غیرقانونی تکثیر می کندکه نسخه های آن کمیاب یا نایاب باشد درتکثیر اثر نیاز خواستاران آن برآورده می

شودولی این عمل نتایج بدی بدنبال دارد که بزرگ ترین آنهاایجاد ناامنی دربرابرصاحب اثر وناشراصلی است که موجب می شود ناشران ونویسندگان جرات پدید آوردن اثردیگر رانکنند که هرج ومرج ناشی ازین کاردرمرحله اول به خودشان صدمه می زند لذا می توان بااقدامات سازنده جلوی این حرکات راگرفت مانند ایجاد اتحادیه ناشران .البته انجه گفتیم ازناشران معتبر وصاحب نام بدور است وفقط عده ای سود جو بدنبال چنین کارهایی هستند.

یکی از راهکارهای برون رفت از مشکلات حوزه نشر تعامل ناشران با یکدیگر است و در این زمینه می توان نمونه این تعامل و کار مشترک را در تشکل های صنفی شاهد باشیم . تأسیس انجمن ها و تشکل های صنفی، در جهت آرمان های انقلاب، تأثیرگذاری بیشتری در پیش برد اهداف ناشران خواهد داشت؛ زیرا شائبه پیگیری منافع شخصی را از سوی ناشران خنثی می کند. این تشکل ها ضمن آنکه موجب هم گرایی بیشتر ناشران با یکدیگر می شود اعتماد بیشتر مسئولان را نیز به همراه خواهد داشت؛ چون در چنین فضایی فقط اهداف جمعی مورد نظر است و مسئولان از این مسئله به خوبی آگاه اند

خوش قولی

مهمترین سرمایه یک جامعه، اعتماد متقابل افراد اجتماع نسبت به یکدیگر است، اصولاً آنچه جامعه را از صورت آحاد پراکنده بیرون می آورد و همچون رشته های

زنجیر به هم پیوند می دهد، همین اصل اعتماد متقابل است که پشتوانه فعالیت های هماهنگ اجتماعی و همکاری در سطح وسیع می باشد. عهد و پیمان، تاکیدی بر حفظ این همبستگی و اعتماد و متقابل است. (1)

پیامبر(صلّی الله علیه و آله وسلّم) که پیام آور وحی و فرمان الهی بود، خود الگو و آینه تمام نمای عمل به دستورات و فرامین خداوند است؛ پس پیامبر(صلّی الله علیه و آله وسلّم) سخت پایبند، به عهد و پیمان بودند و به آن توصیه و سفارش می فرمودند و از بد قولی و پیمان شکنی به شدت منع می کردند. پیش از بعثت، قریش پیامبر(صلّی الله علیه و آله وسلّم) را امین می نامیدند.(2)

راستگویی و امانت و خوش خلقی رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) که زبانزد همگان شده بود، رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) از همه مردمان در پایبندی به عهد و پیمان و وفاداری جدی تر و برتر بود و هرگز خلاف قرار و پیمان و آنچه لازمه وفاداری است، عملی نکرد. امام علی(علیه السّلام) در توصیف آن حضرت (صلّی الله علیه و آله وسلّم) فرمود: « کان اوفی الناس بذمه.» {رسول خدا (صلّی الله علیه و آله وسلّم)} از همه مردم نسبت به آنچه {پیمان بسته و} تعهد کرده بود، با وفادارتر بود. (3)

1- تفسیر نمونه ج 11، ص 382.
2- کشف الغمه فی معرفه الائمه، ترجمه علی بن حسین زوا ئی،ج 1، ص 14.
3- دلشاد تهرانی، مصطفی، سیره نبوی(صج 3، ص 447.

ناشران نباید با بهانه های مختلفی نظیر بازار راکد و قیمت بالای کاغذ و ملزومات نشر- انتشار کتاب را به تعویق بیندازند منفعت طلبی - زیاده خواهی –استفاده ابزاری ازنویسندگان وبدحسابی وبدقولی ناشران واقعا جای انتقاد و حتی شکایت دارد. مثلا نویسنده ای ماه ها وگاه سالها زحمت کشیده تا اثری پدید آورد ویابرنامه ریزی دقیق کرده تادرمناسبت خاصی اثرش بدست مخاطبانش برسد او تلاش خود رادرجهت کیفی وکمی کتاب بخرج داده اینجا باید ناشر برعهد وقول وپیمانی که کتبی یا زبانی متعهد شده باقی باشد اگر کتاب رادیرتر ازوقت به دست مؤلف برساند گاه زیانی جبران ناپذیربراو وارد شده است .مثلا مؤلفی می خواهد اثرش نیمه شعبان منتشر شود اگردوماه بعد این کاراتفاق بیفتد نتیجه دلخواه بدست نمی آید. ناشر باید خوش قول باشد وحقوق دیگران رابه موقع وکامل ادا کند

ترجمهٔ متن های خوب و با ارزش

بسیاری از ناشران ترجیح می دهند به جای تولید آثار داخلی و سفارش تصویرگری برای آن ها، به ترجمهٔ کتاب بپردازند. با این کار ناشر نه پولی به مؤلف و نه حق الزحمه ای به تصویرگر می پردازد. این گونه کتاب ها کاملاً حاضر و

ص: 112

آماده هستند و صفحه بندی آن ها انجام شده و ناشر از پیش می داند که چه روندی قرار است در زمان چاپ داشته باشد. چاپ کتاب های ترجمه ای یک کار بسیار بی خطر و بی ضرر برای ناشران محسوب می شود. بر خلاف این جریان، یک کار تألیفی مراحل بسیار متفاوت و دشوارتری دارد. در نگاه اول ناشر نمی داند کتاب را با چه شکل و شمایلی باید منتشر کند و در طول پروسۀ نگارش و چاپ است که ناشر به مدل خود برای انتشار آن دست می یابد. ناشرانی که تصمیم به تولید یک اثر می گیرند با نویسندگان و تصویرگران برای انتشار کارهای خود مذاکره و صحبت می کنند.

رهنمودهای رهبرمعظم انقلاب اسلامی

ترجمه هم خیلی مهم و خوب است. نمی دانم در بین شماها چه کسانی مثلاً بر زبان انگلیسی یا فرانسوی تسلط دارند. اگر آقایان این تسلط را داشته باشند، می شود ترجمه های خوب ارائه کرد.

حدود سال 69 یک رمان فرانسوی به نام « خانواده تیبو » منتشر شد، که نویسنده معروف فرانسوی- رژه مارتن دوگار(1)- آن را نوشته است. این رمان چهار جلدی که بیش از دو هزار صفحه است، در ظرف مدت کوتاهی دو بار چاپ شد- که من چاپ دومش را دارم- لابد جاذبه داشته است که برای بار دوم

چاپ می شود. ما باید برای کتاب مثلاً صدو بیست صفحه ای کلی تلاش بکنیم، تا یک مشتری پیدا بشود! این چهار جلد کتاب، البته با همان گرایشهای اومانیستی قرن نوزدهمی و اوایل قرن بیستمی است؛ با یک قضاوتهای خیلی قاطع و مطلق و تعصب آمیز ضد مذهبی و البته ضد جنگ، گرایش عمده اش، ضد جنگ بین الملل اول است. چه کسی این کتاب را ترجمه کرده است؟ همین آقای ابوالحسن نجفی که در تشکیلات ادبیات مربوط به انقلاب و فلان وزارت حضور دارد. البته خیلی هم قشنگ و خوب ترجمه کرده؛ اما محتوا آن طوری است. چنین چیزهایی را دارند ترجمه می کنند؛ می شود گشت چیزهای خوبتری پیدا کرد .(1)

پاسخ به شبهات

در روزگار ما با توجه به گستردگی رسانه ها و هجوم بی سابقهٔ مخالفان به مبانی دینی و مکتب انبیا، شبهه های مختلفی دربارهٔ اصول اعتقادی پراکنده شده است؛ به طوری که عصر ما، «عصر شبهه» لقب گرفته است. از همین رو، چاپ کتاب هایی که به شیوه های نو و با استدلال های محکم، شبهه ها را پاسخ گفته باشند، ضرورتی انکارناپذیر

ص: 114

1- بیانات در دیدار با اعضای نویسندگان مسلمان، 28 مهر 1370

است.

1- کتاب هایی که به هر نحوی تمامیت ارضی ایران را تهدید می کند.

2- آثاری که اصول قانون اساسی و یا رکنی از ارکام نظام جمهوری اسلامی ایران را مورد تهدید قرار می دهد

3- کتاب هایی که وحدت کشور را از نظر دینی و جغرافیایی مخدوش می کند.

4- آثاری که در آنها از واژه های مجعول که در عرف بین الملل جایی ندارند، استفاده شده باشد.

5- کتاب هایی که مروج و تبلیغ کننده عرفان های انحرافی و یا نوظهور باشند.

6- آثاری که وحدت شیعه و سنی را مورد تهدید قرار دهد و یا حاوی مطالب تخریب کننده علیه شیعیان و طرز تفکر آنها باشد نباید منتشر شوند.

رهبرمعظم می فرماید:

بدیهی است که القای روحیه ناامیدی، بی اعتمادی به ذات قدسی پروردگار، زیر سوال بردن اعتقادات دینی و فرهنگی، ایجاد انحراف فکری در سطح جامعه ، ایجاد فضای ابهام و بی قانونی ، .... با قلم یک نویسنده غیر متعهد و منحرف در سطح جامعه جاری می شود. بنابراین وظیفه وزارت فرهنگ و

ص: 115

ارشاد اسلامی است که در این حوزه از روح و جان خوانندگان و به خصوص جوانان محافظت نموده و متعهدانه در راستای دادن مجور انتشار به کتاب ها ، نشریات و روزنامه ها اقدام نماید. البته یکی از کارهایی که باید انجام بگیرد، تلاش برای جلوگیری از نشر آثار تفرقه انگیز است؛ چه در محیط شیعی، چه در محیط سنی. الآن برای ایجاد بغض و کینه، آثاری نوشته می شود و پولهایی خرج می شود. اگر بتوانیم، باید جلوی این ها را بگیریم. این گونه آثار، همه جا هم منتشر می شود. ما نمی گوییم که در ایران مطلقاً منتشر نمی شود؛ نخیر، در ایران هم متأسفانه مواردی مشاهده می شود. آثار کینه برانگیز و تفرقه انگیزی از طرفین منتشر می شود .(1)

تولید کتاب در زمینهٔ انقلاب و دفاع مقدس

ظرفیت 8 سال دفاع مقدس برای تولید هزاران کتاب برای انتقال فرهنگ و ارزش های اسلامی و انقلابی.

خاطرات دفاع مقدس به مثابه رگه ارزشمندی در معدن که باید آن را یافت و ادامه داد.

یادداشت ها و خاطرات و زندگی رزمندگان و شهدا و

ص: 116

1- بیانات در دیدار با اعضای شرکت کننده در گردهمایی نخستین دورهٔ شورای عالی بین المللی مجمع التقریب بین المذاهب الإسلامیه 01/ 07/ 1370

ایثارگران و آزادگان به عنوان غنی ترین میراث معنوی برای تاریخ که از آن هزاران محصول فرهنگی هنری قابل استخراج است.

مکنون بودن هزاران لحظه پُربار در هر روز و شب حماسه هشت ساله ملت ایران.

اهمیت تدوین و انتشار خاطرات آزادگان در شکل بخشیدن به تاریخ ما و تأثیر آن در آینده.

گنجینه یادها و خاطرات مجاهدان و آزادگان ذخیره عظیم و ارزشمندی است که تاریخ را پُربار و درسها و آموختنی ها را پُرشمار می کند.

وظیفهٔ ناشران در مورد همکاران

شاید کمتر کسی باشد که سر و کار با کتاب داشته و جمله حق چاپ محفوظ است را ندیده باشد یعنی فقط ناشر یا مؤلف و مترجم حق دارد کتاب را تجدید چاپ کند

و ناشر دیگر بدون رضایت مؤلف یا موافقت ناشرحق چاپ مجدد آن را ندارد.

وجود این قوانین و اجرای آنها موجب م یشود که مؤلفان

و مترجمان عمر خود را صرف تحقیق و تالیف و یا ترجمه

کنند و ناشران هم هزینه چاپ و نشر را برعهده بگیرند.

امروزه هر مؤلف یا مترجمی که بخواهد دست به قلم

شود با ناشری بخواهد اثری تولید کند دست و دلش می لرزد نگران است از این که مبادا پس از نشر اثرش، سود جویان و پخته خواران به سراغ کتابش رفته آن را کپی کنند و دردناک تر اینکه چنین افرادی پس از این کار مجرمانه که خود را توجیه شرعی کرده به عنوان کار خیرخواهانه ومشروع معرفی کنند. البته این کار موجب نگرانی ناشران و نویسندگان است و اصولا زیر پا گذاشتن حقوق صاحبان اثر و ناشران نه به نفع جامعه و خوانندگان است و نه به نفع ناشران.

معمولا یک اثر را زمانی ناشر دیگر غیرقانونی تکثیر می کند که نسخه های آن کمیاب یا نایاب باشد، در تکثیر اثر نیاز خواستاران آن برآورده می شود ولی این عمل نتایج بدی به دنبال دارد که بزرگ ترین آنها ایجاد ناامنی در برابر صاحب اثر وناشر اصلی است که موجب می شود ناشران و نویسندگان جرأت پدید آوردن اثر دیگر را نکنند که هرج و مرج ناشی از این کار در مرحله اول به خودشان صدمه می زند لذا می توان با اقدامات سازنده جلوی این حرکات را گرفت مانند ایجاد اتحادیه ناشران . البته آنجه گفتیم از ناشران معتبر وصاحب نام به دور است و فقط عده ای سودجو به دنبال چنین کارهایی هستند.

یکی از راهکارهای برون رفت از مشکلات حوزه نشر

ص: 118

تعامل ناشران با یکدیگر است و در این زمینه می توان نمونۀ این تعامل و کار مشترک را در تشکل های صنفی شاهد باشیم. تأسیس انجمن ها و تشکل های صنفی، در جهت آرمان های انقلاب ، تأثیرگذاری بیشتری در پیشبرد اهداف ناشران خواهد داشت؛ زیرا شائبۀ پیگیری منافع شخصی را از سوی ناشران خنثی می کند. این تشکل ها ضمن آنکه موجب همگرایی بیشتر ناشران با یکدیگر می شود اعتماد بیشتر مسئولان را نیز به همراه خواهد داشت؛ چون در چنین فضایی فقط اهداف جمعی مورد نظر است و مسئولان از این مسئله به خوبی آگاه اند.

ضرورت همکاری ناشران مسلمان

غربی ها و به ویژه آمریکاییها در مباحث مربوط به اسلام و مسلمانان برنامه ریزی گسترده ای دارند و از همه ابزارها برای ضربه زدن به جامعه اسلامی استفاده می کنند؛ از فیلمهای سینمایی و شبکه های تلویزیونی گرفته تا رادیو، نشریات و روزنامه ها. این اواخر نیز در برخی از کشورهای اروپایی کاریکاتورهای توهین آمیز به ساحت مقدس پیامبر گرامی اسلام(صلّی الله علیه و آله وسلّم)به چاپ رسیده است که همه این موارد از نظر آنها منجر به تضعیف اسلام می شود. در مقابل این مسائل باید یک هماهنگی و همگرایی در بین مسلمانان وجود

داشته باشد و محصولات فرهنگی و بخشی از کتابهایی که منتشر می شود، باید در جهت پاسخ دهی به دشمنان اسلام باشد. متأسفانه در بین مسلمانان انسجام لازم برای مقابله با اینگونه اقدامات وجود ندارد و یک نوع پراکندگی در جهان اسلام دیده می شود.

یک گام مهم برای از بین بردن پراکندگی یاد شده این است که ناشران -که نقش مهمی در تغییر فکری مسلمانها دارند- دور هم جمع شده و مباحث مهم جهان اسلام را مورد بحث قرار دهند، نیازهای فرهنگی و تبلیغاتی موجود را مشخص کنند و با ایجاد تفاهم و تعامل با یکدیگر، به نوعی با هجمه دشمن علیه اسلام مقابله کنند. در این راستا برگزاری اجلاس بین المللی ناشران جهان اسلام برای تبیین معارف اسلامی و بهره گیری ناشران از تجربیات یکدیگر بسیار مفید و مؤثر خواهد بود. یکی از مباحثی که دشمنان اسلام دنبال می کنند، ایجاد تفرقه بین مسلمانان است؛ چرا که هر چه فاصله ها بیشتر باشد، تأثیر این تفرقه افکنی ها بیشتر خواهد بود ولی وقتی مسلمانان به ویژه فرهیختگان و خواص جوامع اسلامی با یکدیگر ارتباط بیشتری داشته باشند، با واقعیتها آشناتر خواهند بود و زبان مشترکی پیدا خواهند کرد و اقدامات تحریک آمیز دشمن نمی تواند تأثیری

روی روحیه مسلمانها داشته باشد بلکه برعکس، انسجامی میان مسلمان برای برخورد قاطع با دشمنیها شکل خواهد گرفت. از این جهت ما فکر می کنیم یک چنین اجتماعات و اجلاس هایی بسیار مؤثر و مفید خواهند بود. برگزاری اجلاس بین المللی ناشران جهان اسلام یک نمونه از این فعالیتهای سازنده است. باید اقشار مختلف در جوامع اسلامی چنین ارتباطها و نشستهایی با یکدیگر داشته باشند، چرا که همه این موارد به وحدتی که جمهوری اسلامی ایران از آغاز پیروزی انقلاب در جهان اسلام در پی آن بوده است، کمک می کند هدف از برگزاری این اجلاس به فعالیت درآوردن ظرفیت های بالقوه ناشران جهان اسلام در حوزه های تئوریک و کاربردی علوم مختلف برای تحقق اهداف عالی رهنمون شده در قرآن کریم، سیره نبوی واهلبیت ونهادینه کردن همکاری های حرفه ای و صنفی ناشران مسلمان است.

ما اعتقاد داریم بسیاری از چالش های مسلمانان در جهان و بحث هایی نظیر ترویج اسلام هراسی یا نسبت دادن تروریسم به مسلمانان به راحتی و با تحرک بیشتر از سوی مسلمانان قابل رفع است و در این زمینه تأسیس اتحادیه جهانی ناشران مسلمان کاملا راهگشا خواهد بود.

ص: 121

وظایف ناشران مسلمان در دوره ای که هجمه ها به دین مقدس اسلام به حداکثر خود رسیده است بسیار مهم است آنها باید این حقیقت را که اسلام دین رحمت، اعتدال و تعالی است، در آثار خود برای همگان روشن کنند چرا که بسیاری از معضل های فرهنگی و نگاه منفی به اسلام و بحث هایی نظیر اسلام هراسی ریشه در فقدان ارائه تصویری مناسب از اسلام است و اینکه این نقیصه با تلاش و همدلی ناشران مسلمان قابل حل است.

شرط موفقیت حوزه نشر جهان اسلام شناخت و تعامل عملی و اجرایی میان ناشران در کشورهای اسلامی است. در صورتی که شناخت و تعامل به شکل واقعی صورت گیرد آن وقت دیگر برخی خلاء های موجود مبنایی و محتوایی در حوزه نشر جهان اسلام کاهش خواهد یافت.

اتحادیه جهانی ناشران مسلمان را در ارتقای فرهنگ نشر در کشورمان نیز بسیار مؤثروسازنده است زیرا ناشران ما ناگزیرند خود را به استانداردهای بین المللی نزدیک کنند تا بتوانند در این زمینه مدعی باشند.

نخستین اجلاس بین المللی ناشران جهان اسلام با شرکت 62 تن از ناشران، مؤلفان و مترجمان برجسته از31 کشور دنیای اسلام 30 و 31 خرداد ماه 1389در سالن

ص: 122

اجلاس سران کشورهای اسلامی برگزار شد.(1)

مواردی که نمی توان باناشران بین المللی همکاری کرد :

1-ناشرینی که کتب ضد دینی و موهن منتشر م یکنند

که در نظر اسلام ممنوع است مثل کتاب آیات شیطانی؛ زیرافتوای تاریخی اعدام از سوی امام خمینی تنها برای سلمان رشدی اعلام نشد بلکه ایشان در متن این نام ه تاریخی حکم مؤلف و ناشر را یکی دانسته بودند:

به اطلاع مسلمانان غیور سراسر جهان می رسانم،

مؤلف کتاب «آیات شیطانی » که علیه اسلام و پیامبر

و قرآن، تنظیم شده است، همچنین ناشرین مطلع از

محتوای آن، محکوم به اعدام می باشند.

«سلمان رشدی »، عضو «انجمن سلطنتی ادبیات

انگلستان » بوده و هست و کتاب مذکور را به سفارش

«گیلون ریتکن » (رئیس یهودی انتشارات وایکینگ پنگوئن)

با دستمزد بی سابقه 850 هزار پوند به رشته تحریر در آورد.

لازم به ذکر است «آیات شیطانی ،(Satanic Verses)

رمانی است در 547 صفحه)نسخه انگلیسی در چاپ

اول(که در تاریخ 4/ 7/ 1367) 26 سپتامبر 1988 (توسط

انتشارات «وایکینگ » (جزو گروه انتشاراتی «پنگوئن»)

1- http://www.iciwp.com/portal/tabid/242/Default.aspx سایت اجلاس

منتشر شد.(1)

2-کتابهایی که باضوابط نشر کشور همخوانی نداشته باشدمانند آثاری که امنیت سیاسی واخلاقی کشور راباخدشه مواجه کنند.

3 - عرضه کتاب هایی که نام خلیج فارس در آنها جعل شده باشد چرا که خلیج فارس نماد صلح و دوستی در منطقه است و ریشه در فرهنگ ما دارد و هرگونه تلاش برای جعل نام این آبراه بزرگ در تضاد با هویت دینی، ملی و اعتقادی ما است و قطعاً بی توجهی به چنین تخلفی پذیرفتنی نیست.

4- ناشرینی که کتب منتشره توسط آنها تز اسلام ستیزی واسلام هراسی است .کتبی که به هرنحویدر آنها نمادهای دینی واسلامی به تمسخر گرفته شود.

5- ناشرین بد سابقه که پیشتر آثار ضداخلاقی منتشر می کنند وناشرینی که بامحوریت موضوع اسلام ولی با نگاه غلط با هدف گسترش اعتقادات انحرافی و بدعت های دینی فعالیت کنند.

6- ناشرینی که بااندیشه های افراطی اختلاف درصفوف مسلمانان وتفرقه بین شیعه وسنی ایجاد می کنند.

ص: 124

---

http://www.rajanews.com/Detail.asp?id=26981 -1

نمونه ای ازمرامنامه چاپ ونشر

اشاره

«ن والقلم و مایسطرون» حرمت و قداست «قلم» را همین بس که خدای متعال به آن و آنچه می نویسند سوگند یاد کرده است و در مقام رفیعش همین کافی است که سوره ای از قرآن به این نام مزین شده است. اسلام عزیز به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی ایران و در دورانی که بنیان های فکری شرقی و غربی آن را احاطه کرده بود، حیات مجدد یافت تا تورانیت توجه به مبدأ هستی و راه سعادت و کمال انسان را یک بار دیگر بنمایاند و ظلمت ناشی از جهالت مدرن را از حیات بشر بزداید. آنچه امروز در زندگی مادی و معنوی انسان مشاهده می شود، محصول اندیشه ورزی اندشمندانی است که اغلب به دلیل همسو نبودن با مبانی و حیانی، مسیر خطا پیموده و نتیجه اش دوری انسان ها از فلسفه خلقت، انحراف از نقطه تعادل و گرایش به افراط و تفریط است. انقلاب اسلامی به عنوان انقلابی ماهیتاً فرهنگی با مبانی معرفت شناسی، هستی شناسی و انسان شناسی متکی به وحی و در امتداد بعثت نبی مکرم اسلام(صلّی الله علیه و آله وسلّم)، در این مقطع از تاریخ ظهور کرد تا تمدن اسلامی را مجدداً احیا و پایه گذاری نماید و ان شاءالله تا ظهور امام منتظر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

ص: 125

ادامه دهد. نیل به این هدف دست یافتنی نیست، مگر با تولید آثار فکری فاخر و محتوای غنی مبتنی بر آموزه های اسلام، مجمع ناشران انقلاب اسلامی به عنوان مجموعه ای فرهنگی و صنفی برای سهیم شدن در تحقق این هدف متعالی و با اتکا به اصول پنج گانه این مرامنامه تلاش می کند به وظیفه الهی خویش عمل کند.

1. باورمندی به اسلام ناب محمدی (صلّی الله علیه و آله وسلّم)

مجمع ناشران انقلاب اسلامی دستیابی به تمدن اسلامی را فقط با تکیه بر آموزه های اسلام ناب محمدی (صلّی الله علیه و آله وسلّم)، که آمیخته با نور ولایت ائمه اطهار علیهم السلام است و روحانیت اصیل و باورمند به این آموزه ها آنها را تبیین کرده اند، ممکن می داند. از اصول مهم این تفکر، «اسلام سیاسی» است، که نظام مردم سالار جمهوری اسلامی ایران محصول گران بهای آن است. عدول از این مبنا، با هر توجیه، انحراف از اسلام ناب محمدی (صلّی الله علیه و آله وسلّم) است.

2. پاسداری از انقلاب اسلامی

مجمع ناشران انقلاب اسلامی محصول انقلاب اسلامی است و این انقلاب را نتیجه بازگشت به اسلام اصیل و ناب می داند. از این رو، پاسداری از انقلاب اسلامی و تلاش مجدانه برای نشر ارزش ها و اصول این انقلاب را از وظایف

اصلی خود می داند. و با هر آنچه این ارزش ها و اصول را تهدید یا به آنها خدشه ای وارد کند، مقابله هوشمندانه خواهد کرد.

3. پیروی از اندیشه های امام خمینی (قدسّ سرّه) و حضرت آیت الله خامنه ای

حضرت امام خمینی (قدسّ سرّه)، بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، تاریخ سازترین شخصیت دوران غیبت، همچون مرجعی بزرگ محکمات انقلاب اسلامی را تبیین فرموده و خلف صالح او، حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی)، با صلابت، تدبیر و هوشمندی راه و اندیشه امام (قدسّ سرّه) را دنبال می فرمایند. مجمع ناشران انقلاب اسلامی تداوم انقلاب را صرفاً در پیمودن راه امام خمینی (قدسّ سرّه) و پیروی از ولی فقیه زمان می داند و نتیجه هرگونه انحراف از این معیار را فاصله گرفتن از اصول انقلاب ارزیابی می کند.

4. اعتقاد و التزام عملی به قانون اساسی

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران میثاق محکم انقلاب اسلامی و ملت مسلمان ایران است. مجمع ناشران انقلاب اسلامی اعتقاد و التزام عملی به قانون اساسی، به خصوص اصول تغییرناپذیر آن را، یعنی اصول مربوط به اسلامی بودن و ابتنای کلیه قوانین و مقررات براساس موازین اسلامی و پایه های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران

و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره امور کشور با اتکا به آرای عمومی و دین رسمی ایران، ضروری و انکارناپذیر می داند.

5. ساماندهی جبهه ای فرهنگی برای تبلیغ ارزش ها و مبانی انقلاب اسلامی

از آنجا که نظام های سلطه جهانی در تعارض ذاتی با انقلاب اسلامی مبتنی بر آموزه های اسلام ناب محمدی (صلّی الله علیه و آله وسلّم) هستند و علاوه بر مقابله ها و تهدیدات نظامی، سیاسی و اقتصادی، در ساحت فرهنگ نیز جبهه ای گسترده علیه این انقلاب طراحی کرده و تهاجم فرهنگی سهمگین و بی رحمانه ای را به اجرا گذاشته اند، مجمع ناشران انقلاب اسلامی، ضمن احترام و پذیرش سلایق گوناگون در جبهه فرهنگی انقلاب، بر این باور است که باید جبهه ای فرهنگی در مقابل این تهاجم ساماندهی شود تا علاوه بر دفاع از آرمان ها و اصول انقلاب، بتواند ارزش ها و مبانی اصیل و

جهان شمول این انقلاب را به شیوه ای هنرمندانه و جذاب و با ابزارهای فرهنگی، به خصوص کتاب، در دنیا ترویج و تبلیغ کند .(1)

1- http://mananashr.ir/fa/page/about/default.aspx

آسیب شناسی نشر

در اینجابه یکی از آسیب های جدی حوزهٔ نشر که اتفاقا در سال های اخیر و از سوی انتشاراتی های جدیدالتاسیس بیشتر مرسوم شده، خواهیم پرداخت. رویه ای که کم از کلاه برداری نیست!

انکار حق التالیف

روند عقد قرارداد و چاپ کتاب، تقریبا در همه جای جهان و در تمام مراکز نشر، روند مشابه و یکسانی ست. ساده ترین و منطقی ترین شیوه این است که مؤلف برای انتشار اثرش، به ناشر مراجعه کرده و اثرش را ارائه می کند. ناشر هم پس از مطالعه و بررسی اثر، با درنظر گرفتن تمام زوایای نشر و وضعیت بازار، اگر صلاح دید با انتشار کتاب مورد نظر موافقت می کند. در مرحلهٔ بعدی ناشر و مؤلف سر میز قرارداد می نشینند و درباره بندها و قواعدی که تقریبا رویه ثابت و مشخصی دارند، به توافق می رسند.

یکی از اصلی ترین بندهای قرارداد میان ناشر و مؤلف، پرداخت میزان حق الزحمه مؤلف یا مترجم است که مطابق با عرف موجود در کشور، معمولا ناشر موظف می شود 10 تا 15 درصد از ضرب شمارگان در بهای پشت جلد هر کتاب

را پس از به فروش رفتن کتاب های منتشر شده به مؤلف یا مترجم بپردازد. اما متاسفانه این رویه از سوی برخی از ناشران، به بهانه های مختلف انکار می شود. به عبارت دیگر ناشر مثلا با بهانهٔ بازار راکد کتاب و ریسک اقتصادی کار نشر، سعی دارد نویسنده و مترجم را مجاب کند که تنها به حقوق معنوی چاپ کتاب شان بسنده کنند.

مشارکت نابرابر

مسالهٔ رکود بازار نشر و بیم ورشکستگی، گاه تا جایی بزرگ نمایی می شود که ناشر در بسیاری از موارد از مؤلف می خواهد نه تنها از خیر حق التالیف یا حق الترجمه خود بگذرد، بلکه برای انتشار کتابش سرمایه گذاری کند. به عبارت دیگر ناشر از مؤلف می خواهد تا با او در انتشار کتاب مشارکت مثلا 50 به 50 داشته باشد. مثلا ناشر می گوید: «انتشار کتاب 80 صفحه ای شما، چیزی حدود 4 میلیون تومان هزینه برمی دارد که شما باید 2میلیون آن را بپردازید و در نهایت شمارگان کتاب، بین ناشر و مؤلف یا مترجم تقسیم خواهدشد.» به عبارت دیگر ناشر تنها توزیع و بازاریابی نیمی از کتاب های منتشر شده را متقبل می شود فارغ از سوالاتی از این دست که «آیا ناشر در عقد این قرارداد، واقعا به تعهداتش عمل می کند یا خیر؟» یا «مؤلف

از کجا می داند که ناشر واقعا چند نسخه از کتابش را منتشر می کند؟»
و... چنین قراردادی از اساس منطقی به نظر نمی رسد زیرا اصولا مؤلف چطور باید نیمی از تیراژ کتابش را (برای شمارگان هزارتایی؛ 500 نسخه) پس از انتشار در بازار نشر توزیع کند؟ مگر مؤلف یا مترجم می تواند کار یک مرکز توزیع کتاب را به تنهایی انجام دهد؟ در بیشتر موارد نتیجه این می شود که مؤلف نهایتا تعداد ناچیزی از کتاب هایش را به دوستان و اقوام هدیه خواهد داد و الباقی در گنجهٔ خانه انبار می شود و خاک می خورد.

سوءاستفاده از امکانات چاپ

در قراردادهای مشارکتی، یکی از حربه های ناشران متخلف جعل تیراژ کتاب هاست. مثلا در قراردادی که ناشر متعهد به انتشار هزار جلد از کتاب شده تا پس از انتشار، این تعداد کتاب به طور مساوی بین ناشر و مؤلف تقسیم شود، ناشر متخلف می تواند به جای هزار جلد، تنها پانصد جلد را به چاپ برساند. با این حربه هم هزینه هایش پایین می آید و هم مسوولیت توزیع و بازاریابی کتاب به عهده اش نخواهد بود. سود و منفعتش را هم که پیش تر از سهم شراکت مؤلف برداشته است . مطابق با دیده ها و شنیده ها ناشر در قرارداد مشارکتی، برای انتشار مثلا یک کتاب 80 صفحه ای در تیراژ

ص: 131

هزار نسخه، مبلغی بین دو میلیون و نیم تا سه میلیون و نیم تومان از مؤلف، بابت سهم الشراکت دریافت می کند. در واقع ناشر در همین مرحله، سود خود را برده و مراحل بعدی تنها حکم تظاهر و ظاهرفریبی دارد. ناشر متخلف برای اینکه سود خود را به حداکثر برساند و همانطور که گفته شد، دردسر بازاریابی و توزیع کتاب را نیز از سر باز کند، تصمیم می گیرد کلاه گشادی سر مؤلف بگذارد و! به جای هزار نسخه، پانصد نسخه از کتاب را به چاپ برساند

اما مشکلی که پیش پای ناشر متخلف وجود دارد، تعرفهٔ چاپ کتاب است. دقیق تر آنکه لیتوگرافی، ساخت فیلم و زینک و هزینهٔ چاپ، بالاتر از آن است که ناشر بخواهد برای 500 نسخه از چاپ متداول کتاب یعنی چاپ افست استفاده کند. به عبارت دیگر اگر ناشر بخواهد برای این 500 نسخه از این نوع چاپ استفاده کند، منهای هزینهٔ کاغذ، تقریبا به همان اندازه باید هزینه کند که برای چاپ هزار نسخه از آن کتاب. به همین دلیل است که ناشر به سراغ انواع بی کیفیت و ارزان تر چاپ می رود. چاپی که نیاز به لیتوگرافی و ساخت فیلم و زینک و.... نداشته باشد. چاپی مثل چاپ دیجیتال یا چاپ ریسوگراف. و مؤلف ناآشنا با انواع چاپ و تعرفه ها، هیچ به این رویه شک نمی کند.

ص: 132

پس از اینکه ناشر متخلف توانست به جای هزار نسخه، پانصد نسخه از کتاب را به چاپ برساند، برای اینکه شک و شائبه ای برای مؤلف پیش نیاید، به او می گوید صد جلد از کتاب ها باید برای کار بازاریابی، تبلیغات و اهدا به رسانه ها اختصاص پیدا کند و از آنجایی که قرارداد 50-50 است، 50 جلد از این تعداد کتاب را باید مؤلف متقبل شود. بنابراین ناشر به جای پانصد نسخه، 450 نسخه از کتاب را به مؤلف می دهد و پنجاه کتاب باقی مانده را به چند کتابفروشی محدود و معدود، می سپارد تا مؤلف مطمئن شود پانصد جلد از کتابش در بازار کتاب توزیع شده است.

ناشر در مقام دلال

برخی از ناشران متاسفانه پا را فراتر می گذارند و به مؤلفی که حاصل عرق ریزان رو حش را با صداقت و خلوص نزدش آورده، پیشنهاد می دهد که هزینهٔ نشر کتاب را به تنهایی بپردازد. همچنین حق الزحمهٔ نشر را نیز باید بر آن علاوه کند. در یک کلام؛ به جای اینکه مؤلف حق الزحمهٔ تالیف و ترجمه اش را از ناشر بگیرد، این ناشر است که ادعای حق دارد.

و باز برخی از ناشران حتی از این حد نیز فراتر می روند و از بار وظیفهٔ توزیع کتاب نیز شانه خالی می کنند و مؤلف

ص: 133

می ماند یا مثلا هزار جلد کتاب که روی دستش مانده. کتاب هایی که رفته رفته به آیینهٔ دق تبدیل می شوند و روحیهٔ مؤلف را برای نگارش کتاب جدید از بین می برند و دیر یا زود مؤلف گرامی تصمیم می گیرد حداقل برای باز شدن فضای کمد یا اتاقش، آن ها را برای تخمیر، به قیمت کیلویی 200-300 تومان بفروشد.

حرف آخر

مشکل از کجا آب می خورد؟ همیشه منطقی ترین پاسخ ها، ساده ترین پاسخ ها هستند. شخصی با هر رویکرد و تفکری تصمیم می گیرد به عنوان ناشر، وارد بازار نشر شود. بنابراین مخاطرات این حرفه را نیز باید بپذیرد و همچنین به قوانین شرعی و عرفی پایبند باشد. با این رویکرد؛ اثری که برای انتشار به ناشر پیشنهاد می شود، یا ارزش انتشار دارد و یا ندارد! اگر ارزش دارد که باید بهای این ارزش را که همانا خون دل مؤلف در نگارش اثر است، بپردازد. اما اگر اثر ارائه شده ارزش چاپ و انتشار را ندارد، ناشر نباید زیر بار انتشار آن برود. اما متاسفانه برخی از ناشران، کار نشر را به مثابه کار مرده شوری تلقی می کنند که ضامن بهشت و جهنم رفتن میت نیست. (1)

ص: 134

1- http//irna.ir/news.cfmpid=95140

نقش انتشارات و کتاب فروشی های بازار در جریان انقلاب اسلامی

ناشران اسلامی به دلیل «هویت» دینی و مرزبندی که با جریانات غرب زده و شرق گرا و نیز پرهیزی که با ادبیات و فرهنگ مبتذل شاهنشاهی غربی داشتند، مستقل بودند و محتوای آثار منتشرۀ آن ها در برابر سیاست، فرهنگ و مقاصد حاکمیت استبدادی و استعماری بود.

یکی از مهم ترین نقش ها را پس از مراجع، ائمۀ جماعات، وعاظ ناشران و کتاب فروشان در بازار داشتند. در حقیقت بازار تنها، مرکز خرید، فروش و پخش کالای اقتصادی نبود، بلکه مرکزیتی در نشر و ناشر داشت. قابل دقت است که برخی ناشران، خود اهل علم، تحقیق، نوشتن و تألیف بودند. . حتی قبل از انقلاب مشروطیت و بعد از آن، ما شاهد حضور صاحبان علم و حاملان فرهنگ و مروجان معارف اسلامی در بازار بودیم و این روند تا پیروزی انقلاب اسلامی برجسته بود.

در این زمینه تیمچۀ حاجب الدوله مرکزیت داشت. از ناشران عصر مشروطه تا انقلاب اسلامی می توان به موارد زیر اشاره نمود:

1. میرزا محمدعلی شیرازی در سال 1290 از شیراز

می آید و در تیمچۀ حاجب الدوله کتاب فروشی تأسیس می کند.

2. حاج محمدحسین و حاج میرزا علی اصغر کاشانی در سال های 1285 تا 1300 در تیمچۀ حاجب الدوله حجرۀ فروش کتاب داشتند.

3. حاج میرزا ابراهیم مرعشی در تیمچۀ حاجب الدوله کتاب فروشی دایر کرد و مرکز بخش کتب دینی بود.

شاید یادآوری این نکته خالی از اهمیت نباشد که فرزند ایشان، حجت الاسلام والمسلمین حاج سید ابوالقاسم مرعشی، که از عموزادگان مرجع تقلید حضرت آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی بودند، در ادامۀ خدمات پدر، انتشارات حافظ (تهران، چهارراه سرچشمه) را تأسیس کرد و تا دهۀ 1340 از ناشران اسلامی و فعال بود. در دهۀ 1320 آثار استاد محقق و مورخ دکتر سید جعفر شهیدی را نشر می دادند، از جمله:

الف) جنایات بشر (3 جلد)

ب) نامه های سید جمال الدین اسدآبادی

ج) زینب بانوی کربلا (علیهاالسّلام)، نوشتۀ دکتر بنت الشاطی

د) فاطمه (علیهاالسّلام) دختر پیامبر (صلّی الله علیه و آله وسلّم)

4. حاج شیخ باقر در سال های 1288 تا 1290 در تهران،

تیمچۀ حاجب الدوله، کار فروش، نشر و پخش کتاب را آغاز نمود.

5. حاج شیخ محمدحسین خوانساری در سال 1285 از اصفهان به تهران آمد و در تیمچۀ حاجب الدوله حجره ای گرفت و به کار نشر کتب پرداخت.

6. کتاب فروشی حاج محمدمهدی خوانساری، مشهور به کتابچی، در تهران، تیمچۀ حاجب الدوله، از سال های 1300 دایر بود.

7. کتاب فروشی و انتشارات فرهمند در بازار بین الحرمین تا دهۀ 1340، مروج کتب دینی، ادبی و اجتماعی بود؛ از جمله آثار ملا احمد نراقی را منتشر می کرد.

8. حاج شیخ احمد شیرازی در سال 1291 تا 1322، در تیمچۀ حاجب الدوله، کتاب فروشی داشت و خود ناشر و نویسنده بود. وی داماد مرحوم آقا میرزا محمدعلی شیرازی تاجر و کتاب فروش ساکن تهران بود.

بررسی و تحلیل و تحقیق در زندگی، کارنامه و آثار هر یک، نیاز به زمان بیشتری دارد؛ اما ضرورت آن را نباید نادیده انگاشت که در ترسیم هویت اسلامی بازار حتماً باید نقش ناشران را از ابتدا مورد توجه قرار داد. خصوصاً منشورات دین ناشران که در راه نشر معارف الهی کوشا و ساعی بودند.

اعلامیه ها، بیانیه ها و شب نامه ها در دوران مشروطه، رضاخان و به خصوص نهضت امام خمینی از مهم ترین رسانه ها بود.

سید محمدنقی بیان زاده از بازاریان در خاطرات خود می گوید: یادم می آید که موسم حج «اعلامیه ها» را برای حجاج می دادیم تا به آنجا ببرند و اگر هم توانستند با دولت های اسلامی تماس بگیرند. در آن اعلامیه ها، دلسوزی امام نسبت به مظلومیت شهدای فیضیه، از این جهت که بچه های شهرستانی و فقیر بودند، کاملاً آشکار بود.(1)

حاج سید اسماعیل زری باف از خاطرات خود پیرامون چاپ و بخش اعلامیه های امام می گوید:

رفتیم خدمت امام، آقا فرمودند: ما می خواهیم اعلامیه چاپ کنیم، چاپ خانه ها چاپ نمی کنند. من شنیدم که در تهران حدود 500 جلسۀ مذهبی است. گفتیم: تقریباً درست است.

افزودند: من حساب کردم این پانصد هیئت، هر کدام صد نفر عضو دارد. اگر هر عضوی به طور متوسط با خانواده اش پنج نفر شود و اعلامیه توسط هر یکی از شما هفت نفر به دست هیئت ها برسد و آنان در هیئت ها مطرح کنند

1- خاطرات 15 خرداد ، بازار، دفترسوم، علی باقری ، ص 32.

و این پانصد نفر به خانواده شان و دیگران برسانند، در یک شب یا یک روز، تعداد زیادی از مردم تهران باخبر می شوند. ما عرض کردیم: آقا آماده هستیم و عرضی نداریم.(1)

چاپ و نشر اعلامیه و پخش آن در تهران و شهرستان، خود بحث مفصلی است که نیاز به زمانی دیگر دارد.

ناشران بازار

اشاره

در سال های 1340 تا 1357 ما شاهد رشد، گسترش، تأسیس مراکز انتشاراتی، تحقیقاتی، پخش کتب در بازار تهران هستیم و در این دوران علی رغم فشار، استبداد، اختناق پهلوی، محدودیت و ممنوعیت کتب دینی از سوی ساواک، بازار تهران در نشر کتب ممنوعه هم فعال بود. خاصه برای ساواک، حضور و نفوذ در میان بازاریان، مشکل بود و تشخیص کار بدون وجود کارشناس امکان پذیر نبود. اگرچه دستگیری، زندان، شکنجه و تبعید ناشران را داشتیم، ولی در کلیّت حرکت باید گفت: موفق بودیم. آن هم در زمانه ای که بخشی از ناشران خود را به مؤسسهٔ آمریکایی فرانکلین وصل کرده و مروج فرهنگ و سیاست ایالات متحده بودند؛ دستهٔ دیگر به دربار و وزارت فرهنگ و هنر وصل شده بودند؛

1- همان، ص 72 و 75 .

جمعی با نگرش مارکسیستی و ماتریالیستی، مروج فرهنگ چپ ضددینی و جمعی سودجو و دنیاطلب در انتشار مکتب مبتذل ضد اخلاق، معنویت و دیانت مشغول بودند. اگرچه به صورت مستقیم و غیرمستقیم سه جریان فوق از سوی رژیم پهلوی تقویت می شدند یا با برخی «سناتور»ها و مقامات رژیم پهلوی ارتباط داشتند. لذا ضرورت تدوین «جریان شناسی نشر در دوران پهلوی» در سال های 1300 تا 1357، یکی از موضوعات تاریخ، فرهنگ، سیاست است که مغفول مانده است.(1)

اما ناشران اسلامی به دلیل «هویت» دینی و مرزبندی ای که با جریانات غرب زده و شرق گرا و نیز پرهیزی که با ادبیات و فرهنگ مبتذل شاهنشاهی غربی داشتند، مستقل بودند و محتوای آثار منتشرۀ آن ها در برابر سیاست، فرهنگ و مقاصد حاکمیت استبدادی و استعماری بود. لذا مجموعۀ ناشران اسلامی و کتاب فروشی های اسلامی، با محتوای اسلامی، در مسیر فرهنگ ضداستبدادی، ضداستعماری، ضدمارکسیستی و ضدصهیونیستی حرکت نمودند و در طی دوران مبارزه، با ترجمۀ متون اسلامی و آثار مشاهیر اسلامی، در راه انتشار معارف الهی و قرآن، علی رغم موانع و

1- رجوع شود به نشست جریان شناسی نشر ، موزۀ عبرت ، 1391، سایت موزۀ عبرت.

مشکلات، نقش آفرینی داشتند.

از میان ناشران بازار در دهه های 1340 تا 1350، چند موردی را یادآور می شویم. امید است در آینده تحلیل و تحقیق مستقل پیرامون هر یک از آن ها ارائه شود:

1. انتشارات اسلامیه کتابچی

ناشر کتب متون اسلامی، کتب ارزنده و مفید برای نسل تحصیل کرده، آثاری در تاریخ و رجال اسلامی خاصه کتاب های «اولین دانشگاه و آخرین پیامبر (صلّی الله علیه و آله وسلّم)»، در 37 جلد، اثر شهید دکتر محمدرضا پاک نژاد و «دانشمندان اسلامی»، اثر حجت الاسلام والمسلمین محمد رازی، در 10 جلد، پیرامون علمای معاصر، از جمله حضرت امام خمینی و روحانیون زندانی (1342 تا 1357) و روحانیون مبارز در دوران رضاخان. این کتاب در سال های 1353 و 1354 از سوی ساواک سانسور گردید. «روضات الجنات»، در 10 جلد، ترجمهٔ مرحوم حجت الاسلام محمدباقر ساعدی خراسانی و ده ها کتاب مفید دیگر.

2. انتشارات اسلامیه آخوندی

مؤسس، حجت الاسلام شیخ محمد آخوندی، ناشر کتب متون اسلامی و کتب علمای معاصر:

- بحارالانوار (70 جلد)

- تفسیر المیزان علامه محمدتقی مجلسی

- نامۀ سن پارلو در نقد تشکیلات بهائیت

- انسان و جهان (3 جلد)، علامه محمدتقی جعفری

در کنار حجت الاسلام آخوندی، فرزند فرهیختۀ ایشان، حاج مرتضی آخوندی هم دستیار بود که خود ایشان فعال و مدیر هستند.

3. انتشارات فراهانی

مؤسسۀ انتشارات فراهانی از ناشران اسلامی و سیاسی است که در دهه های منتهی به انقلاب اسلامی فعال بود و آثار برجسته ای داشت؛ آثاری همچون:

1. ترجمۀ تفسیر مجمع البیان در 27 جلد و زیر نظر شهید آیت الله دکتر محمد مفتح

2. امیرکبیر قهرمان ضداستعمار اثر علی اکبر هاشمی رفسنجانی

3. کشف الحیل از عبدالحسین آیتی در رد تشکیلات بهائیت

4. فلسفۀ نیکو از میرزا حسن نیکو در رد تشکیلات بهائیت

5. نقشه های استعمار در راه مبارزه با اسلام اثر محمد محمود صواف، ترجمۀ سید جواد هشترودی

6. ره آورد استعمار از مهدی طارمی و با مقدمهٔ شهید دکتر محمد مفتح

7. اسلام و مشکلات روز از شهید حجت الاسلام سید عبدالکریم هاشمی نژاد

8. درسی که حسین (علیه السّلام) به انسان ها آموخت از شهید حجت الاسلام سید عبدالکریم هاشمی نژاد

9. امام علی (علیه السّلام) صدای عدالت انسانیت، اثر جرج جرداق، ترجمهٔ حجت الاسلام سید هادی خسروشاهی

کتب این ناشر بیشتر در حوزهٔ سیاسی و انتشار اندیشهٔ سیاست مداران مسلمان فعال بود.

4. انتشارات برهان

با مدیریت حاج حسن کتابچی در بازار بین الحرمین، بازار کاشفی، ناشر کتبی همچون:

- امام علی (علیه السّلام) مشعلی و دژی از سلیمان کتانی، ترجمهٔ جلال الدین فارسی

- مرانید که نوحه گرند، از جرج جرداق، ترجمهٔ جلال الدین فارسی

بازاریان و 15 خرداد 1342

استاد علی اکبر غفاری در خاطرات خود پیرامون علل اعتصاب بازار، پشتیبانی بازاریان از امام، مقاومت در برابر تهدیدات ساواک و فشار شدید و حتی «تیغه نمودن

مغازه ها» می گوید:

ریشۀ این مسئله در اعتقاد و پای بندی به مذهب و مسائل دینی بود. در واقع وضعیت بازار با کسبۀ کوچه و خیابان به کلی تفاوت داشت. در بازار، نمازها در مساجد برگزار می شد و رعایت شئون مذهبی، امری همگانی بود. به روزهای عزاداری احترام گذاشته می شد و در اعیاد مذهبی، سراسر بازار چراغانی و جشن بود.

از تأثیرات دیگر بازاری ها، کمک و مساعدت برای چاپ اعلامیه ها بود. در واقع چاپ خانه ها این کار را به صورت پنهانی انجام می دادند و در نتیجه، هزینه بالا بود و گران تر از کارهای معمولی می شد؛ اما برای بازاری ها هیچ اهمیتی نداشت و هزینه های آن را متقبل می شدند.

یکی دیگر از این کمک ها، حمایت از خانواده زندانیان سیاسی بود. هنگامی که آیت الله مطهری در زندان بودند، از راه های غیرمستقیم به ایشان کمک شد.(1). (2)

ص: 144

1- قاسم تبریزی ؛ پژوهشگر تاریخ انقلاب اسلامی/ انتهای مت http://borhan.ir/NSite/FullStory/News/?Id=5941سایت برهان
2- خاطرات 15 خرداد/ بازار، دفتر سوم، علی باقری، 177 تا 179 .

فصل پنجم :نظازت برنشر کتاب دراسلام

تعریف و جایگاه ممیزی

ممیز یعنی تمییز دهنده، جدا کننده خوب از بد، جمع آن ممیزین است. ممیزی یعنی تمییز، تشخیص، رسیدگی، تحقیق، وارسی و بازدید.(1)

ممیزی در اصطلاح موردنظر در نشر کتاب، فرآیندی است که طی آن، ناشران کتاب های خود را پیش از انتشار، برای بررسی و صدور مجوز به اداره کتاب ارائه می کنند و ممیزان با ارزیابی و مقایسه این آثار با استانداردها و ملاک های تعیین شده، اقدام به صدور مجوز یا عدم صدور

1- فرهنگ فارسی، دکتر محمد معین، ج 4، ص 4365.

مجوز می نمایند. با توجه به تعریف لغوی و اصطلاحی ممیزی، بایستی به این نکته توجه کرد که نشر و انتشارات در نگاه اسلامی، یک وظیفه بزرگ و الهی است. نشر به معنای گستردن و پراکنده کردن و گاه در مفهوم زنده کردن به کار می رود که مبین اهمیت آن است . و اذا الصحف نشرت: و آن گاه که نامه ها گسترده و باز شوند.(1)

ثم اذا شاء انشره: سپس آن گاه که خواهد او را زنده کند. (2)

در دعاها و زیارت نامه ها، گاه به این کلمه برمی خوریم که ائمه به عنوان ناشران حقایق الهی و احکام اسلام معرفی می شوند:

و نشرتم شرائع احکامه: و (شما اهل بیت) انتشار دادید اساس و پایه های احکام خدا را. (3)

لذا با توجه به اهمیت نشر و تاثیر آن در جامعه، مسئله ممیزی یعنی ارزیابی آثار قبل از انتشار برای اطمینان از سالم بودن اثر، اهمیت بسزایی پیدا می کند. البته نشر و

1- سوره تکویر، آیه 10.
2- سوره عبس، آیه 22.
3- زیارت جامعه کبیره

ممیزی محدود به امر مکتوب نمی شود و در سایر حوزه هایی که مصداق نشر قرار می گیرند نیز صادق است، لیکن به اقتضای کاربرد بیشتر این مسئله در امر کتاب و طرح مجدد آن در رسانه ها و محافل فرهنگی، به کاربرد آن در حوزه کتاب پرداخته ایم.

ما در جامعه، موارد فراوانی را شاهد هستیم که نه تنها خرده ای بر اعمال نظارت ممیزی بر آنها گرفته نمی شود بلکه کوتاهی در آنها مورد اعتراض قرار می گیرد. به عنوان مثال اگر جنس فاسدی در فروشگاهها، رستورانها و هتلها ارائه شود مورد بازخواست قرار می گیرند. ملاک ارزیابی در اینجا سالم بودن مواد و اغذیه و خوراکی هایی است که عرضه می شود. چرا که سلامت جسمانی مردم، امر مهم تر و بالاتر از سود عرضه کنندگان و آزادی عمل آنان در ارائه هر جنسی و به هر صورتی است.

حال جای این پرسش مطرح است که آیا سلامت روحی و روانی جامعه و آحاد مردم، از سلامت جسمانی آنان و منافع مادی شان کم اهمیت تر است؟ آیا می توان شخصیت، آرامش، آگاهی، روح و روان جامعه را باز و آزاد گذارد تا هر کسی بتواند به ضمایر مردم وارد شده و آنان را دچار چالش و انحراف و گمراهی کند؟

ص: 147

در پاسخ به این پرسش- که با توجه به مصادیق معدودی که ذکر کردیم پاسخ آن کاملاروشن و منطقی است- می توانیم به مواردی در شرع اسلام رجوع کنیم تا معلوم شود که شرع مقدس با چه سختگیری اصولی و منطقی و فطری، روح و روان و زندگی اخروی انسانها را محافظت می نماید و اجازه به راهزنان فکر و اندیشه و ایمان مردم نمی دهد.

مواردی چون، حرام بودن اشاعه منکرات و مصداق های شیوع فساد و فحشا حتی در نقل آنها، جایز نبودن نشر اکاذیب و تحریف شخصیتها و واقعیتهای جاری و تاریخی، حرام بودن توهین به مقدسات و جایز نبودن سب (فحش دادن) به کسانی که نزد کفار محترمند و بت هایی که مشرکین می پرستند، جایز نبودن نشر افکار الحادی و فرقه های شبه دینی استعمار ساخته، مانند وهابیت و بهائیت و... از جمله احکامی است که خداوند برای حفظ شخصیت و روان جامعه و مردم وضع نموده است. اهمیت ممیزی درهمین مصداق ها مشخص است. عینیت ممیزی در تشخیص همین موارد در کتب تهیه شده پدیدار می شود.

برخورد حضرت امام قبل از پیروزی انقلاب اسلامی

حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه)، هم به عنوان فقیه و مجتهد

جامع الشرایط و هم به عنوان بنیانگذار جمهوری اسلامی، در واکنش های خود با مصداق های منکرات و فساد و فحشاء در کتاب ها، هم موضع شرع را اعلام و جاری کرده اند و هم مصالح و منافع انقلاب و مردم را مدنظر قرار داده اند. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، که فرقه ضاله بهائیت، اقدام به نشر کتاب هایی در ترویج آیین استعماری خود و هتک مقدسات اسلامی نموده، حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه) این گونه واکنش نشان دادند:

من متاسفم از این که در مملکت اسلامی برخلاف قانون اساسی، اوراق ضاله مخالف با نص قرآن و ضروریات دین مقدس نشر می شود و دولت ها از آن پشتیبانی می کنند. کتاب انتقاد که بر رد قرآن مجید نوشته شده و طرح قانون خانواده که برخلاف احکام ضروریه اسلام و خلاف نص کلام الله مجید (است) طرح و منتشر می گردد و کسی نیست از دولت ها استیضاح کند.(1)

حضرت امام(قدسّ سرّه)، در بحبوحه انقلاب، در مصاحبه با روزنامه ایتالیایی پائزه سرا، در 11 آبان 1357 در نوفل لوشاتو پاریس، در پاسخ به سوال خبرنگاری در موضوع آزادی احزاب، سندیکاها و مطبوعات، می فرمایند:

1- صحیفه امام، ج 1، ص 262.

مطبوعات در نشر همه حقایق و واقعیات آزادند. هرگونه اجتماعات و احزاب از طرف مردم در صورتی که مصالح مردم را به خطر نیندازند آزادند و اسلام در تمامی این شوون حد و مرز آن را تعیین کرده است. (1)

در واقع احکام اسلام و حدودی که تعیین نموده است، مصالح مردم را مورد حفاظت قرار می دهد و هر حرکتی از جمله نشر کتب که احکام اسلام و مصالح مردم را مورد هجمه قرار دهد، آزاد نیستند و محکوم به جلوگیری می باشند. دراین نمونه ها، حضرت امام(قدسّ سرّه) از دولت می خواهد که جلوی انتشار این هجویات و اهانت ها و خلاف گویی ها را بگیرد، هرچند آن دولت، دولت فاسد شاهنشاهی باشد.

تعیین هیئت برای بررسی قبل از چاپ

جمعی از ناشران اسلامی، خدمت حضرت امام خمینی می رسند. حضرت امام در این دیدار، بر ضرورت تعیین هیئتی برای بررسی کتب قبل از چاپ و اصلاح موارد انحرافی و سپس انتشار آن، تاکید نمودند. این مطلب، هدف همان چیزی است که با عنوان «ممیزی» شناخته می شود. امام حتی از تعبیری مثل «کنترل شدید» استفاده می کنند که جای تامل دارد.

1- صحیفه امام، ج 4، ص 266

خط مشی را اسلام معین کرده است، و ما تابع اسلام هستیم. و آن این است (که) کلیه نشریاتی که شما می خواهید اقدام کنید بر آن، باید اسلامی باشد و منزه از انحرافات و البته این تشخیص با یک هیأتی باید باشد. آقایان مثلاهیأتی را تعیین کنند که دراین امور وارد باشند؛ و کتاب ها وقتی که بناست نشر بشود، به نظر آن آقایان برسد و آن آقایان وقتی که تصویب کردند که نشرش مانعی ندارد و مخالف با اسلام نیست، آن وقت نشر بکنند، چون ممکن است که یک وقت یک کتابی چند سطرش اسلامی باشد، و در خلالش یک مسائلی غیراسلامی باشد. ابتدایش یک جور باشد؛ بعدش یک انحرافاتی داشته باشد.

شمایی که می خواهید برای اسلام خدمت کنید یک وقت خدای نخواسته این اسباب این نشود که برخلاف مسیر خودتان باشد. و لهذا باید کتاب ها تحت نظر اهل علم باشد. اهل علم مطلع بر این مکتب های انحرافی و آنها مطالعه کنند. وقتی این کتابی که می خواهید نشر بدهید مطالعه کنند، بعد که مطالعه کردند آنها، تصدیق کنند که این نشرش مانع ندارد، بعد نشر بدهید. و البته این خدمت بسیار بزرگی است که به اسلام شما می توانید بکنید و آن نشر معارف اسلامی، نشر احکام اسلام، نشر

حقایق اسلام، نشر مکتب اسلام و کتبی که این نحو هستند، نشرش بسیار خوب و ان شاءالله شما ماجور هستید در این امر، لکن با این وضع باید باشد. با این وضعی که عرض کردم؛ مصون باشد از این که یک وقت خدای نخواسته شما بخواهید یک کار خیری بکنید، با دست خود شما یک کار خلافی انجام بگیرد. این باید با یک کنترل شدیدی از طرف یک هیات چند نفری، که خودتان تعیین بکنید و مورد تصدیق- مثلا- اهل علم تهران باشد، آن وقت آنها، آن چند نفر، بررسی کنند؛ و شما هم مشغول باشید.(1)

لزوم حمایت از نشر کتب سالم و اسلامی

جالب است که حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه) درعین برخورد بدون مسامحه با نشریات مروج منکرات و مطالب خلاف عفت عمومی و مغایر با مصالح ملت و اسلام، از ترویج کتب مربوط به شرع و حقایق اسلام و مقابله با ظلم، حمایت نموده اند. این بسیار مهم است که حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه) با وجود سختگیری بسیار در مورد استفاده از سهم امام، این اذن را برای نشر آثار اسلامی می دهند. که نشانگر اهمیت حمایت از نشریات مفید و اسلامی است و این مساله الگویی است برای مسئولان، که باید این حمایت را انجام

1- صحیفه امام، ج 10، ص 115 و 116.

دهند و دستشان از چنین اقداماتی نلرزد و از اعتراض برخی از ناشران که درخلاف جهت انقلاب حرکت می کنند یا آثارشان در راستای مصالح و منافع ملت و ترویج شرع مطهر نیست، نهراسند.

نمونه هایی از حمایتهای حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه)

1-سوال کننده: روحانی (زیارتی)، سیدحمید.

بسمه تعالی. پیشگاه قائد بزرگ اسلام حضرت آیت الله خمینی- متع الله المسلمین بطول بقائه.

با اهدای سلام وتحیات وافره معروض می دارد، صرف ثلث اموال، که حسب الوصیه باید به مصرف امور خیریه و بریه برسد، در طبع و نشر کتب سیاسی- اسلامی که بیانگر حقایق اسلام و نظریات مراجع عظام در مقابله و مبارزه با ظلمه، حکام جور و استعمارگران باشد و جهت روشنگری و انقلاب فکری اسلامی به کار آید چه صورت دارد؟ مستدعی است نظر شریف را بیان فرمایید. ادام الله ظلکم علی رئوس الانام].

بسمه تعالی

آنچه مربوط به ترویج شرع مطهر و بیان حقایق اسلام در مقابله با حکام جور و ظلمه و مطلع ساختن طبقات مردم

از مسائل اسلامی است و نشر کتب مربوطه به این امور، از امور خیریه بلکه بهترین خیرات است. و اگر وصیت به ثلث یا نذر و عهد و غیر اینها متعلق به خیرات و مبرات است، صرف در این امور جایز و راجح است. (1)

مخاطب: فارسی، جلال الدین- لبنان

بسمه تعالی

پس از اهدای سلام و تحیت، مرقوم شریف و اصل، سلامت و توفیق جنابعالی را خواستار است. اگر ممکن می شد با همت و نظارت جنابعالی و یا به مباشرت شما جزوه های مختصری نوشته شود در موضوع انحراف مکاتب مضره، و طبع و نشر شود بین جوانان ایران و خارج و عرب و عجم، خیلی به موقع است. و این جانب، در صورت عمل، در هزینه آن کمک می کنم ان شاءالله. کتابهایی که مرقوم شده است، من به اطمینان به صحت نظر شما مختصر وجهی فرستادم؛ چون از وجوه شرعیه است لابد باید در خدمت مکتب اسلام باشد. از جنابعالی امید دعای خیر دارم. (2)

والسلام علیکم- روح الله الموسوی الخمینی(3)

ص: 154

1- روح الله الموسوی الخمینی15 نجف اشرف/13 اسفند 1353/ 20 صفر 1395
2- صحیفه امام، ج3، ص 397.
3- روزنامه کیهان، شماره 20718 به تاریخ 4/12/92، صفحه 7 (ادب و هنر)

بعداز انتشار کتاب «آیات شیطانی» از سوی سلمان رشدی و اهانت آشکار به پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) و قرآن کریم، حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه) حکم ذیل را صادر نمودند:

به اطلاع مسلمانان غیور سراسر جهان می رسانم مؤلف کتاب «آیات شیطانی» که علیه اسلام و پیامبر و قرآن، تنظیم و چاپ و منتشر شده است، همچنین ناشرین مطلع از محتوای آن، محکوم به اعدام می باشند. از مسلمانان غیور می خواهم تا در هر نقطه که آنان را یافتند، سریعا آنها را اعدام نمایند تا دیگر کسی جرأت نکند به مقدسات مسلمین توهین نماید و هر کس در این راه کشته شود، شهید است ان شاءالله. ضمنا اگر کسی دسترسی به مؤلف کتاب دارد ولی خود قدرت اعدام او را ندارد، او را به مردم معرفی نماید تا به جزای اعمالش برسد.

(والسلام علیکم و رحمه الله و برکاته روح الموسوی الخمینی).(1)

در این حکم هم نویسنده کتاب مذکور و هم ناشر مطلع از محتوای آن، محکوم به اعدام شدند. حضرت امام خمینی بعدا در رد شبهه ای که توبه نویسنده و ناشر می تواند حکم اعدام را لغو کند، ابقای حکم را حتی در صورت توبه

1- صحیفه امام، ج21، ص 263

آنها، مورد تاکید قرار دادند، این حکم در دوره رهبری امام خامنه ای نیز مورد تایید و تصدیق و تاکید معظم له قرار گرفت.

اکنون وصیت من به مجلس شورای اسلامی درحال و آینده و رئیس جمهور و رؤسای جمهور مابعد و به شورای نگهبان و شورای قضایی و دولت درهر زمان، آن است که نگذارید این دستگاه های خبری و مطبوعات و مجله ها از اسلام و مصالح کشور منحرف شوند و باید همه بدانیم که آزادی به شکل غربی آن، که موجب تباهی جوانان و دختران و پسران می شود، از نظر اسلام و عقل محکوم است و تبلیغات و مقالات و سخنرانی ها و کتب و مجلات برخلاف اسلام و عفت عمومی و مصالح کشور حرام است. و بر همه ما و همه مسلمانان جلوگیری از آنها واجب است و از آزادی های مخرب باید جلوگیری شود و از آنچه در نظر شرع حرام و آنچه برخلاف مسیر ملت و کشور اسلامی و مخالف با حیثیت جمهوری اسلامی است به طور قاطع اگر جلوگیری نشود، همه مسئول می باشند و مردم و جوانان حزب اللهی اگر برخورد به یکی از امور مذکور نمودند به دستگاههای مربوطه رجوع کنند و اگر آنان کوتاهی نمودند، خودشان مکلف به جلوگیری هستند. خداوند تعالی مددکار

ص: 156

همه باشد(1). (2)

مميزی در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی

اشاره

امام خامنه ای، که به امر کتاب و ترویج فرهنگ کتابخوانی، اهتمام ویژه ای دارند، در بیانات خود به مناسبت های مختلف از جمله دیدارهایشان در نمایشگاههای بین المللی کتاب تهران، درخصوص ابعاد مختلف ممیزی، بیانات روشن و راهگشایی داشته اند.

1- ضرورت ممیزی و نظارت بر چاپ کتاب

مساله «ممیزی کتاب» که امروز نمی شود گفت با شلاق های نقادی، بلکه فحاشی، روی گرده این آقایانی که مسئول این کار هستند، کوبیده و نواخته می شود، امری لازم است و بد نیست. این، وظیفه دولت و وزارت ارشاد وهر آدم خیرخواهی است که نگذارد این ماده و هروئین و داروی مضر، در بین جوانان پخش شود. (3)

2- ممیزی و نظارت بر چاپ کتاب

حق مردم بر حق نویسنده اولویت دارد «در زمینه

1- صحیفه امام، ج21، صص 435 و 436.
2- روزنامه کیهان، شماره 20712 به تاریخ 27/11/92، صفحه 7 (ادب و هنر)
3- دیدار دست اندرکاران امور هفته کتاب، 30 مهر 1375.

کتاب، اگر فرض کردیم که نویسنده برای خود حقی قائل است- اگر فرض کنیم چنین حقی واقعا مبنای انسانی دارد، چون من شک دارم که آیا آن حق، مبنای انسانی دارد یا ندارد- در مقابل آن، حق دیگری به وجود می آید و آن، حق خواننده است. امر، بر این دایر است که ما حق نویسنده را حفظ کنیم یا حق خواننده را؟ فرض کنید یک نفر، رمانی را با بیانی جذاب می نویسد که این رمان، حقایق تاریخی را تحریف می کند و ممکن است هزاران خواننده را هم به طرف خود جلب کند. می گوید به من اجازه بدهید این رمان را به داخل جامعه بفرستم تا مردم آن را بخوانند. شما می بینید که اگر مردم خواندند، ذهنشان نسبت به یک حقیقت تاریخی، دچار گمراهی خواهد شد. آیا حق خواننده ایجاب می کند که شما جلو نشر این رمان را بگیرید یا نه؟

من... این طور فکر می کنم که مساله، فقط در حق نویسنده و گوینده، منحصر نمی شود؛ بلکه حق بالاتری وجود دارد که آن، حق خواننده است. چرا می گوییم بالاتر؟ چون تعداد افراد بیشتر است. یک نفر نویسنده حق دارد؛ در حالی که هزاران خواننده، هزاران حق دارند. حق اینها باید رعایت شود». (1)

1- دیدار دست اندرکاران هفته کتاب، 30/7/1375.

3- عدم جلوگیری از کتابهای مضر، نزد خداوند مواخذه دارد

تحریف تاریخ و شخصیتها و سوق دادن جوانان به شهوت رانی از جمله مصادیق اضرار هستند که حسب وظیفه شرعی و قانونی باید جلوی آنها گرفته شود. عدم برخورد با این گونه آثار، موجب مواخده خداوند خواهد بود و این مسئله باید موجب وحشت و نگرانی کسانی شود که به قیامت اعتقاد دارند و خود را ضعیف و ناتوان در برابر عذاب الهی می دانند. «تاریخ گذشته و تاریخ انقلاب و تاریخ جنگ و اوضاع کنونی کشور را تحریف می کنند. شخصیتهای کاذب به وجود می آورند و از آنها تعریف و تمجید می کنند که این هم خودش نوعی تحریف است. جوانان را به شهوترانی سوق می دهند که باید جلوش گرفته شود. البته من نمی گویم که هر چه بر طبق نظر شما نیست، جلوش را بگیرید؛ نه. هر چه که مضر است، جلوش را بگیرید. از این که جلو کتاب مضر را می گیرید، مطلقا نگران نباشید. اگر شما جلو کتاب مضر را نگیرید؛ خدا از شما مواخده خواهد کرد. اگر آن ناشر جلوش را نگیرد، خدا از او مواخده خواهد کرد. هر کسی که به نشر کتاب مضری برای خواننده، کمک و دخالتی

ص: 159

داشته باشد، خدا از او نخواهد گذشت». (1)

امام خامنه ای از منظر یک مجتهد مسلّم و مرجع تقلید و نیز رهبر انقلاب اسلامی، این مسئله را با ذکر مصداقی تبیین کرده و وزارت ارشاد را مسئول جلوگیری از این نوع آثار معرفی می فرمایند:

کتاب رمانی را پیش من آوردند که گفته می شد جزو کتاب هایی است که یک وقت در نمایشگاهی منتشر شده است. البته قبل از انقلاب چاپ شده است. من وقتی این کتاب را خواندم، به نظرم رسید که محال است این نویسنده برای فاسد کردن جوانان، ماجور و مزدبگیر نباشد؛ یعنی بدون تردید، هر صفحه ای از آن کتاب را که جوانی می خواند، واقعا بدون مبالغه، دچار هیجانات عشقی می شد. از اول تا آخر کتاب همین طور بود... یک وقت بعضی از آقایان برای کاری در همین زمینه ها پیش من آمده بودند و من این کتاب را... به آنها دادم و گفتم ببینید این کتاب این گونه است. البته به آنها هم گفتم وقتی که نگاه کردید، بروید اصلاًنابودش کنید و نگه ندارید! واقعا بعضی از کتاب ها این طوری است؛ باید مراقب بود. نمی شود گفت که دراین زمینه، وزارت ارشاد

1- دیدار دست اندرکاران هفته کتاب، 1375/7/30.

مسئولیتی ندارد.» (1)

4-بایستی از رهزنی فکرها و اندیشه ها جلوگیری شود

یکی از حوزه های ممیزی کتاب، بایستی جلوگیری از ترویج اندیشه های غلط باشد که فکر و اندیشه مردم را تحت تاثیر قرار داده از حقیقت و واقعیت ها دور می سازد و به نوعی، راهزنی فکری می کنند. رهبر معظم انقلاب اسلامی با تاکید بر این مسئله، علت لزوم جلوگیری از اندیشه های غلط و نادرست را نبود امکانات و فرصت پاسخگویی می دانند و تصریح می فرمایند که در صورت پدید آمدن چنین توان و امکاناتی بهترین راه، ایجاد فکر هدایتگر در کنار افکار غلط و نقد این گونه آثار می باشد.

مساله صیانت از ذهن ها را عرض کردم، به این مناسبت به آقایان- برادران عزیز وزارت ارشاد- عرض می کنم که مساله نظارت بر کتاب هم یک مساله ای بسیار جدی است. متاسفانه وقتی گفته می شود «نظارت بر کتاب»، فورا ذهن مستمع، سراغ سانسور نوع بد و منفی- که همه ما آن را نفی می کنیم- می رود! گویا که مثلابحث برسر این است که ما دست و پای اصحاب فکر و اندیشه و آدم های کارآمد فکری را ببندیم که آقا،

1- دیدار دست اندرکاران هفته کتاب، 1375/7/30.

شما این را ننویس، این را بنویس! این را چرا نوشتی؟ درحالی که نه؛ جمهوری اسلامی محدودیتی به این معنا در باب کتاب، مطلقا ندارد. شاهدش هم همین صحنه کنونی بازار کتاب در ایران است... بحث برسر محدود کردن نویسندگان و دانشمندان و متفکران و آدم های برجسته نیست؛ بحث بر سر جلوگیری از رهزنی فکرها و اندیشه هاست. ما مسئولیت مهمی در مقابل افکار مردم داریم(1). (2)

1- دیدار دست اندرکاران برگزاری هفته کتاب، 1376/8/19.

2- روزنامه کیهان، شماره 20724 به تاریخ 11/12/92، صفحه 7 (ادب و هنر)

فصل ششم : احکام شرعی مربوط به نشر

ضرورت دقت در انتخاب کتاب

انتخاب کتاب و نشریه، خود یکی از مسائل مهم تربیتی روز است. هر کتابی برای هر کس خواندنی نیست و هر مجله ای برای هر خانواده ای مفید نمی تواند باشد. آن جوانی (دختر و پسر) که هنوز از نظر فکری واکسینه نشده و مصونیتی بعلت عدم تجربه و نقص تحقیق در مقابل مطالب مسموم کننده پیدا نکرده است با مطالعه کتاب های منحرف کننده فکر و اندیشه مسموم و بیمار می گردد.

روح و فکر جوان نیز که هنوز با آتش تحقیق و تجربه پخته نگردیده و قدرت تأثیرش بیشتر از تاثرش می باشد، محتاج

ص: 163

به رعایت رژیم بهداشتی و غذائی روان و اندیشه است و به همان اندازه که جوانان در انتخاب غذای جسم دقت می کند بیشتر و بیشتر لازم است در انتخاب کتاب و نشریه که غذای جان او است تامل کند و به ارزیابی دقیق بپردازد. بر این اساس اسلام مطالعه و خواندن کتابهای منحرف کننده را تحت عنوان (کتاب ضاله) برای افراد خام و غیر محقق که هنوز در مراحل اولیه مطالعه هستند و قدرتی برای تمیز زشت از زیبا و مفید از مضر و دارو را از سم ندارند حرام و ممنوع کرده است.

اساساً توجه به بهداشت غذای فکر که بیشتر از راه مطالعه، معاشرت، دوستی ها، و استفاده از وسائل ارتباط جمعی به روان انسان وارد می شود یکی از وظائف اولیه هر آدم با درکی می باشد.

حضرت علی(علیه السّلام) در حدیثی می فرماید:

« مالی اری الناس اذا قرب الیهم الطعام لیلا تکلفوا اناره المصابیح لیبصر وا ماید خلون فی بطونهم و لا یهتمون لغداء النفس بان بنیر، مصابیح البابهم بالعلم لیسلموامن لواحق الجهاله و الذنوب فی اعتقاداتهم و

ص: 164

اعمالهم».(1)

چرا مردم را این چنین می بینم، هر گاه در شب به غذای جسم و شکم نزدیک می شوند برای تهیه چراغ و روشنائی به زحمت می افتند تا ببینند و بشناسند آنچه را که در شکم خود داخل می نمایند اما همین مردم با این دقت در مورد غذای جسم، سعی و کوششی از خودنشان نمی دهند که غذای جان و فکر خود را در زیر روشنائی چراغ تفکر و علم بخورند تا از تبعات جهالت و گناه، اعتقادات و اعمالشان سالم بماند.

امام مجتبی (علیه السّلام) می فرماید:

«عجبت لمن یتفکر فی مأکوله کیف لا یتفکر فی معقوله؟ فیجنب بطنه ما یؤذیه و یورع صدره ما یردیه. (2)

تعجب می کنم از کسی که درباره مأکولات و خوردنی ها فکر می کند؛ اما در مورد معقولات و غذای جان نمی اندیشد شکم خود را از غذائی که آزارش می دهد حفظ می نماید اما فکر و اندیشه و روان خود را رها ساخته تا هر چیزی در آن وارد شود.

بنابراین جوان اهل مطالعه نباید دروازه روح خود را بر روی هر نوع غذای فاسد بگشاید در حالیکه دروازه جسم و شکم

1- سفینه البحار، ج 2 ص 84
2- سفینه البحار، ج 2، «طعم»، ص 84.

او دارای کنترل شدید است.هیچگاه نشده که دروازۀ بدن و جسم و شکم برای هر غذائی بدون شناخت و دقت های بصری و ذائقه ای باز شود.

آیا هرگاه لبنیات فروشی کوی و محله شما از فروش مواد غذائی مانده و فاسد امتناعی نداشت و راه تعقیب او مسدود بود، وسائل خود را از او می خرید؟ قطعاً خیر.

نه تنها خود نمی خرید بلکه بدوستان و آشنایان نیز سفارش می کنید که نیازمندیهای خود را از جای دیگر تأمین کنند. چه اشکالی دارد برای سلامتی فکر و روان خود و دیگران و در نتیجه تأمین سلامتی جامعه از این روش استفاده نمائیم؟ آیا ارزش سلامتی فکر و روان از سلامتی جسم کمتر است؟!

رسالت نویسندگی و مسئولیت پذیری در قبال نوشته ها نیز جزو مواردی است که پیشوایان دینی به آن توجه داشتند. دقت در نوشتار نیز از دیگر فرمایش های حضرت علی علیه السلام است:

هرگاه چیزی نوشتی، پیش از آنکه مهرش کنی، آن را بازنگری کن؛ زیرا در حقیقت بر خرد خویش مهر می زنی. (1)

1- غررالحکم و دررالکلم، تحقیق: میرسیدجلال الدین محدث ارموی، ح 4167.

نشر کتب ضاله

معنای ضاله

ضاله از ریشهٔ ضلال و ضلالت، به معنای مخالف هدایت است. (1)

اما در اصطلاح به معنای انحراف از حق است. (2)

به سخن دیگر، ضاله خلاف حق است از روی یقین، چه در اصول دین اسلام یا مذهب حق تشیّع یا فروع قطعیّه باشد و این در صورتی است که حق بودن آن مسائل مسلّم باشد. (3)

معیار حرمت کتب ضاله

خواندن و نگهداری کتب ضاله به صورت مطلق در کلمات فقها حرام دانسته نشده بلکه در صورتی که فرد پایه های اعتقادیش محکم نیست وممکن است خواندن یک کتاب سبب گمراهی خودش ویا دیگری شود خواندن

1- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج 11، ص 390، دار صادر، چاپ سوم، بیروت، 1414 ق.
2- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق: صفوان عدنان داودی، ص 509، دارالعلم الدار الشامیه، چاپ اول، دمشق - بیروت، 1412 ق.
3- بهجت، محمد تقی، جامع المسائل، ج 2، ص 399 و 400، چاپ اول، قم- ایران.

ونگهداری آن جایز نیست ولی برای کسانی که از گمراه نشدن خودشان مطمئن هستند و یا در نگهداری آن مصلحت مهم تری باشد نگهداری وخواندن آن جایز است بلکه در برخی مواقع به جهت پاسخ دهی به شبهات حفظ آن لازم و واجب است درطول تاریخ همواره علمای ما کتب ضلال را مطالعه وبه آن پاسخ مستدل وعلمی می داده اند.

علت تحریم کتب ضاله رواج پیدا نکردن افکار مسموم میان تمامی اقشار جامعه است چون همگان قدرت تحلیل مسایل علمی را ندارند ضمن آنکه بسیاری از آنان اهمیتی هم به رفع شبهه نمی دهند ودر صدد یافتن پاسخ برای آن نیستند اسلام می خواهد جامعه ای به وجود آورد که در مسیر تکامل معنوی و اخلاقی پیش برود. این کار میسّر نمی شود جز از این راه که با عوامل انحراف فکری و اخلاقی مبارزه کند و نگذارد این عوامل بر زندگی مردم مسلّط شود. با توجّه به این اصل اساسی، خواندن کتب گمراه کننده که به عقاید و افکار صحیح و یا به اخلاق سالم لطمه می زند، ممنوع ساخته است.

اگر خواندن این نوع کتب و نوشته ها برای همگان آزاد باشد، مردم چه تضمینی برای نگهداری افکار و اخلاق خود از انحراف دارند؟ هرگز نباید قدرت تلقین و تبلیغ را نادیده

گرفت و چه بسا این نوع نوشته ها از راه تلقین و تبلیغ، مسیر زندگی افراد را بکلّی منحرف سازند. چه بسیارند جوانانی که بر اثر کتب منحرف کننده و رمان های عشقی و جنایی رسوا و خطرناک، در پرتگاه فساد و سقوط اخلاقی افتاده اند.

به این علل یاد شده است که اسلام اجازه نداده کتب گمراه کننده، به طور آزاد در اجتماع نشر شود و مورد مطالعه همگان قرار گیرد. ولی بر همین اساس که این دین طرفدار علم و دانش است، خواندن و مطالعه این گونه کتاب ها را بر دانشمندانی که قدرت دارند حقّ و باطل را با میزان عقل توانای خود از هم بشناسند، حرام نکرده است. دانشمندان نه تنها می توانند این گونه کتاب ها را مورد مطالعه قرار دهند، بلکه بر دانشمندان اسلامی مطالعه آنها واجب و لازم است تا بتوانند منطق مخالفان را که در این کتب آمده است به دست آورند و با آن مبارزه کنند و چگونگی منطق و راه و روش تبلیغ دشمنان را بشناسند و از راه صحیح و مؤثّر در مبارزه با آن بکوشند.

معیار در ضاله بودن یک کتاب تضادّ آن با توحید ومغایر بودن ان با اهداف انبیا واوصیای آنان است ممکن است هر کتابی در آن خطا ولغزش وجود داشته باشد لذا به صرف وجود اشتباهات نمی توان حکم به ضاله بودن یک کتاب

نمود بلکه کتابی جزو کتب ضاله محسوب می شود که هدف ان براندازی توحید اسلام و قرآن باشد ودر تنافی با اهداف کلی آنها باشد.(1)

ملاک مضل بودن کتاب چیست؟

آیه الله صافی : ملاک مضلّ بودن کتاب آن است که مشتمل بر مطالبی باشد که معرضیت گمراه نمودن خواننده را از نظر مذهبی داشته باشد. و الله العالم. (2)

آیه الله مکارم درمورد کتب ضاله می فرماید:

کتابهایی که باعث انحراف از نظر، عقیده یا عمل یا اخلاق گردند کتب ضاله هستند. (3)

و همچنین در باب وصیت گفته شده است: از جملهٔ وصیت های حرام؛ مانند وصیّت به ایجاد مراکز فساد، انتشار کتب ضالّه است. (4)

ص: 170

1- (لوح فشرده پرسمان، اداره مشاوره نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، کد: 3/100114155) http://quran.porsemani.ir/node/3907

2- http://www.ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=5

3- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0mid=135670CatID=-2GID=-2

4- قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج 1، ص 280، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ یازدهم، تهران، 1383 ش.

نگهداری ومطالعه کتب ضاله

سوال : اینجانب حدود 15 سال قبل به مطالعه کتب دینی پرداخته ودراین زمینه کتابهای زیادی ازنویسندگان مختلف به صورت کتابخانه ای جمع اوری کردم در میان کتابهایم کتبی است که نویسندگان آن ازمبارزین شناخته شده بوده ولی باگردش چرخ انقلاب وغربال شدن افراد ماهیت اصلی انان مشخص گردید تکلیف من درنگهداری ومطالعه کتب این افراد چیست؟

جواب :نگهداری آنها اشکال ندارد .(1)

خرید و فروش کتب ضاله

خرید و فروش کتابها و مجلات و نوارهای گمراه کننده، حرام است مگر آنکه برای هدف صحیحی بخرد مثلاً محقّقی است که برای نوشتن ردّ مطالب آن کتاب را می خرد، ولی خرید و خواندن آن تنها برای اطّلاع از مطالب آن برای کسانی که بیم گمراهی آنان می رود جایز نیست.(2)

س 1326: خرید و فروش کتابهای گمراه کننده مانند کتاب آیات شیطانی چه حکمی دارد؟

جواب:خرید و فروش و نگهداری کتابهای گمراه کننده

1- استفتائات امام خمینی ج2ص20
2- (تحریر الوسیله، ج 1، ص 498، م15)

جایز نیست مگر برای پاسخگویی و ردّ مطالب آن برای کسی که قدرت علمی این کار را داشته باشد.(1)

سؤال: خرید و فروش کتب صوفیه و مطالعه آن چه حکمی دارد؟

آیه الله صافی: چاپ و نشر و خرید و حفظ و مطالعه کتب صوفیه حرام است و کتاب هایشان حکم کتب ضلال را دارد که مطالعه آن فقط برای اهل نظر جهت ابطال باطل آنها جایز است.(2)

خواندن کتب غیر اسلامی

آیا خواندن کتب غیر اسلامی مانند بهائیت و کمونیستی و سایر مرام های الحادی حرام است؟

جواب: اگر خوف انحراف در بین باشد باید ترک کنند.(3)

سؤال:آیا خواندن کتب غیراسلامی مانند بهائیت و کمونیسم و سایر مرام های الحادی حرام است یا خیر؟ آیه الله صافی: حفظ و نگهداری کتب ضلال و خواندن آنها حرام است، مگر برای کسی که قدرت تشخیص حق از باطل را داشته باشد و غرض صحیحی مانند ردّ مطالب

1- http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=22.
2- http://www.ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=5
3- (ر.ک استفتائات امام (قدسّ سرّه)، ج2، ص40، س112

باطله داشته باشد. و الله العالم. (1)

تکثیر ، خواندن و...کتب ضاله

مسأله: نگه داری کردن کتاب ها و نوشته های گمراه کننده و همچنین استنساخ (تکثیر) آنها و خواندن و درس گرفتن و تدریس آنها، اگر هدف صحیحی در آن نباشد، حرام است؛ مثل این که قصدِ اشکال و ابطال آنها را داشته باشد و برای این هدف، صلاحیّت نیز داشته باشد و مطمئن باشد که گمراه نمی شود؛ و اما مجرد آگاه شدن از مطالب آنها برای غالبِ مردم که ترسِ گمراهی آنان می باشد جزء اغراض صحیح که مجوزّ حفظ آنها باشد نمی باشد، بنابراین بر چنین افرادی لازم است از کتاب هایی که مشتمل بر مطالب مخالفِ عقایدِ مسلمین است به خصوص کتاب هایی که مشتمل بر شبهات و مغالطه کاری هایی است که (امثال آنان) از حل و دفعِ آن عاجزند، اجتناب ورزند و برای آنها خرید، نگه داری و حفظ آنها جایز نیست و باید آنها را از بین ببرند. (2)

1- http://www.ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=5 http

2- تحریرالوسیله، ج 1، مکاسب محرمه، مسأله 15؛ منهاج الصالحین حضرت آیه الله خوئی 1؛ حضرت آیه الله سیستانی، مکاسب محرمه.

خرید برای رد

سؤال: خرید کتاب هایی بهایی جهت رد بر آنها چه صورت دارد؟

جواب: خرید صورت شرع ندارد ولی گرفتن و نگاه داشتن با اطمینان به این که از عهده رد بر می آید مانعی ندارد به شرط آن که محافظت کند که به دست جاهل نیفتد که خدای نخواسته موجب اضلال شود. (1)

خواندن

س 1332: آگاه شدن از کتابهای گمراه کننده و کتابهای ادیان دیگر برای شناخت دین و عقاید آنها به قصد افزایش معرفت و اطلاعات چه حکمی دارد؟

جواب: حکم به جواز خواندن این کتب فقط به خاطر شناخت و افزایش اطلاعات، مشکل است، البته خواندن آنها برای کسی که قدرت شناخت و تشخیص مطالب باطل را دارد به قصد ابطال و ردّ آنها جایز است به شرطی که به خود مطمئن باشد که از حق منحرف نمی شود.(2)

سؤال: نظر خود را در مورد خواندن کتاب هایی که باعث بازشدن ذهن خواننده نسبت به دسایسی که ابرقدرت ها بر

ص: 174

1- مجمع المسائل حضرت آیه الله گلپایگانی 1، ج 2، ص 13، سؤال 1

2- http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=22.

ضد دیگران به کار می برند، مانند کتاب هایی که فرضاً یک سیاست مدار یا یک جاسوس نوشته است، با توجه به اینکه ممکن است نکات غیراخلاقی هم تا حدّی در آن باشد، بیان کنید.

آیه الله صافی : موارد مختلف است؛ باید خصوص هر کتاب مورد سؤال قرار گیرد تا جواب مربوط به آن کتاب گفته شود، ولی به طور کلّی مطالعه کتاب هایی که ممکن است موجب انحراف در عقیده و یا اخلاق مطالعه گردد، جایز نیست. و الله العالم (1)

احکام حق تالیف

« حق مؤلف » معادلی است که در زبان انگلیسی به آن Copyright (کاپی رایت) می گویند که در املای معمول فارسی بیشتر به صورت «کپی رایت» می نویسند. کسی که اثری را پدید می آورد، معمولاً قانونهای کشورها او را پدید آورنده (نویسنده، مؤلف، مصنف، مدون، شاعر، آهنگساز، نقاش، ترانه سرا، و مانند آنها) می شناسند و حقوقی را به لحاظ پدید امدن اثرش برای او در نظر می گیرند و به رسمیت می شناسند، مشروط بر آنکه اثر اصالت داشته باشد و از آثار

1- http://ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=5

گذشتگان و دیگران در پدید آوردن آن، استفاده غیر مجاز نشده باشد. البته تعریف دقیق و حدود هر یک از این مفاهیم در قانونهای مختلف تفاوتهایی با یکدیگر دارد. حق مؤلف، تنها به حق مالی یا حق اقتصادی محدود نیست؛ هر چند که پدید آورانی هستند که زندگی آنها فقط از راه درآمد حاصل از فروش آثارشان می گذرد. حق مؤلف، مالکیت فردی و معنوی آثار را به رسمیت می شناسد و جامعه را ملزم می سازد که آن را محترم بدارد و حقوق قانونی پیش بینی شده و ناشی از آن را مراعات کند. حق مؤلف، حتی از این هم فراتر می رود و برای پدید آورنده نوعی «حق اخلاقی» قائل می شود و آن را مشمول حمایت خود قرار می دهد.

پدید آورنده ای که اثری را به وجود می آورد، نسبت به اثر خود دو حق دارد : 1) حق مادی؛ 2) حق معنوی.

حق مادی این است که مزد زحمات پدید آورنده از آن خود او باشد و کس دیگری از آن سوء استفاده نکند. امتیاز یا انحصار اثرش در اختیار خودش قرار بگیرد و بتواند هر طور که می خواهد و با هر کس که صلاح می داند قرار داد ببندد و اثرش را به جامعه عرضه کند وبه آگاهی مخاطبانی که در نظر دارد، برساند. درباره همین حق مادی میان قانونهای مختلف حق مؤلف اختلاف نگرش و روش هست.

ص: 176

حق معنوی این است که پدید آورنده سوای حقوق مادی از حقوق دیگری نیز برخوردار است که اصطلاحاً به آنها معنوی، و گاه نیز اخلاقی، می گویند، مانند اینکه : اثرش به نام خود او شناخته شود؛ هر گاه که خواست بتواند در آن دست ببرد، تغییر دهد، جابه جا کند، از نو بنویسد، به شکل دیگری ارائه دهد، بر آن بیفزاید، از آن بکاهد، و این کارها هیچ گاه و از سوی هیچ کسی بدون اجازه او صورت نگیرد؛ برای مثال زمانی که اثری را بر می دارند و بدون اجازه پدید آورنده آن تجدید چاپ می کنند، ولو آنکه در چاپ آن هیچ گونه تغییری ندهند، نام پدید آورنده را در مواضع مناسب و به صورت مناسب بگذارند، و حاضر باشند حقوق مادی او را نیز بی کم و کاست بپردازند، بنا به همان حقوقی که گفتیم، مرتکب عمل خلاف می شوند، زیرا پدید آورنده با این عمل از حق اعمال نظرش نسبت به اثر خودش محروم می شود.

نظر مراجع معظم تقلید در مورد حق تالیف

شخصی کتابی تالیف می نماید یا در موضوعی قلم می زند یا کتابی را ترجمه یا تصحیح می نماید و یا نرم افزاری را تهیه می کند و یا در مساله ای عقلی یا تجربی طرحی را ارائه می کند؛ اختلافی نیست که این امور مورد احترام همه انسان ها است و مسلماً عامل در برابر کار خود می تواند

عوضی را دریافت کند. محل اختلاف جایی است که از حق التالیف و انتشار (کپی رایت) سخن به میان می آید. زیرا عامل معتقد است که اثر حاصل تلاش فکری اوست. لذا در باب انتشار یا عدم آن یا نحوه انتشار یا دفعات انتشار فقط او است که می تواند تصمیم بگیرد فلذا حق دارد در برابر واگذاری هر کدام از اینها به غیر، عوضی را دریافت کند.

حق مالکیت معنوی که به آن حق مالکیت فکری، حق تالیف و حق تکثیر هم گفته می شود، عبارت است از حقوقی که از طریق اموری مانند نگارش کتاب، برنامه نویسی نرم افزار، اختراع و از این قبیل امور معنوی برای شخص یا گروه خاصی ایجاد می شود. به این نحو که اگر کسی بدون اجازۀ شخص یا گروه مذکور از آثار آنان کپی برداری یا هر نوع تصرف مشابه آن نماید، مرتکب معصیت شده است.

اغلب مراجع عظام تقلید فعلی قائل به وجوب رعایت حق تألیف می باشند. البته در جزئیات ان اختلاف نظرهایی وجود دارد برخی از مراجع عظام تقلید مانند مقام معظم رهبری و حضرت آیت الله مکارم شیرازی به طور صریح و مفصل به این بحث پرداخته اند و در مکتوبشان بخش جداگانه ای به این موضوع اختصاص دارد. اما برخی از مراجع عظام در خلال سایر مباحث و یا به شکل غیر

صریح به این موضوع پرداخته اند. همین امر موجب شده تا برخی از افراد و حتی برخی از محققین بزرگوار گمان کرده اند که حق تألیف از نظر این دسته از مراجع قابل احترام نیست.

تقسیم بندی نظرات مراجع

1- مقید به قانون

حضرت آیت الله سیستانی رعایت حق تألیف را مقید به قانون نموده اند. به این معنا که اگر قانونی در این زمینه موجود بود، لازم است طبق همان قانون عمل شود، اما اگر قانونی موجود نبود، رعایت حق تألیف وجوب ندارد.

2- حق تألیف در محصولات داخلی

مقام معظم رهبری رعایت حق تألیف را در مورد محصولاتی که داخل کشور تولید می شود، مطلقاً لازم می دانند (چه قانونی موجود باشد، چه نباشد)، اما در مورد محصولاتی که از خارج کشور وارد می شود، رعایت حق تألیف را مقید به قرارداد نموده اند. یعنی اگر قراردادی بین وارد کننده و صادر کنندهٔ اثر برای حفظ حق تألیف موجود باشد، رعایت آن لازم است، و الا رعایت حق تألیف واجب نیست.

3- شرط ضمن عقد

آیت الله صافی گلپایگانی نیز معتقدند: حق طبع، حق تالیف و حق اختراع را به مفهومی که در قوانین موضوعه جدید تعریف شده است، حقیر نتوانسته ام با احکام اسلامی تطبیق نمایم، از جمله عقود معاملات هم نیست تا بتوان به عموم بعض ادله مثل «اوفوا بالعقود» تمسک کرد و اگر گفته شود این حقی است عرفی، چنانچه حقوق عرفی مانند حق تحجیر و حق السبق به علت عدم ردع شارع استکشاف رضایت می کنیم، باید گفت: عدم ردع نسبت به حقوق عرفی که در زمان شارع متعارف بوده است دلیل بر امضای مشروعیت آنها می باشد اما از آن مثل ادله لفظیه، اطلاق و عموم استفاده نمی شود در زمان شارع مقدس هم تالیف و اختراع و ابتکار بوده است اما برای مؤلف و مبتکر و مخترع و محقق حقی اعتبار نمی شده و شارع هم اعتبار نفرموده است و به عبارت اخری، بنا بر «عدم اعتبار» بوده و لو به این معنا که چون مورد التفات و توجه نبوده است، آثار مترتب بر آن شرعیت نداشته و شارع هم با عدم تشریع این حق به روش عرف را امضا کرده است. بناء علی کل ما ذکر، مشروعیت حقوق مذکور را ثابت نمی دانیم و هر چند ترتیب برخی آثاری که بر

این حقوق مرتب می گردد به طور شرط در ضمن عقد امکان پذیر است، اما مقاصد مهمی را که ارباب دعاوی این حقوق دارند، با شرط نمی توان تامین نمود. راهی که تا حدی می تواند بعض اغراض صحیحی را که در اعتبار این حقوق در نظر است فراهم سازد، این است که فقیه جامع الشرایط که بر حسب ولایت باید مصالح عامه را در نظر بگیرد به طور موردی نسبت به هر اختراع یا طبع یا تالیف طبع یا تقلید از آن اختراع یا تالیف را تا مدت معینی محدود سازد بدیهی است که این برنامه ای است که مقصود در حقوق نمی شده بلکه شامل مطلق مشاغل می گردد و کل آن در محدوده ولایت فقیه اجرا می شود. (1)

4-امام خمینی و حق تالیف

امام خمینی(قدسّ سرّه) در تحریرالوسیله دربحث مسائل مستحدثه با اشاره به مسأله مورد بحث می فرمایند:

آنچه که معروف به حق طبع نزد افراد است حق شرعی به شمار نمی آید و زایل نمودن سلطه مردم بر اموالشان بدون اینکه شرط و عقدی در بین باشد جایز نیست و مجرد نوشتن جمله «حق چاپ و تقلید محفوظ است» حقی به وجود نمی آورد و التزام

1- لطف الله صافی، فصلنامه رهنمون، مدرسه عالی شهید مطهری، شماره 2 و 3، صص 207- 209.

دیگران را به دنبال ندارد.

پس افراد می توانند آن را چاپ و تقلید نمایند و کسی نمی تواند آنها را از این کار منع کند. و نیز آنچه که معروف است به «ثبت اختراع» برای مخترعش و منع دیگران از تقلید او و تکثیر نمودن آن اختراع هیچ اثر شرعی ندارد و نمی توان افراد را از تقلید نمودن آن اختراع و تجارت و کسب کردن با آن منع کرد و هیچ کس حق ندارد دیگری را از سلطنت در اموال خودش منع کند. و نیز آنچه که معروف است از «انحصاری بودن تجارت یک شیء یا اشیاء» برای موسسه ای یا تعدادی از تجار یا مانند این ها هیچ

اثر شرعی ندارد و بازداشتن دیگران از تجارت و صنعت حلال و محصور دانستن در حق چند نفر جایز نمی باشد. و نیز قیمت گذاری بر اجناس و بازداشتن مالکش از بیش تر فروختن جایز نیست البته برای امام ولی مسلمین این حق است که چنانچه صلاح می داند در امور مسلمین از قیمت گذاری بر جنس و صنعت و انحصار تجارت یا غیر آن و هر آنچه را که برای نظم و صلاح جامعه مفید است انجام دهد.(1)

ما یسمّی عند بعض بحق الطبع لیس حقاً شرعیاً،

1- امام خمینی(قدسّ سرّه)، تحریر الوسیله، قم، دارالمکتبه العلمیه، 1408، ج2، صص 625 و 626.

فلا يجوز سلب تسلط الناس على أموالهم بلا تعاقد و تشارط، فمجرد طبع كتابٍ و التسجيل فيه، بأنّ حقّ الطبع و التقليد محفوظۀ لصاحبه لا يوجب شيئاً و لا يعدّ قراراً مع غيره، فجاز لغيره الطبع و التقليد، و لا يجوز لاحد منعه عن ذلک. (1)

آشکار گفته ایشان، ناشر عی بودن حقّ التألیف است و دلیل بر آن: عدم جواز سلب تسلط بی شرط و عقد مردم بر اموالشان. آن گاه که کسی، کتابی می خرد، مالک آن می شود. او می تواند هرگونه تصرفی به حکم قاعده تسلیط بکند، مانند: انتشار و تقلید از آن، و ارگ او را از برخی تصرفات بی هیچ قرار داد و پیمانی باز دارند، خلاف قاعده تسلیط خواهد بود.

حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه)، با وجود آن که حقّ التالیف را شرعی نمی دانند، می فرمایند:

للإمام و والی المسلمین أن یعمل ما هو صلاح للمسلمین، من تثبیت سعرٍ أو حصر تجارۀ أو غیرها، مما هو دخیل فی النظام و صلاح للجامعۀ؛ ازً اختیارات امام(علیه السّلام) و والی

1- تحریر الوسیله، امام خمینی، ج ص، ص 596، مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام، چاپ اول، 1379 ه- . ش.

مسلمین است که تا جایی که صلاح جامعه اسلامی باشد، کاری همانند تثبیت قیمت یا ایجاد انحصار و غیر آن، از چیزهایی که حفظ نظام و مصالح جامعه اقتضا دارد، انجام دهد. (1)

دولت اسلامی وحفظ حقوق مولفین

بسمه تعالی. محضر مبارک آیت اللّه العظمی امام خمینی - مدظله.

با تقدیم سلام و تحیت، فتوایی از حضرتعالی نقل شده است که حق التألیف در نظر مبارک ثابت نیست. بعضی از ناشرین به استناد نقل مزبور، کتابهای چاپ شده را بدون پرداخت حق التألیف و بدون تحمل هزینهٔ حروفچینی چاپ کرده و با قیمت نازلتری منتشر می کنند، و این امر موجب تضرر ناشر اول و چه بسا باعث دلسردی مؤلفین شده است. لذا استدعا می شود:

اولاً، نقل مزبور صحیح است یا نه؟

ثانیاً، در صورت صحت نقل، با توجه به اینکه در قانون حکومت جمهوری اسلامی هنوز حق تألیف و نشر برای مؤلف و ناشر محفوظ است، آیا عمل بعضی از ناشرین که عرض شد مشروع است؟ و آیا مقام مقدس ولایت فقیه در

1- امام خمینی، تحریر الوسیله، ج2/626، دارالتعارف بیروت.

این مورد نقشی ایفا می فرمایند؟

بسمه تعالی

حق طبع و نشر، بدین معنی که کتابی را که کسی چاپ کرده و نشر نموده دیگری حق نداشته باشد با به دست آوردن یک نسخه از آن، آن را تجدید چاپ و نشر نماید، شرعی نیست؛ ولی اگر دولت اسلامی مصلحت دید[و]مقرراتی در این باره وضع نمود مراعات آن لازم است.(1)روح اللّه الموسوی الخمینی(2)

آیت الله خوی نیز مشابه نظر امام راحل مخالف حق تالیف است

سوال 686 : هل یجوز طبع أی کتاب بکمیات تجاریهٔ فی بیروت مثلا بدون اذن مرلف الکتاب أو ناشره فی صورهٔ وجود عبارهٔ «حقوق اطلبع محفوظهٔ للمؤلف أو الناشر» أو عدم وجودها؟

الخوئی: نعم یجوز ذلک، والله العالم. (3)

آیت الله فاضل لنکرانی در استفتایی در زمینه حقوق مؤلف مرقوم نموده اند:

1- قانون حفظ حقوق مؤلفان، مصنفان و ناشران بعداً به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و به مرحلهٔ اجرا درآمد. و بر طبق فتوای امام خمینی نیز رعایت آن لازم می باشد.

2- http://farsi.khamenei.ir/sahifeh-content?id=15811

3- صراط النجاهٔ فی اجوبه الاستفتائات (المحشی للخوئی)، ج1، ص253.

گرچه حضرت امام خمینی اعتبار شرعی این حقوق را نفی نموده اند، لکن به نظر قاصر می رسد که حقوقی را که از نظر عقلا حق شناخته می شود و آثاری بر آن مترتب می کنند، تا دلیل شرعی بر نفی حق بودن آنها قائم نشده نمی توان آنها را نفی کرد و از ترتب آثار انها جلوگیری نمود و ادله ای مانند الناس مسلطون علی اموالهم، نمی تواند نافی حق بودن آنها باشد. همان طور که در باب ملکیت لازم نیست دلیل بر ثبوت آن قائم شود بلکه مجرد عدم قیام دلیل بر عدم ملکیت کافی است برای ثبوت شرعی همانند عقلا. (1)

اعتبار حقّ التّألیف

آیا حقّ التّألیف و حقّ الاختراع و امثال آن معتبر است؟

ظلم و تعدّی به حقوق دیگران شرعاً حرام است ولی مصادیق حقّ (موضوعات) از عرف عقلا به دست می آید و عرفاً برای افرادی که سالیان طولانی هزینه می کنند و زحمت می کشند و تلاش می کنند قطعاً حقّی وجود دارد که قابل تردید نیست و نمی توانیم اجازه بدهیم دیگران از آن بدون اجازه استفاده کنند.(2)

1- فصلنامه رهنمون، مدرسه عالی شهید مطهری، شماره 2 و 3، 1371، ص210.

2- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

مشروعیت حق تالیف با قرارداد

س 1336: تجدید چاپ کتابها و مقاله هایی که از خارج وارد شده و یا در داخل جمهوری اسلامی چاپ می شوند، بدون اجازه ناشران آنها چه حکمی دارد؟

جواب : مسأله تجدید چاپ کتابهایی که در خارج از جمهوری اسلامی منتشر شده اند و یا تصویربرداری به طریق افست از آنها، تابع قراردادهایی است که راجع به آنها بین جمهوری اسلامی ایران و آن دولتها منعقد گشته است. و امّا کتابهایی که در داخل چاپ می شوند، احوط این است که حق ناشر با کسب اجازه از او نسبت به تکرار و تجدید چاپ کتاب رعایت شود.(1)

رهبر انقلاب در پاسخ وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی وقت (اقای مهندس میر سلیم) اصل حق مؤلف را حقوق شرعی و در نتیجه در داخل کشور حقوقی لازم الرعایه دانسته اند، منتهی الحاق ایران به کنوانسیونها یا معاهدات در زمینهٔ حق مؤلف را مغایر با مصالح وقت نظام جمهوری اسلامی ایران را اعلام کردند. (2)

متن نامه و سوال بدین شرح است:

ص: 187

1- http://farsi.khamenei.ir/treatise-content?uid=23

2- http://www.matlabgah.com/0fed936c2f3f477880608690f5ca7793-10.html

شماره 5543/9/14157/1

تاریخ 21/9/73

محضر مبارک رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیه الله العظمی حاج سیدعلی خامنه ای مدظله العالی

با سلام به استحضار عالی می رساند:

در تمام کشورها، از جمله ایران طبق قوانین ملی راجع به حق مؤلف یا حق تکثیر (کپی رایت)، هر شخص حقیقی یا حقوقی به شرطی می تواند اثر علمی، ادبی یا هنری (مانند کتاب، مقاله،فیلم یا اثر موسیقی) را مورد استفاده غیرشخصی و انتفاعی (مانند ترجمه و تکثیر کتاب و تکثیر یا پخش از رادیو و تلویزیون آثار صوتی و تصویری)قرار دهد که اجازهٔ خالق اثر (مانند نویسندهٔ کتاب، آهنگساز یا فیلمساز) را کسب کند و از شخص حقیقی یا حقوقی دیگری که خالق اثر است صدور اجازهٔ استفاده به وی واگذار شود (مانند بنگاه نشر کتاب یا آثار صوتی و تصویری). این اجازه معمولاً در قالب پرداخت حقوق مادی به صاحب اثر و با توافق طرفین یعنی متقاضی استفاده و صاحب اثر حاصل می شود.

اغلب کشورها علاوه بر داشتن قانون ملی دربارهٔ حق مؤلف، در قالب معاهدات بین المللی به یکدیگر تعهد

ص: 188

سپرده اند که در قبال استفادهٔ انتفاعی شهروندان خود از آثار علمی، ادبی یا هنری شهروندان کشورهای دیگر حقوق آنها را رعایت کنند. آیا جایز است که جمهوری اسلامی ایران نیز این تعهدات دوجانبه را با کشورهای دیگر بپذیرد؟

سیدمصطفی میرسلیم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی

حضرت آیت الله خامنه ای درباره کپی رایت مرقوم فرموده اند:

حق التألیف درباره مؤلفین و مصنفین داخل کشور امری منطقی و شرعی است لکن انعقاد قرارداد متقابل این حق (کپی رایت) با کشورهای دیگر در حال حاضر مفید و بمصلحت نمی دانم بلکه به ضرر و برخلاف مصلحت می دانم. (1)

عبارت «حقوق چاپ برای مؤلف محفوظ است"

س 1341: آیا چاپ کتاب بدون اجازه صاحب آن و با وجود عبارت «حقوق چاپ برای مؤلف محفوظ است»، جایز است؟

جواب : احوط این است که حقوق مؤلف و ناشر با کسب

1- http://www.askquran.ir/thread4094.html کانون گفتگوی قرانی

اجازه از آنان برای تجدید چاپ، رعایت شود.(1)

حق تالیف درچاپهای بعدی کتاب

س 1338: اگر مؤلف یا مترجم یا هنرمند در برابر چاپ اول اثر خود مبلغی را دریافت کند ودرعین حال برای خود حقّی را نسبت به چاپهای بعدی شرط کند، آیا می تواند در چاپهای بعدی حق خود را از ناشر مطالبه نماید؟ دریافت این مبلغ چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که در ضمن قرارداد منعقده برای تحویل نسخه اول، دریافت مبلغی را در چاپهای بعدی شرط کرده باشد یا قانون آن را اقتضا کند، گرفتن آن مبلغ اشکال ندارد و بر ناشر عمل به شرط واجب است.(2)

چاپ بعدی بدون اجازه مولف

س 1339: اگر مصنف و مؤلف در اجازه چاپ اول چیزی درمورد چاپهای بعدی ذکر نکرده باشند، آیا جایز است ناشر بدون کسب اجازه مجدّد و پرداخت مبلغی به آنان مبادرت به تجدید چاپ نماید؟

جواب: اگر قراردادی که در مورد اجازه چاپ بین آنان منعقد شده، فقط راجع به چاپ اول باشد، احوط این است

1- http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=23
2- http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=23

که حق مؤلف رعایت شود و برای چاپهای بعدی هم از او اجازه گرفته شود. (1)

ترجمه وچاپ بدون اجازه مولف

بعضی از ناشرین، بدون اطلاع و اجازه مؤلف، اقدام به ترجمه و چاپ کتاب او می کنند. آیا این کار شرعاً جایز است؟ به طور کلّی، آیا حفظ حقوق طبع و ترجمه و نشر واجب و لازم است؟ در صورتی که این کار بدون موافقت و رضایت قبلی مؤلف، صورت گرفته باشد، وظیفۀ ناشر چیست؟

جواب : حقوق طبع، ترجمه و نشر آثار مختص به صاحب تألیف است. اگر بدون اذن قبلی وی، چنین کاری انجام شود، باید با تأدیه حقوق مزبور، رضایت وی، تحصیل شود.(2)

تبدیل کتاب به نرم افزار بدون اجازه مولف

آیا می توان تمام یا بخشی از کتابی که از بازار خریداری شده را بدون اجازه مؤلّف به صورت نرم افزار کامپیوتری درآورد؟ در صورتی که پولی در مقابل عرضه این برنامه گرفته نشود، چه حکمی دارد؟

1- http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=23
2- http://www.portal.esra.ir/Pages/Index جوادی آملی ١٦/٨/٧٤ سایت بنیاد بین المللی اسراء

باید از مؤلّف آن کتاب، در صورتی که در قید حیات است، و از ورثه او اگر رحلت کرده، اجازه بگیرد. این در صورتی است که نرم افزار را برای انتشار تهیّه کند. نه برای استفاده شخصی. (1)

نسخه الکترونیکی بعضی از کتابها در بعضی از سایتها به صورت رایگان قرارداده شده و همچنین بعضی از آهنگها، لطفا بفرمایید، آیا استفاده از آنها اشکال شرعی دارد یا خیر؟

آیت الله بهجت جایی که نمی دانیم تولید کننده نرم افزار به کپی و تکثیر آن رضایت دارد یا نه، بنابر احتیاط واجب باید رضایت و اجازه تولید کننده احراز و کسب گردد. (2)

بسیاری ازسایتها برای جلب مخاطب بیشتر کتابهای معروف رادرسایت خود قرار می دهند آیاجایز است ؟

جواب : این کار جز بارضایت تولید کننده اصلی آن جایز نیست مگر درصورتی که ازکفارحربی باشد. (3)

اگر گذاشتن این گونه کتب درسایت خلاف مقررات نباشد استفاده ازانها اشکال ندارد.(4)

ص: 192

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0
2- استفتاء از دفتر آیت الله بهجت http://www.porseshkadeh.com/Question/35765
3- استفتاازدفتر ایه الله مکارم 10000100 درتاریخ 3/3/93
4- استفتا دفتر مقام معظم رهبری 4/3/93شماره 30009640

چاپ تألیفات بدون رضایت مولف یا وارث او

چنانچه ناشری مجموعه اشعار شاعر یا نوشته های نویسنده ای را بدون پرداخت حقّ تّالیف و کسب اجازه مؤلف و در صورت فوتش بدون موافقت و رضایت ورّاث شرعی و قانونی او منتشر کند و آنها را بفروشد و درآمد حاصله را کلاّ به نفع خود بهره برداری کند، چنین عملی از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

حقّ تّالیف یک حقّ عقلایی است که در میان عقلای جهان به رسمیّت شناخته شده است و تجاوز به آن، مصداق ظلم و ممنوع می باشد و نشر آثار مؤلّفین و شعرا بدون اجازه آنان جایز نیست و این نکته را باید توجّه داشت که همیشه مصادیق از عرف گرفته می شود و احکام از شرع مقدّس و مانعی ندارد که با گذشت زمان، حقوق تازه عقلائیّه پیدا شود و مشمول احکام کلیّه اسلام گردد.(1)

تالیف همنام

مؤلف یامشتری کتابی راهنمام کتاب پرفروش قرار می دهد ایا این کار جایز است ؟

چنانچه بااین کار قصد سوئی ازاعتبار نام آن کتاب رانداشته باشد اشکال ندارد ولازم است بر طبق مقررات عمل

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

نماید. (1)

چاپ و نشر کتاب توسط ناشران بدون اجازه مولف

مؤلّفی کتابی می نویسد و با ناشری قرارداد چاپ و نشر منعقد می نماید و در کتاب می نویسد: «حقوق طبع برای مؤلّف محفوظ است». پس از چندی ناشر دیگری بدون اجازه از مؤلّف، کتاب را تجدید چاپ می نماید. در عرف ناشران چنین است که مقداری از کتاب را به عنوان حقّ تّألیف به مؤلّف می دهند، آیا این چنین حقّی برای مؤلّف وجود دارد و آیا نیاز به اجازه از مؤلّف در مقام تجدید و افست از روی کتابش می باشد؟

حقّ تّألیف یک حقّ عقلایی است که در تمام دنیا از سوی همه عقلای جهان به رسمیّت شناخته شده است و مخالفت با آن مصداق ظلم شمرده می شود و شرعاً حرام است، بنابراین مؤلّف می تواند حقّ خود را از کسانی که بدون اجازه او تجدید چاپ کرده اند بگیرد، در ضمن توجّه داشته باشید ناشر نیز نسبت به حروفچینی و مانند آن حق دارد و اگر کسی از روی آن عکسبرداری کند باید حقّ ناشر را نسبت به آن بپردازد.(2)

ص: 194

1- دفتر آیه الله مکارم 3/3/93 پیامک 10000100

2- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

تخلف ازقرارداد نشر

مؤلف کتابی با ناشری قرار گذاشته که حق نشر با آن باشد و بعد خود مؤلف این حق را برای خودش بر می دارد و با ناشری دیگر قرار داد می بندد ایا اشکال دارد؟

اگر قرارداد انها ضمن عقدلازم شرعی بوداشکال داردواگراین حق قابل تفویض باشد پس

ازتفویض به اولی تفویض به دومی دیگر بلا محلّ است.(1)

تلخیص وشرح کتاب

آیا تلخیص یا شرح کردن یک کتاب و یا طرح سؤال از آن، بدون اجازه مؤلف یا ناشر و فروش آن به دیگران اشکال دارد؟ اگر کتاب مربوط به کشوری دیگر باشد چطور؟

پاسخ مراجع عظام تقلید نسبت به این سؤال، چنین است: حضرت آیت الله العظمی خامنه ای مد ظله العالی: اگر قرائن و شواهد و یا متعارفی وجود دارد که در این گونه امور استفاده برای عموم مانع ندارد، اشکال ندارد و الا از استفاده و خرید و فروش و از کپی برداری بنابر احتیاط خودداری کنید. (البته این حکم نسبت به مؤلفین داخلی است نه مطلق)

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مد ظله العالی:

1- استفتائات آیه الله بهجت ج3 ص220س4091

باید از صاحب کتاب اجازه گرفت و اگر صاحب کتاب به ناشر واگذار کرده است باید از ناشر اجازه گرفت. حضرت آیت الله العظمی سیستانی مد ظله العالی اشکال دارد [و باید اجازه کسب شود]. (1)

فتوکپی کتاب

فتوکپی و زیراکس

س 1345: بعضی از اشخاص به مغازه هایی که فتوکپی و زیراکس از اوراق و کتابها می گیرند مراجعه کرده و درخواست تصویر برداری از آنها را می نمایند و صاحب مغازه که از مؤمنین است تشخیص می دهد که کتاب یا اوراق و یا مجله فوق برای همه مؤمنین سودمند می باشد آیا جایز است بدون اجازه صاحب کتاب از آنها تصویربرداری کند و آیا اگر بداند که صاحب کتاب راضی به این کار نیست در حکم تفاوتی بوجود می آید؟

جواب : احوط این است که شخص بدون اجازه صاحب آن اوراق و کتابها مبادرت به تصویربرداری نکند. (2)

1- استفتا از دفاتر آیات عظام: خامنه ای، سیستانی، مکارم شیرازی (مد ظلهم العالی) توسط سایت اسلام کوئست. http://islamquest.net/fa/archive/question/fa31632

2- http://farsi.khamenei.ir/FA/Treatise/unitDetail.jsp?uid=11

کپی کتاب

سؤال: اگر کپی یک کتاب را خریداری کنیم وبعد از آن متوجه شدیم که کپی از آن کتاب توسط ناشر منع شده استفاده از آن چه حکمی دارد؟ آیا کپی مجدد از آن جایز است؟

جواب: اگر از نظر قانونی ممنوع باشد حضرت آیه الله اجازه مخالفت چنین قانونی را نمی دهند. (1)

کپی قسمتی از کتاب

کپی کردن بخش هایی از یک کتاب ویا سی دی (مثلا نصف آن) چه حکمی دارد؟

خالی از اشکال نیست؛ ولی اگر مقدار کمی باشد عیبی ندارد.(2)

زیراکس گرفتن کتاب به صورت کامل

آیا زیراکس گرفتن کامل از یک کتاب جایز است؟ با توجه به اینکه زیراکس همان کیفیت کتاب اصلی را ندارد.

در صورتی که یکی دو نسخه باشد اشکالی ندارد.(3)

1- http://www.sistani.org/index.php?p=614984id=887
2- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0
3- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0.

تکثیر نشریات و یا کتب علمی دیگران

تکثیر نشریّات و کتب علمی متعلّق به دیگران، به همان زبان و شکلی که چاپ شده، و به قصد فروش و بهره برداری مادّی از طریق چاپ و عکس برداری چه حکمی دارد؟ حذف یا تغییر نام مؤلّف اثر در چاپ چگونه است؟

حقّ تألیف، و همچنین حقّ نشر، از حقوق عقلائیّه است، و عدم رعایت آن، در عرف عقلا ظلم محسوب می شود؛ بنابراین حرام است. و اگر نام مؤلّف تغییر داده شود، علاوه بر گناه ناشی از ظلم متضمّن گناه ناشی از دروغ نیز می باشد.(1)

یادداشت برداری از کتاب ها

1- آیا یادداشت برداشتن از روی کتابها و جزوات (برای اینکه همه مطالب در ذهن انسان نمی ماند) اشکالی دارد؟

2- آیا کپی کردن بعضی از صفحات کتاب که از نظر خواننده مهم تشخیص داده شده (در حد چند برگ) تا در هنگامی که کتاب را در اختیار ندارد، بتواند به آن مطلب خاص مراجعه کند مجاز است یا خیر؟

خاطر نشان می گردد که در هر دوحالت فوق بر روی

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0mid=135670CatID=-2GID=-2

کتاب نوشته شده : کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

1و2- اشکال ندارد. (1)

حکم خرید و استفاده از کتبی که زیراکسی است

آیا خریدن و استفاده از کتابی که زیراکسی است (کسی جز ناشر اصلی (و شاید بدون اجازه) آن را منتشر کرده) اشکالی دارد؟ اگر ناشر اصلی، دیگر آن را منتشر نکند چطور؟

دفتر حضرت آیت الله العظمی سیستانی (مدظله العالی):

در فرض مذکور مانعی از استفاده از کتاب نیست.

دفتر حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی):

به طور کلّی بنابر احتیاط واجب در نسخه برداری و تکثیر و استفاده از کتابهایی که در داخل تولید شده است، حقوق صاحبانشان از طریق کسب اجازه از آنان رعایت شود و در مورد خارج کشور تابع قرارداد بین دولت ها می باشد. (2)

کپی پایان نامه

امروزه افرادی سودجو با کپی برداری از پایان نامه های دیگران(هرچند با اجازه صاحب پایان نامه اصلی) و یا

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0mid=135670CatID=-2GID=-2

2- http://islamquest.net/fa/archive/question/fa4190

خرید پایان نامه، اقدام به اخذ مدرک کارشناسی ارشد و دکتری می کنند، بدون اینکه صلاحیت این امر را داشته باشند، و عملا امکان ارزشیابی بین افراد باسواد و بی سواد ناممکن یا بسیار سخت می شود. همچنین گاه اساتید دانشگاه متاسفانه مقاله دانشجوی خود را به نام خودشان چاپ می کنند، که این باعث می شود استاد رتبه علمی بالاتری بگیرد و از امکاناتی استفاده کند که شایسته آن نیست.

استفتا به همراه پاسخ مراجع تقلید در زیر آمده است:

باسمه تعالی

سلام علیکم دو مفهوم در محافل علمی وجود دارد، که ممکن است هر یک حکم شرعی جداگانه ای داشته باشد (لطفا به تفکیک مفهومی بین دو مورد به دقت توجه شود)

الف) نقض "کپی رایت(حق تکثیر/حق نشر)" یا copyright violation یا copyright infringement: نقل خط به خط و کلمه به کلمهٔ تمام یا بخشی از مطالب کتاب یا مقالهٔ دیگر، بدون اجازه صاحب اثر (هرچند ذکرمنبع کنیم)

ب) دزدی ادبی(سرقت تألیفات) یا plagiarism: انتساب کار علمی-ادبی دیگران به خود (مثلا از ایدهٔ

ص: 200

علمی دیگران استفاده کنیم، ولی به آن مرجع ندهیم تا خواننده گمان کند آن ایده متعلق به ماست؛ هرچند جمله بندی را کاملاً تغییر داده باشیم، و هر چند از آن شخص اجازه گرفته باشیم.

مثال برای حالت الف: فتوکپی کتاب شخص دیگر، و فروش آن، با اینکه نام نویسندۀ اثر روی کتاب فتوکپی شده هم وجود دارد. یا مثلا یک سوم از کتاب یا مقاله ی ما، عینا کپی شده کتاب یا مقاله دیگری باشد، بدون این که از آن شخص اجازه بگیریم (حتی اگر نام نویسنده اصلی و منبع مورد استفاده را ذکر کنیم).

مثال برای حالت ب) کتاب یا مقاله یا پایان نامه ی شخص دیگری را "به نام خودمان" چاپ کنیم، هر چند خود شخص صاحب اثر راضی باشد. یا در مدرسه و دانشگاه تکالیف و پروژه شخص دیگری را (که انجام آن پروژه موجب ارزشیابی شخص و گرفتن نمره قبولی می شود) به نام خودمان به معلم و استاد تحویل دهیم، هر چند آن شخص راضی باشد.

توجه کنید که در حالت الف ارتکاب این عمل احتمالا باعث خسارات مالی به شخص صاحب اثر می شود (و لذا با اجازه او، اشکال برطرف می شود)، ولی در حالت ب ارتکاب عمل باعث انتساب افتخار علمی به شخص

مرتکب عمل می شود. مثلا وقتی برای گرفتن مدرک دکتری، پایان نامه انجام شده توسط شخص دیگری را -حتی با اجازۀ آن شخص- به نام خودمان ارائه می دهیم، به ما مدرک دکتری را می دهند، بدون این که سواد آن را داشته باشیم.

تا به حال در مورد قسمت الف (نقض کپی رایت) بسیار از مراجع تقلید سؤال شده است، ولی قسمت ب (دزدی ادبی) موضوعی است که چندی است مورد ابتلای دانشگاه های کشور است. زیرا کپی برداری از پایان نامه دیگران در مقطع کارشناسی ارشد بسیار اتفاق می افتد. باید اضافه کرد که دزدی ادبی نسبتا شبیه تقلب در امتحانات مدرسه و دانشگاه است. در امتحانات هم هر چند شخصی که از روی او تقلب می شود راضی باشد، این تقلب باعث می شود که به فرد متقلب به دروغ ادعای معلوماتی از آن درس مورد امتحان داشته باشد، و نمره ای بگیرد که شایسته او نیست. در دزدی ادبی هم همین طور است.

پاسخ ها:

رهبر معظم انقلاب، آیهالله سید علی خامنه ای: بسمه تعالی سلام علیکم و رحمه الله و برکاته

ج1) در فرض سؤال تکثیر تألیفات دیگران و فروش آنها

ص: 202

بدون اجازه مؤلف بنا بر احتیاط جایز نیست.

ج2) استفاده از تألیفات دیگران با ذکر منبع فی نفسه اشکال ندارد و گاهی جنبه استنادی دارد و گاهی جنبه جمع آوری نظرات؛ ولی برداشت از مطالب دیگران و ارائه به نام خود از مصادیق تقلب است و جایز نیست. موفق و مؤید باشید

آیهالله ناصر مکارم شیرازی: بسم الله الرحمن الرحیم

با اهداء سلام و تحیت؛ آنچه با حق تالیف و حق تولید علم در عرف منافات داشته باشد جایز نیست و پایان نامه هایی که بر آن اساس گرفته شود فاقد اعتبار است حتی اگر با اجازه ی صاحبش صورت گیرد. همیشه موفق باشید دفتر آیت الله العظمی مکارم شیرازی ، بخش استفتاءات.(1)

حق نشر کتب خارجی

زیراکس کردن کتابهای علمی خارجی کمیاب

آیا زیراکس کردن بخشی از کتابهای علمی خارجی که اغلب کمیاب و گران هستند اشکال دارد؟

زیراکس کردن اشکال ندارد.(2)

ص: 203

1- http://alef.ir/vdcb8sb9.rhb80piuur.html?91561
2- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

کتب خارجی بدون اجازه ناشر

سؤال: آیا استفاده از کتاب های خارجی که بدون اجازه ناشرچاپ مجدد شده است جایزاست؟

جواب: اگر مخالف قانون نباشد جایز است. (1)

عدم رعایت حقوق مؤلف و ناشر در کتابهای دانشگاهی خارجی

تقریبا تمامی کتابهای دانشگاهی که در رشته های علوم استفاده می شوند بدون رعایت حقوق مؤلف یا کپی رایت و به صورت غیر قانونی در ایران تکثیر یا ترجمه شده اند. حکم استفاده از این کتابها چیست در صورتی که بدانیم ناشر و مؤلف این کتب خارجی راضی نیستند؟

تکثیر کتابها بدون رضایت صاحبان اصلی آن جایز نیست، مگر این که از کفار حربی باشند.(2)

ترجمه کتب خارجی با حقوق محفوظ

بنده برای موسسات کار ترجمه کتب فنی مهندسی را انجام می دهم و در این میان کتابهایی را به بنده می دهند که مربوط به انتشارات خارجی است. می خواستم بدانم آیا با توجه به اینکه آنها حقوقشان را برای چاپ و تکثیر کتبشان محفوظ می دانندو اکثر موسسات از ناشران خارجی اجازه

1- http://www.sistani.org/index.php?p=614984id=887
2- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

نمی گیرند، آیا بنده به عنوان مترجم اجازه دارم که این کتابها را ترجمه کنم یا نه و آیا پول حاصل از آن حلال است یا خیر.

در صورتی که آنها نسبت به ترجمه نیز حقوقشان رامحفوظ داشته باشند استفاده از آن اشکال دارد مگر کشورهایی که با مسلمانان عملاً در حال پیکار هستند. (1)

حکم استفاده از محصولات مؤسسات غیر دولتی کشورهای محارب

نظر حضرتعالی درباره رعایت حق مؤلف در آثار چاپی، چند رسانه ای و نرم افزارها مشروط به این شده که صاحب اصلی کافر حربی باشد یا نه. حال با توجه به اینکه اکثر این آثار امروز در آمریکا تولید می شود و این کشور ما را تحریم اقتصادی نموده است لطفاً در خصوص موارد زیر راهنمایی بفرمایید که کافر حربی محسوب می شوند یا خیر:

1- موسسات دولتی غیر سیاسی نظیر جوامع مهندسی در آمریکا نظیر جامعه مهندسان عمران، مکانیک و ...

2- موسسات انتشاراتی غیر دولتی یا شرکتهای غیر دولتی آمریکایی متعلق به اشخاص که ظاهرا با مسلمانان مشکل و جنگی ندارند و حتی به ایرانیان یا دیگر مسلمانان کالا هم می فروشند.

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

در صورتی که با مسلمانان مشکلی نداشته باشند و حمایت از برنامه های دولت خود نکنند حکم حربی ندارند. (1)

ملاک در تعیین کافر حربی بودن شرکت ها

ملاک برای بگوییم شرکتی جزو کفار حربی است یا خبر چه چیز می باشد؟ آیا می توان گفت که شرکت های امریکایی جزو کفار حربی هستند یا خیر؟

شرکت ها و یا سازمان هایی که به کفار در حال جنگ با مسلمانان مثل امریکا، اسرائیل و انگلیس یا به محاربین کمک می کنند و یا به عمل آنها راضی و خوشحال می شوند در حکم محارب هستند

حربی بودن کافر ملاک است

آیا حربی بودن در موضوع جواز کپی رایت اخذ می شود؟ آیا صرف کافر بودن برای جواز کافی نیست ، چرا که طبق نظر خودتان مال کافر احترام ندارد ؟

کافر بودن کافی نیست و باید حربی باشند.

مصادیق کفّار حربی در مسأله کپی رایت

من سوالی از شما دربارهٔ استفاده از نرم افزار ها پرسیدم

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

که بدون رعایت اجازه تولید کننده، مورد استفاده اکثر ما ایرانیان است و شما در جواب گفتید که «این کار جز با رضایت تولید کنندگان اصلی آن جایز نیست، مگر در صورتی که از کفّار حربی باشند مگر جز اسرائیل به کس دیگری هم کافر حربی می گویند؟ تقریبا همه ی نرم افزار های ما از امریکا است و بعد اروپا، شاید فقط یک برنامۀ ترجمه متن معروف از اسرایل موجود باشد. تکلیف چیست ؟ آیا ما گناهی مرتکب می شویم؟

امریکا، انگلیس، فرانسه، اسرائیل و... جزو کشورهای محارب هستند.(1)

غیبت مولف

س 1340: در صورتی که مصنف به علت سفر یا فوت و مانند آن غایب شود درباره تجدید چاپ از چه کسی باید کسب اجازه شود و چه کسی باید پول را دریافت کند؟

جواب: در این مورد باید به وکیل مصنف یا ولیّ شرعی او و یا در صورت فوت به وارث او مراجعه شود.(2)

ص: 207

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

2- http://farsi.khamenei.ir/treatise-content?uid=23

جوایز آثار علمی بعد از فوت مولف

اگر یک اثر علمی و هنری در مسابقات علمی، ادبی مشمول دریافت جایزه گردد، و در حال حاضر دسترسی به مؤلّف آن ممکن نباشد، یا فوت نموده باشد، این جایزه متعلّق به چه کسی است؟ آیا ناشری که امتیاز چاپ کتاب را گرفته، در جایزه سهیم می باشد؟

جایزه به ورثه او می رسد، و در صورتی ناشر شریک در آن خواهد بود که جایزه تنها تعلّق به متن کتاب نگرفته باشد، بلکه کیفیّت نشر آن نیز مشمول جایزه شده باشد. (1)

نقل و انتقال حق الطبع

آیا حقّ طبع و نشر، شرعی و قابل تملّک و نقل و انتقال است؟

آری، حقّ طبع و نشر شرعی است. و قابل واگذاری با عوض یا بدون عوض می باشد. (2)

اعتبار حقّ التّألیف و حقّ الاختراع بعد از فوت صاحب اثر

اشاره

آیا اعتبار حقّ التّألیف و حقّ الاختراع تا سالیان بسیار طولانی هم جاری است؟

بعد از فوت صاحب اثر حقّ به ورثه او می رسد، ولی اگر

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0
2- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

به قدری زمان بگذرد (مثلاً 70 الی 80 سال بعد از فوت) که عقلا دیگر چنین حقّی برای ورثه قائل نیستند نیاز به کسب اجازه نیست و در صورت شک باید استصحاب وجود حقّ را جاری کنیم.(1)

وصیت

س 1754: شخصی در وصیّت نامه اش آنچه را که در منزل دارد به زنش بخشیده است و در خانه کتابی هم به خط موصی وجود دارد، آیا همسر او علاوه بر ملکیت این کتاب، مالک حقوق ناشی از آن مانند حق چاپ و نشر هم می باشد یا اینکه ورثه دیگر هم نسبت به آن سهیم هستند؟

جواب: حق چاپ و نشر کتابی که تألیف شده تابع ملک آن است، بنا بر این کسی که مؤلف در زمان حیاتش کتاب خود را به او هبه کرده و تحویل او داده است و یا وصیت کرده که متعلّق به او باشد، کتاب بعد از وفات مؤلف، متعلّق به آن شخص است و همه امتیازات وحقوق آن هم اختصاص به او پیدا می کند.(2)

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0

2- http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=42 اجوبه صفحه 413 س1754

کتاب سازی

کتاب سازی عموماً ازسوی ناشران ونویسندگانی صورت می گیرد که علاوه برمهارت درحوزه کتابسازی شناخت بسیارخوبی هم ازبازار کتاب دارند ومهم تر ازهمه لابی های حرفه ای بامراکزخرید گسترده کتاب هم دارند ودرنتیجه کتاب واثاررابارنگ ولعاب خوب خالی ازمحتوا تولید وبه بازار عرضه می کنند .ویژگی تجربی بودن کتاب هم براستقبال از این اثار تاثیر مثبت داشته است .کتاب را کالایی تجربی می دانند یعنی تامورد مطالعه واستفاده قرار نگیرد فایده وارزشمندی ان براستفاده کننده مشخص نیست وعنوان جذاب وظاهر فریبنده کتاب می تواند دراستقبال ازان موثرباشد .همواره عوامل مختلفی درگسترش کتاب سازی دخیل بوده است مثل:

تولید برای کسب درامد

بالا رفتن رتبه دانشگاهی

نشربرای قبولی دردانشگاه ومقاطع تحصیلات تکمیلی

شهرت طلبی ذاتی انسانها

خرید های دولتی وانباشت این گونه کتابها درکتابخانه های عمومی

ص: 210

نبود قانون جامع حق تالیف درکشور

نبود هیات علمی ومشاوران علمی درمراکز نشر (1)

حکم شرعی کپی آثار از نظر رهبر انقلاب سرقت ادبی

عرفان نظرآهاری، نویسنده و شاعر کشورمان به دلیل کتاب سازی ها و سرقت های ادبی بسیار در کشور طی نامه ای از دفتر مقام معظم رهبری درخواست حکم شرعی این موضوع را داشته است که در ذیل نامه نظرآهاری و جوابیه آن از سوی دفتر مقام معظم رهبری آورده شده است:

با سلام و درود و احترام .کتابسازی و سرقت ادبی به پدیده روز جامعه ما بدل شده است؛ هر روزه شاهد نشر و توزیع کتاب هایی هستیم که نام گردآورنده در شناسه آن درج شده این کتاب ها از نوشته ها، داستان ها، اشعار، ترجمه ها و مطالب گوناگون تشکیل شده، بی آنکه از پدیدآورندگان اصلی آثار کسب اجازه شده باشد و یا حتی نامشان در کتاب ذکر شود.

طبق ماده 23 و 24 قانون هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را بدون اجازه او نشر و پخش و عرضه کند، مجرم است و از 6 ماه تا 3 سال حبس تأدیبی دارد، اما وزارت محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی تنها ناظر

1- کتاب ماه کلیات اسفند90 شماره 171 صص2و3

به محتواست و به کتاب های گردآوری بدون رضایت صاحبان اثر مجوز می دهد. حکم رهبری درباره کتاب های گرد آوری چیست؟

سلام علیکم و رحمه الله و برکاته.به طور کلی در کپی و استفاده و خرید و فروش هر اثری بنابر احتیاط واجب، رعایت حقوق صاحبان آن اثر، از طریق کسب اجازه لازم است و از استفاده و کپی برداری بنابر احتیاط خودداری کنید مگر اینکه بدانید که صاحبان آن اثر کپی برداشتن را اجازه داده اند. موفق و مؤید باشید.(1)

ص: 212

1- http://www.khabaronline.ir/detail/265902/culture/religion خبرانلاین فرهنگ کوثر > زمستان 1387 - شماره 76

بخش دوم :احکام نشریات وجراید

اشاره

ص: 213

مقدمه

در جهان کنونی، مطبوعات، نقش مهم و اساسی در هدایت افکار و رشد و تعالی فرهنگی جامعه دارند. تشخیص اندیشه های پاک از پلید و سره از ناسره و آگاه سازی جوامع- به ویژه جوانان- ضرورت خویش را بیش از پیش، آشکار می سازد. مطبوعات به عنوان رسانه آموزشی- تربیتی می توانند با خط دهی صحیح و تربیت نیک، آحاد جامعه را به قله سعادت و هدایت رسانده و بر عکس با تربیت ناصحیح و گمراه کننده، آنان را به حضیضی ذلّت بکشانند و به سوی نابودی سوق دهند.

مطبوعات در جمهوری اسلامی چه نقشی باید داشته باشند؟ و وظیفه نویسنده, روزنامه نگار چیست؟ و مطبوعات باید چه شیوه ای را در پیش گیرند؟

با پیروزی انقلاب اسلامی بسیاری از معادلات سیاسی،

ص: 215

تفکرات، آرإ و دیدگاهها نسبت به مسایل مختلف تغییر پیدا کرد و طبیعتا افکار عمومی سمت و سویی دیگر گرفت و مطبوعات در خدمت اهداف و آرمانهای انقلاب اسلامی و جمهوری نوپا قرار گرفت. خط کلی و استراتژی اصلی رسانه های گروهی و کاربرد آن در نظام جمهوری اسلامی از سوی بنیانگذار جمهوری اسلامی پایه گذاری شد. بدین منظور دیدگاهها و آرإ حضرت امام در مورد مطبوعات را در ادوار مختلف مورد بازنگری قرار خواهیم داد تا خط کلی و وظایف مطبوعات از دیدگاه ایشان مورد تبیین قرار گیرد مروری بر بیانات، سخنرانیها، نوشته ها، توصیه ها و ... حضرت امام حکایت از آن می کند که مطبوعات و رادیو و تلویزیون در افکار و بیانات ایشان همواره از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده است و به عنوان سلاحی موثر و اثربخش که می تواند حیات مملکتی را در جهت اصلاح و یا نابودی نشانه رود، معرفی می شود.

مطبوعات ازدیدگاه امام ورهبری

مدرسه سیار

مطبوعات باید یک مدرسه سیار باشند تا مردم را از همه مسایل بخصوص مسایل روز آگاه نمایند و به صورتی شایسته از انحرافات جلوگیری کنند و اگر کسی انحرافی دید با آرامش در رفع آن بکوشد. به طور کلی مطبوعات باید یک بنگاه هدایت باشند یعنی به صورتی که اگر دست مردم بیفتد مردم

هدایت شوند.(1)

جایگاه خطیر مطبوعات

اگر خدای نخواسته قلمهای شما بلغزد و از تعهدی که برای خدا تبارک و تعالی باید داشته باشید غفلت بکنید ، اینجور نیست که تنها به شما و دوستان و هم مذهب و هم دین شما ضرر بزند ، به همه ضرر می زند ، پس یک ضرر کوچک نیست . شما که روزنامه کثیر الانتشاری در دستتان است ، باید توجه کنید که مسئولیت بسیار خطیری پیش مردم و ملت های جهان دارید که اگر ارشاد کنید مردم را بالاتر از طاعت هایی است که در گوشه خانه و یا یک مجلس که چند هزار نفر هستند می باشد . قلم شما اگر ارشادی باشد ، ملت را به راه راست هدایت می کندو می تواند مردم را از انحراف نجات دهد .. (2)

باید بدانید که اگر دو هزار مجله چاپ کنید ، لااقل پنج هزار نفر این مجله را می خواهند ، و یک عده کثیری هم آن را مطالعه می کنند . اگر تیتراژ روزنامه ای دویست هزار باشد ، پانصد هزار نفر آن را مطالعه می کنند و اگر انحراف باشد ، پانصد هزار نفر را منحرف می کند و این مسولیت کوچکی نیست . این غیر از

1- همان، ج17، ص13/8/61،71.
2- صحیفه نور ،ج 14 ، ص 257 و 258 12/3/60

معصیتی است که در خانه است . آن هم معصیت است اما نه بزرگی این . هر چه تیراژ شما بیشتر باشد ، باید بیشتر توجه به اصلاح آن بکنید . آنها که می گویند تیراژ بیشتر ، توجه مردم بیشتر است ، پس هر چه می خواهیم می نویسیم ؟ اشتباه می کنند . آنها مسئولیت بیشتر دارند ... (1)

دقت در انتخاب تیتر

.. مطبوعات موظفند از تیترهایی که موجب تحریک و یا تضعیف مردم می شود و یا مخالف واقع است خودداری کنند و خود را با مسیر انقلاب تطبیق دهند و نیتر از درج مقالاتی که مضر به انقلاب و موجب تفرقه می شود خودداری کنند که این خود توطئه محسوب می شود .. (2)

ضرورت نظارت بر محتوای مطبوعات

.. نوشته هایی که می خواهید طرح بشود ، چند نفری را که یقین دارید آدم هایی هستند وارد مسیر ملت و کشور هستند و وابستگی به هیچ جا ندارند ، مطالعه و درست در آن دقت کنند و بعد از دقت در روزنامه یا مجله نوشته شود . اینطور نباشد که

1- همان ، ج 14 ، ص 249 11/3/60
2- همان ، ج 8 ، ص 285 6/6/58

بنویسند و منتشر بشود ، بعد بفهمند که این نوشته بر خلاف بوده است ، و این مطلب یک امری است لازم ..(1)

.. مقالاتی که نوشته می شود(از اشخاصی که مقاله به شما - ممکن است از خارج از خود شما باشد - و مقاله می فرستند ،) این مقالات را با دقت در یک شورایی که خودتان تاسیس می کنید که ممکن است یک وقت یک مقاله ای ابتدایش خیلی هم دلچسب باشد و برای شما خوب باشد ، لکن در خلالش یک وقت مسائلی مطرح می شود که بر خلاف مسیر خود شماست ... مقالات هم باید بطور دقت ، یک نفر نه ، یک شورایی باشد ، یک جمعیتی باشد که مقالات را درست تحت نظر بگیرد و بعد از اینکه دید همین راه و همین مسیر است ، آنوقت در مجله آن مقاله را منعکس کنید و همین طور راجع به عکس هایی که اگر در آن هست ، من درست الان نمی توانم بگویم چیزی را ، اگر عکس هایی در آن هست ، اگر چیز هایی مثلا در آن هست ، باز توجه کنید که یک وقت قالب نزنند به شما یک عکسهایی که نباید در مجله شما باشد .. (2)

1- همان ، ج 13 ، ص 249 15/10/59

2- همان ، ج 14 ، ص 51 18/ 11/59

سه وظیفه مهم مطبوعات

رهبر معظم انقلاب در پاسخ به این سوال که نظر شما در باره نشریات و مطبوعات چیست و آیا نحوهٔ برخورد قضائی را تأیید می کنید؟ فرمود:

این سؤال را خیلی از من می پرسند. پاسخ من این است. من مطبوعات را یک پدیدهٔ ضروری و لازم و اجتناب ناپذیر برای جامعهٔ خودمان و هر جامعه ای که بخواهد خوب زندگی کند، می دانم برای مطبوعات هم سه وظیفهٔ عمده قائلم: وظیفهٔ نقد و نظارت، وظیفهٔ اطّلاع رسانی صادقانه و شفّاف، وظیفهٔ طرح و تبادل آراء و افکار در جامعه. معتقدم که آزادی قلم و بیان، حقِّ مسلّم مردم و مطبوعات است. در این هم هیچ تردیدی ندارم و این جزو اصول مصرّحهٔ قانون اساسی است معتقدم اگر جامعه ای مطبوعات آزاد و دارای رشد و قلم های آزاد و فهمیده را از دست بدهد، خیلی چیزهای دیگر را هم از دست خواهد داد. وجود مطبوعات آزاد، یکی از نشانه های رشد یک ملت و حقیقتاً خودش هم مایهٔ رشد است؛ یعنی از یک طرف رشد و آزادگی ملت، آن را به وجود می آورد؛ از طرف دیگر، آن هم به نوبهٔ خود می تواند رشد ملت را افزایش دهد.

البته معتقدم در کنار این ارزش، ارزش ها و حقایق دیگری

هم وجود دارد که با آزادی مطبوعات و آزادی قلم، آن ارزش ها نباید پامال شود. هنر بزرگ این است که کسی بتواند هم آزادی را حفظ کند، هم حقیقت را درک کند، هم مطبوعات آزاد داشته باشد، هم آن آسیب ها دامنش را نگیرد. باید این گونه مشی کرد.(1)

متن کامل قانون مطبوعات

قانون مطبوعات در سال 1364 و اصلاحات آن نیز در سال1379 در مجلس شورای اسلامی مورد تصویب نمایندگان قرار گرفت. آنچه در زیر می آید، متن کامل و اصلاح شده قانون مطبوعات می باشد.

«ن والقلم و مایسطرون»؛(2) «سوگند به قلم و آنچه می نویسند».

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین می کند(3).

ص: 221

1- بیانات رهبر انقلاب در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه صنعتی امیرکبیر نهم اسفند 1379 http://khabarfarsi.com/ext/7786758
2- قلم/ 1
3- قانون اساسی، اصل 24 .

فصل اول: تعریف مطبوعات

اشاره

فصل اول(1): تعریف مطبوعات

ماده 1

مطبوعات در این قانون عبارتند از: نشریاتی که به طور منظم با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف در زمینه های گوناگون خبری، انتقادی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کشاورزی، فرهنگی، دینی، علمی، فنی، نظامی، هنری، ورزشی و نظایر اینها منتشر می شوند .

تبصره 1. انتشار فوق العاده، اختصاص به نشریه هایی دارد که به طور مرتب انتشار می یابد.

تبصره 2. نشریه ای که بدون اخذ پروانه از هیأت نظارت بر مطبوعات منتشر گردد، از شمول قانون مطبوعات خارج بوده و تابع قوانین عمومی است.

تبصره 3 . کلیه نشریات الکترونیکی، مشمول مواد این قانون است.

فصل دوم: رسالت مطبوعات

ماده 2

رسالتی که مطبوعات در نظام جمهوری اسلامی بر

1- این قانون مشتمل بر 8 فصل و 45 ماده می باشد که مادراین کتاب برخی از فصلهایی راکه مربوط به مطبوعات و جراید است ، ذکر کرده ایم.

عهده دارند، عبارت است از:

الف. روشن ساختن افکار عمومی و بالا بردن سطح معلومات و دانش مردم در یک یا چند زمینهٔ مورد اشاره در ماده 1.

ب. پیشبرد اهدافی که در قانون اساسی جمهوری اسلامی بیان شده است

ج. تلاش برای نفی مرزبندی های کاذب و تفرقه انگیز و قرار ندادن اقشار مختلف جامعه در مقابل یکدیگر، مانند دسته بندی مردم بر اساس نژاد، زبان، رسوم، سنن محلی و... .

د. مبارزه با مظاهر فرهنگ استعماری(اسراف، تبذیر، لغو، تجمل پرستی، اشاعه فحشا و ..) و ترویج و تبلیغ فرهنگ اصیل اسلامی و گسترش فضایل اخلاقی.

و . حفظ و تحکیم سیاستِ نه شرقی و نه غربی .

تبصره: هر یک از مطبوعات باید حداقل در تحقق یکی از موارد فوق الذکر، سهیم و با موارد دیگر به هیچ وجه در تضاد نبوده و در مسیر جمهوری اسلامی باشد .

فصل سوم :حقوق مطبوعات

ماده3

مطبوعات حق دارند نظرات، انتقادات سازنده،

ص: 223

پیشنهادها، توضیحات مردم و مسئولین را با رعایت موازین اسلامی و مصالح جامعه درج و به اطلاع عموم برسانند .

تبصره : انتقاد سازنده مشروط به دارا بودن منطق و استدلال و پرهیز از توهین، تحقیر و تخریب می باشد

ماده 4

هیچ مقام دولتی و غیر دولتی حق ندارد برای چاپ مطلب یا مقاله ای، در صدد اعمال فشار بر مطبوعات بر آید و یا به سانسور و کنترل نشریات مبادرت کند .

ماده 5

کسب و انتشار اخبار داخلی و خارجی که به منظور افزایش آگاهی عمومی و حفظ مصالح جامعه باشد، با رعایت این قانون، حق قانونی مطبوعات است.

تبصره 1. متخلف از مواد 4 و 5 به شرط داشتن شاکی، به حکم دادگاه به انفصال خدمت از شش ماه تا دو سال و در صورت تکرار، به انفصال دایم از خدمات دولتی محکوم خواهد شد.

تبصره 2 . مصوبات شورای عالی امنیت ملی برای مطبوعات لازم الاتباع است. در صورت تخلف ، دادگاه می تواند نشریه متخلف را موقتاً تا دو ماه توقیف و پرونده را خارج از نوبت رسیدگی کند.

تبصره 3. مطالب اختصاصی نشریات اگر به نام پدیدآورنده اثر (به نام اصلی یا مستعار) منتشر شود، به نام او و در غیر این صورت به نام نشریه، مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان می باشد.

فصل چهارم: حدود مطبوعات

ماده 6

نشریات جز در موارد اخلال به مبانی و احکام اسلام و حقوق عمومی، خصوصی که در این فصل مشخص می شوند، آزادند .

1. نشر مطالب الحادی و مخالف موازین اسلامی و ترویج مطالبی که به اساس جمهوری اسلامی لطمه وارد کند .

2. اشاعه فحشا و منکرات و انتشار عکس ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی

3 . تبلیغ و ترویج اسراف و تبذیر

4. ایجاد اختلاف ما بین اقشار جامعه ،به ویژه از طریق طرح مسایل نژادی و قومی

5. تحریص و تشویق افراد و گروه ها به ارتکاب اعمالی علیه امنیت ،حیثیت و منافع جمهوری اسلامی ایران در داخل یا خارج

6 . فاش نمودن و انتشار اسناد و دستورها و مسائل

محرمانه ،اسرار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ،نقشه و استحکامات نظامی، انتشار مذاکرات غیر علنی مجلس شورای اسلامی و محاکم غیر علنی دادگستری و تحقیقات مراجع قضایی، بدون مجوز قانونی

7. اهانت به دین مبین اسلام و مقدسات آن و همچنین اهانت به مقام معظم رهبری و مراجع مسلم تقلید

8. افترا به مقامات ،نهادها ،ارگان ها و هر یک از افراد کشور و توهین به اشخاص حقیقی و حقوقی که حرمت شرعی دارند ،اگر چه از طریق انتشار عکس یا کاریکاتور باشد

9. سرقت های ادبی و همچنین نقل مطالب از مطبوعات و احزاب و گروه های منحرف و مخالف اسلام (داخلی و خارجی) به نحوی که تبلیغ از آنها باشد (حدود موارد فوق را آیین نامه مشخص می کند).

10. استفاده ابزاری از افراد (اعم از زن و مرد) در تصاویر محتوی تحقیر و توهین به جنس زن، تبلیغ تشریفات و تجملات نامشروع و غیر قانونی.

تبصره 1. سرقت ادبی عبارت است از: نسبت دادن عمدی تمام یا بخش قابل توجهی از آثار و نوشته های دیگران به خود یا غیر، ولو به صورت ترجمه

تبصره 2 . متخلف از موارد مندرج در این ماده، مستوجب مجازات های مقرر در ماده 698 قانون مجازات اسلامی خواهد بود و در صورت اصرار، مستوجب تشدید و لغو پروانه می باشد.

11. پخش شایعات و مطالب خلاف واقع و یا تحریف مطالب دیگران.

12. انتشار مطلب علیه قانون اساسی.

ماده 7

موارد ذیل ممنوع است :

موارد زیر، ممنوع و جرم محسوب می شود :

الف. چاپ و انتشار نشریه هایی که پروانه برای آن صادر نشده و یا پروانه آن لغو گردیده است و یا به دستور دادگاه به طور موقت یا دایم تعطیل گردیده است

ب. انتشار نشریه به گونه ای که اکثر مطالب آن مغایر باشد با آنچه که متقاضی به نوع آن متعهد شده است

ج. انتشار نشریه به نحوی که با نشریات موجود یا نشریاتی که به طور موقت یا دایم تعطیل شده اند، از نظر نام، علامت و شکل اشتباه شود

د. انتشار نشریه بدون ذکر نام صاحب امتیاز و مدیر مسئول و نشانی اداره نشریه و چاپخانه آن

تبصره: مراکز نشر ،چاپ ،توزیع و فروش نشریات ، مجاز

ص: 227

به چاپ و انتشار و عرضه مطبوعات و نشریاتی که از سوی دادگاه صالح یا هیأت نظارت، مغایر با اصول مندرج در این قانون تشخیص داده شود، نمی باشند.

فصل ششم: جرایم

ماده 23

هر گاه در مطبوعات مطالبی مشتمل بر توهین یا افترا ،یا خلاف واقع و یا انتقاد نسبت به شخص (اعم از حقیقی یا حقوقی) مشاهده شود، ذی نفع حق دارد پاسخ آن را ظرف یک ماه کتباً برای همان نشریه بفرستد و نشریه مزبور موظف است آن گونه توضیحات و پاسخ ها را در یکی از دو شماره هایی که پس از وصول پاسخ منتشر می شود، در همان صفحه و ستون و یا همان حروف که اصل مطلب منتشر شده است، مجانی به چاپ برساند، به شرط آنکه جواب از دو برابر اصل تجاوز نکند و متضمن توهین و افترا به کسی نباشد .

تبصره 1. اگر نشریه علاوه بر پاسخ مذکور، مطالب یا توضیحات مجددی چاپ کند، حق پاسخگویی مجدد برای معترض باقی است. درج قسمتی از پاسخ به صورتی که آن را ناقص یا نامفهوم سازد و همچنین افزودن مطالبی به آن در حکم عدم درج است و متن پاسخ باید در یک شماره

درج شود.

تبصره 2. پاسخ نامزدهای انتخاباتی در جریان انتخابات باید در اولین شماره نشریه درج گردد. به شرط آنکه حداقل شش ساعت پیش از زیر چاپ رفتن نشریه، پاسخ به دفتر نشریه تسلیم و رسید دریافت شده باشد

تبصره 3. در صورتی که نشریه از درج پاسخ امتناع ورزد یا پاسخ را منتشر نسازد، شاکی می تواند به دادگستری شکایت کند و رئیس دادگستری در صورت احراز صحت شکایت جهت نشر پاسخ به نشریه اخطار می کند و هر گاه این اخطار مؤثر واقع نشود، پرونده را پس از دستور توقیف موقت نشریه که مدت آن حداکثر از ده روز تجاوز نخواهد کرد، به دادگاه ارسال می کند.

تبصره 4. اقدامات موضوع این ماده و تبصره های، آن نافی اختیارات شاکی در جهت شکایت به مراجع قضایی نمی باشد.

ماده 24

اشخاصی که اسناد و دستورهای محرمانه نظامی و اسرار ارتش و سپاه و یا نقشه های قلاع و استحکامات نظامی را در زمان جنگ یا صلح به وسیله یکی از مطبوعات فاش و منتشر کنند، به دادگاه تحویل تا برابر مقررات رسیدگی شود.

ص: 229

ماده 25

هر کس به وسیله مطبوعات، مردم را صریحاً به ارتکاب جرم یا جنایتی بر ضد امنیت داخلی یا سیاست خارجی کشور که در قانون مجازات عمومی پیش بینی شده است، تحریص و تشویق نماید، در صورتی که اثری بر آن مترتب شود، به مجازات معاونت همان جرم محکوم و در صورتی که اثری بر آن مترتب نشود، طبق نظر حاکم شرع بر اساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد

ماده 26

هر کس به وسیله مطبوعات به دین مبین اسلام و مقدسات آن اهانت کند ،در صورتی که به ارتداد منجر شود، حکم ارتداد در حق وی صادر و اجرا و اگر به ارتداد نیانجامد، طبق نظر حاکم شرع بر اساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد

ماده 27

هر گاه در نشریه ای به رهبر یا شورای رهبری جمهوری اسلامی ایران و یا مراجع مسلم تقلید اهانت شود، پروانه آن نشریه لغو و مدیر مسئول و نویسنده مطلب به محاکم صالحه معرفی و مجازات خواهند شد

تبصره: رسیدگی به جرایم موضوع مواد 27، 26، 25، 24

ص: 230

تابع شکایت مدعی خصوصی نیست.

ماده 28

انتشار عکس ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی، ممنوع و موجب تعزیر شرعی است و اصرار بر آن، موجب تشدید تعزیر و لغو پروانه خواهد بود.

ماده 29

انتشار مذاکرات غیر علنی مجلس شورای اسلامی و مذاکرات غیر علنی محاکم دادگستری یا تحقیقات مراجع اطلاعاتی و قضایی که طبق قانون، افشای آن مجاز نیست ممنوع است و در صورت تخلف، طبق نظر حاکم شرع و قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.

ماده 30

انتشار هر نوع مطلب مشتمل بر تهمت یا افترا یا فحش و الفاظ رکیک یا نسبت های توهین آمیز و نظایر آن نسبت به اشخاص، ممنوع است .مدیر مسئول جهت مجازات به محاکم قضایی معرفی می گردد، و تعقیب جرایم مزبور، موکول به شکایت شاکی خصوصی است و در صورت استرداد شکایت، تعقیب در هر مرحله ای که باشد، متوقف خواهد شد.

ص: 231

تبصره 1. در موارد فوق، شاکی (اعم از حقیقی و حقوقی) می تواند برای مطالبه خسارتی که از نشر مطالب مزبور بر او وارد آمده، به دادگاه صالحه شکایت نموده و دادگاه نیز مکلف است نسبت به آن رسیدگی و حکم متناسب صادر نماید .

تبصره 2. هر گاه انتشار مطالب مذکور در ماده فوق راجع به شخص متوفی بوده ولی عرفاً هتاکی به بازماندگان وی به حساب آید، هر یک از ورثه قانونی می تواند از نظر جزایی یا حقوقی طبق ماده و تبصره فوق، اقامه دعوی نماید.

ماده 31

انتشار مطالبی که مشتمل بر تهدید به هتک شرف و یا حیثیت و یا افشای اسرار شخصی باشد، ممنوع است و مدیر مسئول به محاکم قضایی معرفی و با وی طبق قانون تعزیرات رفتار خواهد شد.

تبصره: در مواد 30، 31 تا زمانی که پرونده در مرحله تحقیق و رسیدگی است، نشریه مورد شکایت حق ندارد نسبت به مورد رسیدگی مطلبی نشر دهد، در صورت تخلف، رئیس دادگاه باید قبل از ختم تحقیقات حکم توقیف نشریه را صادر کند، این توقیف شامل اولین شماره بعد از ابلاغ می شود و در صورت تکرار تا موقع صدور رأی

دادگاه از انتشار نشریه جلوگیری می شود.

ماده 32

هر کس در نشریه ای خود را بر خلاف واقع، صاحب پروانه انتشار یا مدیر مسئول معرفی کند، یا بدون داشتن پروانه به انتشار نشریه مبادرت نماید، طبق نظر حاکم شرع با وی رفتار خواهد شد. مقررات این ماده شامل دارندگان پروانه و مدیران مسئولی که سمت های مزبور را طبق قانون از دست داده اند نیز می شود.

ماده 33

هر گاه در انتشار نشریه نام یا علامت نشریه دیگری ولو با تغییرات جزیی تقلید شود، به طوری که برای خواننده امکان اشتباه باشد، از انتشار آن جلوگیری و مرتکب به حبس تعزیری 61 روز تا سه ماه و جزای نقدی از یک میلیون ریال تا ده میلیون ریال محکوم می شود. تعقیب جرم و مجازات، منوط به شکایت شاکی خصوصی است.

ماده 34

به جرایم ارتکابی به وسیله مطبوعات در دادگاه صالحه با حضور هیأت منصفه رسیدگی می شود.

ص: 233

ماده 35

تخلف از مقررات این قانون، جرم است و چنانچه در قانون مجازات اسلامی و این قانون برای آن مجازات تعیین نشده باشد، متخلف به یکی از مجازات های ذیل محکوم می شود:

الف. جزای نقدی از یک میلیون (1000000) تا بیست میلیون(20000000) ریال.

ب. تعطیل نشریه حداکثر تا شش ماه در مورد روزنامه ها و تا یکسال در مورد سایر نشریات.

ج. محرومیت از مسئولیت های مطبوعاتی حداکثر تا پنج سال.

احکام ومسائل شرعی مربوط به مطبوعات

1- غش درمطبوعات

.. مقالاتی که می نویسید اصلاحی باشد ، اخباری که می نویسید ، تیترهایی هست ، مردم اینها را در روزنامه ها می بینند و می فهمند که این تیتر از کجا پیدا شده است و برای چه مقصدی این تیتر را گذاشته اند و گاهی هم آدم می بیند مساله اینطوری نبوده است ،

تیترش یک جور است و مساله اش یک جور دیگر . مردم این تیترها را نگاه می کنند که

ص: 234

چه فسادی یا چه صلاحی واقع شده است . باید توجه کنید که روزنامه ای تیترش چیزی نباشد که محتوایش آنطور نباشد ، نه به آن تندی که در تیتر است و نه به آن عظمت ، این غش است . درست مثل کاسبی که روی متاعش چیز خوب می ریزد و آخرش فاسد است و این حرام است و اگر تیتر با محتوا نخواند ، غش است که شما با قلم هایتان می کنید . باید توجه کنید و شک نکنید ما روز محاسبه داریم ، از همه چیزها محاسبه می شود ان روز ، خود انسان ، قلم ها ، دست ، چشم ها ، شهادت می دهند ، دیر یا زود چیزی نیست ، ولی روزی هست ... (1)

2-نشریات گمراه کننده

خرید و فروش و کمک به مطبوعات و نشریات گمراه کننده حرام است. خواندن آنها نیز جایز نیست، مگر برای آگاهی از محتوای فاسد آنها و ریشه کنی و پاسخ گویی به مطالب آنها با داشتن تمکن از رفع مفاسد و شایستگی برای پاسخ گویی به آنها.(2)

1- صحیفه نور ، ج 14 ، ص 258 12/3/60

2- توضیح المسائل مراجع ج2، ص875.

3 - کمک به نشریات گمراه کننده

مسأله 2890. خرید و فروش و کمک به مطبوعات و نشریات و روزنامه و مجلات گمراه کننده و خواندن آنها حرام است مگر برای اطلاع بر مفاسد و رفع آن در صورت تمکن، برای کسانی که واقعاً اهلیت و شایستگی رفع آن را دارند.

مسأله 2891. اعانت و کمک و همکاری با نشریات صحیح و مورد اعتماد، از وظایف مهمه است و از اموری است که سبب تعمیم و توسعه معارف و تبلیغات اسلامی می شود.(1)

4- کمک به نشریات اسلامی

بسمه تعالی

5ع297 اجازهٔ مصرف بخشی از سهم امام(علیه السّلام) برای نشر کتب مذهبی05/01/1356 نجف اشرفی،

پس از اهدای سلام و تحیت، مرقوم شریف واصل، توفیق و سلامت جنابعالی را از خداوند تعالی خواستار است. راجع به موضوعی که مرقوم شده است جنابعالی مجازید به جناب آقای رضاقلی محرّم زاده اجازه دهید مقدار ربع از

1- توضیح المسایل آیه الله صافی

سهم مبارک را در نشریات مفید به مذهب صرف نماید البته تشخیص مفید بودن با اهل علم است از قبیل جنابعالی و دیگران از آقایان؛ و نیز مجازید به اشخاص دیگر که مراجعه می کنند به همین نحو اجازه دهید. از جنابعالی امید دعای خیر دارم. والسلام علیکم و رحمه اللّه.

روح اللّه الموسوی الخمینی)(1)

5-خرید و فروش نشریات و روزنامه های منحرف

اشاره

حضرت امام راحل در خصوص خرید و فروش آثار مکتوب گمراه کننده، چنین فرموده است:

نگهداری، چاپ، قرائت وتدریس و خرید و فروش کتاب های گمراه کننده، حرام است؛ مگر اینکه، بهره گیری صحیحی در آن باشد، مثلاً کسی که از گمراه شدن ایمن است، کتاب گمراه کننده را برای پاسخ گفتن و ردّ آن بخرد و یا بخواند، اما خرید و خواندن آن تنها برای اطلاع از مطالب آن برای بیشتر مردم عوام که بیم گمراهی آنان می رود، جایز نیست(2)

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی ره: در این گونه موارد، از خرید آنها اجتناب کنید تا هم خود آلوده نشوید و هم آن

1- http://www.jamaran.ir/fa/BooksahifeBody.aspx?id=847

2- رساله نوین، ج 2، مسائل اقتصادی، امام خمینی (قدسّ سرّه)، ص 233

.

نشریات تقویت نشوند.(1)

حضرت آیت الله بهجت ره: «با علم به مذکورات، خریداری و ترویج نشود. (2)

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اشکال دارد».(3)

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: «جایز نیست و در واقع کمک به نشر فساد است.(4)

حضرت آیت الله تبریزی ره «کتب و روزنامه ها و مجلاتی که مشتمل بر مطالب باطل است و عقاید اسلامی مردم را سست می کند یا امنیت کشور را به خطر می اندازد و یا موجب ترویج فساد در جامعه و اختلال نظام می شود، طبع و نشر و خرید و فروش آنها جایز نیست و ثمن آن برای فروشنده سُحت است».(5)

کشیدن کاریکاتور

در این مورد، چنین استفتا شده است:

«کشیدن کاریکاتور اشخاص در صورتی که موجب اذیت و آزار آنها شود، چه صورت دارد؟ و اگر آن افراد راضی

1- مسائل جدید ، ج 1، ص 39.
2- همان.
3- همان.
4- همان ص 40
5- همان.

به کشیدن کاریکاتور انها باشند، چگونه است؟».(1)

حضرت آیت الله خامنه ای:ایذاء اشخاص، حرام است»(2)

حضرت آیت الله مکارم:«جایز نیست».(3) حضرت آیت الله بهجت:«اولی، جایز نیست و دومی، مختلف می شود».(4) حضرت آیت الله صافی:جایز نیست».(5) حضرت آیت الله سیستانی: اگر هتک مؤمن باشد، جایز نیست و هر چند راضی باشد؛ ولی اگر در عرف امروز هتک به حساب نیاید، اشکال ندارد».(6) حضرت آیت الله تبریزی: اهانت به مؤمن جایز نیست هر چند خود شخص راضی به این کار باشد(7).(8)

6- چاپ آگهی در مطبوعات

چاپ آگهی در مطبوعات و یا انعکاس در صدا و سیما به منظور جلب افراد مورد نظر، برای آموزش موسیقی چه

1- همان، ج 2، ص 47.
2- همان.
3- همان.
4- همان.
5- همان ص 48.
6- همان.
7- همان.
8- نشریه فرهنگ کوثر شماره80.

حکمی دارد؟ آیا مصداق ترویج است؟

همه مراجع (به جز بهجت و صافی): اگر به منظور جذب افراد برای آموزش موسیقی حرام باشد جایز نیست. دفتر: همه.

آیات عظام بهجت و صافی: این کار حرام است. دفتر: صافی و بهجت.(1)

7- چاپ ایات قران درروزنامه ها وکتب و....

محضر مبارک حضرت آیت ا... خامنه ای، مد ظله العالی

سلام علیکم احتراماً نظر به این که یکی از وظایف رسانه ها تبلیغ و ترویج معارف اسلامی و قرآنی است مستدعی است بفرمایید :

1 - آیا چاپ آیات قرآن در روزنامه ها از نظر شرعی اشکالی دارد؟

2 - وظیفه مومنان برای حفظ حرمت آیات قرآنی که در روزنامه ها چاپ می شود، چیست؟

پاسخ مقام معظم رهبری

«بسمه تعالی

سلام علیکم و رحمهالله و برکاته

1- احکام موسیقی، سید مجتبی حسینی، کد: 51/500022)

ج 1) فی نفسه مانعی ندارد.

ج 2) به هر حال لازم است در صورت مشاهده آیات قرآنی از هتک حرمت اجتناب شود.موفق و موید باشید. (1)

8- مس بدون وضو

اشاره

س161:آیا حرمت مسّ نوشته های قرآن بدون وضو اختصاص به موردی دارد که در قران کریم باشد، یا شامل مواردی که نوشته قرآنی در کتاب دیگری یا تابلو یا دیوار و غیر آنها هم باشد، می گردد؟

جواب: حرمت مسّ کلمات و آیات قرآنی بدون وضو اختصاص به قرآن کریم ندارد. بلکه شامل همه کلمات و آیات قرانی می شود هر چند در کتاب دیگری یا در روزنامه، مجله، تابلو، نقاشی دیواری و غیر آنها باشد

کلمات مقدس درروزنامه ها

س167: استفاده از تمبرهای پستی که بر روی آنها آیات قرآنی چاپ شده است، و یا چاپ لفظ جلاله و اسماء خداوند «عزّ و جلّ» و آیات قرآنی و یا چاپ آرم مؤسساتی که مشتمل بر آیاتی از قرآن کریم است، در روزنامه ها و مجلات و نشریاتی که همه روزه منتشر می شوند، چه حکمی دارد؟

1- رهبر معظم انقلاب در استفتای شماره 313954 به روزنامه خراسان در اسفندماه سال 1391

جواب: طبع و نشر آیات قرآنی و اسماء جلاله وامثال آن اشکال ندارد، ولی بر کسی که به دستش می رسد واجب است احکام شرعی آنها را رعایت نماید و از بی احترامی و نجس کردن و مسّ بدون وضوی آنها خودداری کند.

پیچاندن غذادرروزنامه ها

س168: در بعضی از روزنامه ها اسم جلاله یا آیات قرآنی نوشته می شود، آیا پیچاندن غذا با آنها، یا نشستن بر آنها و یا استفاده از آنها به جای سفره و یا انداختن آنها در زباله، با توجه به مشکل بودن استفاده از راههای دیگر، جایز است یا خیر؟

جواب: استفاده از این روزنامه ها در مواردی که از نظر عرف بی احترامی به چیزی که هتک حرمت آن حرام است از قبیل لفظ جلاله و آیات قرآنی که در روزنامه نوشته شده است، محسوب نشود، و در معرض نجاست هم قرار نگیرد، اشکال ندارد

س171: آیا جایز است مغازه داران کالاهای فروخته شده خود را در روزنامه ای که یقین داریم در آن اسم جلاله «اللّه» تبارک و تعالی و مانند آن نوشته شده است، بپیچند؟ آیا مسّ آنها بدون وضو جایز است؟

جواب: پیچیدن کالاهای فروخته شده در روزنامه در

ص: 242

صورتی که بی احترامی به اسم «الله تعالی» و آیات قرآنی و نامهای ائمه معصومین علیهم السلام که در آن نوشته شده است، محسوب نشود، اشکال ندارد. ولی جایز نیست شخص بی وضو در صورت علم به وجودشان آنها را مسّ کند

9-چاپ اسمائ مقدس

اشاره

س172: چاپ اسماء انبیاء و آیات قرآنی در روزنامه ها با این احتمال که ممکن است روزنامه ها سوزانده شوند و یا زیردست و پا بیفتند، چه حکمی دارد؟

جواب: نوشتن آیات قرآنی و اسامی معصومین علیهم السلام در روزنامه ها و مجلات از نظر شرعی مانعی ندارد، ولی پرهیز از بیاحترامی و نجس کردن یا مسّ بدون طهارت آنها واجب است

س175: اسامی مبارکی که احترام آنها واجب و مسّ بدون وضوی آنها حرام است، کدامند؟

ج: مسّ اسماء ذات باری تعالی و نامهای صفات مخصوص خداوند منان، بدون وضو حرام است، و احوط الحاق نامهای انبیاء عظام و ائمه معصومین علیهم السلام به نامهای خداوند متعال در حکم مذکور است

س176: مقدار زیادی نشریات گوناگون که از طرف مؤسسات داخلی به سفارت از زمان تأسیس آن ارسال

ص: 243

می شده، نزد ما جمع شده است، و چون بیشتر صفحات آن در بردارنده نامهای خداوند تعالی و مانند آن هستند، لطفاً ما را در حل مشکل نگهداری آنها راهنما یی فرمائید.

جواب: دفن آنها در زمین و یا ریختن آنها در صحرا اگر بی احترامی محسوب نشود، و یا خمیر کردن آنها اشکال ندارد.

س177: راههای شرعی محو کردن اسماء مبارک و آیات قرآنی هنگام نیاز کدامند؟ سوزندان اوراقی که در آن اسم جلاله و آیات قرآنی نوشته شده است، هنگام ضرورت برای حفظ اسرار چه حکمی دارد؟

جواب: دفن آنها در خاک و یا تبدیل آنها به خمیر بوسیله آب اشکال ندارد. ولی جواز سوزاندن آنها مشکل است، و اگر بی احترامی محسوب شود جایز نیست، مگر در صورتی که اضطرار اقتضا کند و جدا کردن آیات قرآنی و نامهای مبارک امکان نداشته باشد.(1)

مسئله

دور ریختن نشریات و کتبی که مشتمل بر آیات قرآنی و اسامی متبرکه معصومان است حرام است. (2)

سؤال: هر روز هزاران اسماء متبرکه که در مطبوعات

1- اجوبه مقام معظم رهبری
2- جامع الاحکام صافی، ج 1، ص 28، س 68 و 69.

چاپ می شود پس از استفاده به زیر دست و پا می افتد آیا مسئولان مطبوعات مسئول هستند؟

جواب: مسئولین مطبوعات در این زمینه مسئولیتی ندارند، آنها برای نشر اسلام و مسائل دینی ناچار از این کارند، ولی مردم در مورد حفظ احترام آنها مسئولیت دارند. (1)

10- استفتاهایی از حضرت امام خمینی(قدسّ سرّه)

1.درحال حاضر نام خداوند متعال و پیامبر - صلی الله علیه وآله - و ائمه معصومین - علیهم السلام - و آرم جمهوری اسلامی در روزنامه ها و مجلات و کاغذهای اداری و ... مشهود است و معمولاً رعایت در حفظِ احترام آن نمی گردد، حکم چیست.

جواب: از انداختن آنها در مواضعِ هَتک آمیز اجتناب شود.(2)

2. در روزنامه ها آیاتِ زیادی از قرآن مجید و اسماءاللّه واسماء انبیا - علیهم السلام - به چشم می خورد و بسیاری از مردم بطور اجتناب ناپذیر، سروکار با آن دارند و اجناسی در آن می پیچند و زیردست و پا و در محلهای نجس و کثیف که توهین است می اندازند و با عدم طهارت، آنها را دست می زنند، آیا وظیفه هست به متصدیان تذکر دهیم که فکری

1- استفتائات امام، ج 1، ص 114، س 308، استفتائات جدید مکارم، ج 1، ص 50، س 68.
2- استفتائات امام، ج 1، ص 115، س 311.

برای این بکنند.

جواب: چنین تکلیفی نیست ولی اگر در موردی توهین و بی احترامی شود باید رفع توهین شود. (1)

3. حکم انداختن روزنامه و مجلات در محل کثافات و زباله چیست در صورتی که شخص نیز می داند در آنها اسامی خداوند سبحان و آیات قرآن کریم وجود دارد.

جواب : حکم مسأله قبل را دارد.(2)

4.از آن جا که در حال حاضر بیشتر روزنامه ها و مجلات کشور مشتمل بر آیات قرآن است و معمولاً افراد پس از مطالعه آنها را به جاهای هتک آمیز می اندازند، لذا تقاضا می کنیم دستور فرمایید که این نشریات از چاپ آیات قرآن و کلماتی که احترام آنها لازم است خودداری کنند و اگر بهتر است در هنگام ضرورت، سعی کنند آیات قرآن را نقل به معنا کنند نه این که عیناً چاپ نمایند.

جواب : چاپ و نشر ممنوع نیست ولی از انداختن در جاهایی که موجب هتک می شود باید خودداری کنند. (3)

5. آیا دور ریختن آیات قرآن و اسماء خداوند تبارک و تعالی بعد از تغییر دادن هیأت آنها مثل خط کشیدن بر آنها

1- استفتائات امام ، ج 1، ص 114، س 309.
2- استفتائات، ج 1، ص 114، س 307
3- استفتائات، ج 1، ص 114، س 308.

یا پاره پاره کردن، یا تغییر دادن آنها به صورتی که معنایشان هنگام قرائت فهمیده نشود جایز است.

جواب : اگر بعد از تغییر، قرآن و اسم خدای متعال بر آن صدق نکند اشکال ندارد.(1)

6. اینجانب یکی از ایرانیان خارج از کشور هستم که هرچند وقت یک بار روزنامه های ایران برایم فرستاده می شود و مقدار زیادی از آنها را جمع کرده ام و چون آیات قرآن در آنهاست، نمی دانم آنها را چه کنم، آیا می توانم آنها را به دور بریزم و یا این که در دریا بیندازم.

جواب: اگر در آنها آیات قرآنی و اسماء محترمه باشد باید طوری آنها را از بین برد - در صورت لزوم - که هتک نباشد، مثل به دریا ریختن. (2)

7. در روزهای جمعه و در صف جماعت دیده می شود که بعضی از برادرها روزنامه می آورند و روی آن می نشینند و نماز می خوانند و مسلماً در روزنامه آیات قرآن یا اسم خدا یا کلمه (الله) یا اسم ائمه(علیهم السّلام) می باشد آیا نماز صحیح است یا خیر.

جواب: تا یقین به هتک و بی احترامی نداشته باشند نمازشان اشکال ندارد و بر دیگران لازم نیست به آنها

ص: 247

1- استفتائات، ج 1، ص 113، س 305

2- استفتائات، ج 1، ص 115، س 310.

بگویند.(1)

11- انتشار تهمت به افراد

انتشار تهمت، توهین و انتساب اعمال ثابت نشده به افراد در رسانه ها با هدف تخریب افراد چه حکمی دارد، مسوولیت شرعی چنین اقدامی برعهده کیست؟ اگر در رسانه ای چنین شود راه اعاده حق الناس چیست؟

پاسخ آیت الله العظمی مکارم شیرازی: هرگونه اقدام به تخریب اشخاص حرام است و تمام کسانی که آن را انجام داده یا کمک کرده اند باید تعزیر شوند.

پاسخ آیت الله العظمی صافی گلپایگانی: کسانی که این اخبار را نشر می دهند مرتکب گناه و معصیت شده اند و باید جوابگو باشند خدای سبحان همه ما را از وساوس شیطان حفظ فرماید.

پاسخ آیت الله العظمی نوری همدانی: در فرض سوال جایز نیست و باید آن را جبران نمایند.(2)

سؤال: آیا دروغ تنها درگفتنی ها وشنیدنی هاست یااینکه درنوشته ها ،علایم ،تابلوها ،آگهی ها وتصویر سازی ها هم مطرح است ؟

1- استفتائات، ج 1، ص 271، س 454.
2- http://andishehha.com/view/27203

جواب: دروغ درنوشتار هم حرام است .(1)

12-اخلال در مبانی اسلام درمطبوعات

با توجّه به اصل 24 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، که مقرّر می دارد: «نشریّات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر این که مخلّ به مبانی اسلام، یا حقوق عمومی باشد.» لطفاً بفرمایید:

الف) مقصود از «إخلال» و «مبانی اسلام» چیست؟ آیا مبانی اسلام به معنای احکام زیر بنایی است، یا ضروریّات دینی یا فقهی منظور می باشد، یا معنای دیگری دارد؟ ب) آیا طرح سؤال، یا برداشتهای جدید نسبت به مسائل اسلامی، اخلال محسوب می شود؟ ج) آیا میان طرح سؤال و برداشتهای جدید در مجلاّت علمی و تخصّصی، با طرح آنها در نشریّات عمومی فرقی هست؟

پاسخ:

الف) منظور از «مبانی اسلام»، مسائل ضروری دینی است. خواه در مسائل اعتقادی باشد، مانند توحید و معاد و عصمت انبیا و ائمّه معصومین(علیهم السلام) و امثال آن، و خواه در فروع دین و احکام و قوانین اسلام، و خواه در مسائل اخلاقی

1- دفتر ایه الله مکارم کدرهگیری سوال 9303090192

و اجتماعی باشد، و منظور از «اخلال» هر کاری است که سبب تضعیف مبانی فوق، یا ایجاد بدبینی و شکّ و تردید نسبت به آنها شود، خواه از طریق درج مقاله باشد، یا داستان، یا عکس و کاریکاتور، و یا غیر آن.

ب) اگر منظور از سؤال، گرفتن جواب باشد، اخلال نیست. ولی اگر به منظور ایجاد شبهه در افکار مردم باشد، إخلال محسوب می شود. و منظور از برداشت، اگر صرفاً بیان یک احتمال علمی باشد که تحت مطالعه قرار گیرد، إخلال نیست; امّا هرگاه به طور قطع روی آن تکیه شود، یا به طوری نشر گردد که در تضادّ با مسائل ضروری اسلام محسوب گردد، اخلال به مبانی خواهد بود.

ج) بدون شک بین این دو تفاوت است. در نشریّات عمومی گاه ممکن است شکل إخلال به مبانی اسلام به خود بگیرد، ولی در نشریّات خصوصی این چنین نیست.(1)

13-نقد و بررسی افکار مخالفان

برخی در بیان نظرات بسته عمل نموده، و فقط به نشر دیدگاههای خود بسنده می کنند. امّا عدّه ای برای تنویر افکار جامعه نظر دیگران را (اگر چه بی دین، یا ضدّ نظام باشند)

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0mid=135670CatID=-2GID=-2

گرفته، و آن را نقد نموده، و به نوعی تضارب آرا می کنند. با توجّه به سنّت ائمّه ما (همچون حضرت صادق(علیه السلام) و امام باقر(علیه السلام) و یارانشان در گفتگو با زنادقه و مانند آن) کدام روش به صلاح جامعه اسلامی است؟

مادام که طرح نظرات دیگران، و نقد و بررسی آن، سبب پیشرفت فکری و فرهنگی مسلمین است، باید از این روش استفاده کرد. و اگر در مواردی جنبه تخریبی پیدا کند، باید از آن پرهیز کرد.

14-انتشار تفکرات التقاطی

اشخاصی هستند که تفکّرات التقاطی و سوابق فکری مغایر با نظرات اکثریّت فقهای شیعه، و فقه حاکم بر نظام مقدّس جمهوری اسلامی (نظیر بحث ولایت فقیه) دارند. آیا می توان دیدگاه ها و نظرات آنها را در جامعه انتشار داد، تا مردم با شنیدن اقوال مختلف بهترین آن را انتخاب کنند؟ در صورتی که پاسخ منفی باشد، آیه شریفه (فَبَشِّرْ عبادِ * الّذینَ یَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیَتَّبِعُونَ اَحْسَنَه) را چگونه تفسیر می فرمایید؟

این کار در صورتی که موجب بدآموزی نگردد، کار خوبی است. و این مشکل عمدتاً از طریق نحوه بیان مناسب نظرات مخالفین تأمین می شود، به این معنی که نظرات

آنها به صورت موذیانه و مخرّب و تؤام با دروغ و تهمت و جوسازی بیان نگردد. البتّه باید توجّه داشت که مسائل مختلف است; بعضی از مسائل را می توان در سطح عموم مطرح کرد، و بعضی از مسائل باید در سطح حوزه و دانشگاه و محافل علمی مطرح گردد; زیرا احتیاج به آگاهی های تخصّصی دارد. به یقین اشتباه این دو دسته از مسائل به یکدیگر، سبب بروز مشکلاتی در سطح جامعه می گردد.

15-انتصاب القاب زننده و موهن به دشمنان اسلام

آیا انتساب القاب زننده و موهن، به دشمنان دین و انقلاب رواست؟

این گونه کارها، در شأن مؤمنان و علاقمندان به اسلام نیست.

16-راه های مقابله با اخبار و تبلیغات دروغ دشمنان

دشمنان ما در عرصه بین المللی به صورت دائم از طریق خبر، گزارش، تحلیل دروغ علیه ما تبلیغ می کنند، اگر ما هم مثل آنان عمل کنیم، چه تفاوتی با آنان داریم؟ آیا مجاز هستیم؟ حدّ آن چیست؟

لازم است از طریق صداقت و راستگویی اخبار را منعکس کنیم، و مراقب توطئه های آنها باشیم، و دروغهای

ص: 252

آنها را افشا کنیم، و مطمئن باشید دروغ سرانجام فاش، و سبب بی اعتباری می شود.

17- تبیین عبارت (مقدسات اسلامی) در قانون

در برخی از قوانین جمهوری اسلامی از عبارت «مقدّسات اسلامی» استفاده شده، و احکامی بر آن بار شده است. برای روشن شدن این قوانین و دست یافتن به یک چهارچوبه شفّاف در سیاستهای فرهنگی، و پرهیز از افراط و تفریط، لطفاً به سؤالات زیر پاسخ دهید:

الف) تعریف مقدّسات اسلامی چیست؟ آیا می توان برای آن معیاری تعیین کرد، و مصادیق مورد اختلاف را با آن معیار سنجید؟

ب) آیا مرجع تشخیص مقدّسات اسلامی عرف است، و با مراجعه به وجدان اهل عرف می توان مصادیق آن را شناخت، یا از اموری است که شناخت آن مستلزم خبرویّت و کارشناسی است؟ واضح است در صورت اوّل، هیأت منصفه دادگاههای رسیدگی کننده به جرایم مطبوعاتی، به عنوان نمایندگان افکار عمومی، صلاحیّت تشخیص مقدّسات اسلامی را خواهند داشت، و در صورت دوّم،

ارجاع امر به کارشناس یا کارشناسان ضرورت خواهد داشت. لکن این سؤال مطرح است که درصورت دوّم،

چنانچه موضوع، بین کارشناسان اسلامی مورد اختلاف باشد، تکلیف چه خواهد بود؟

ج) آیا انتقاد از احکام و مفاهیم قرآن و عترت، یا سیره ائمّه اطهار(علیهم السلام)، از مصادیق اهانت است؟ آیا نقد و بررسی آیات، روایات، سیره و احکام فقهی بر اساس روشهایی غیر از اسلوب متداول میان علمای دین، نوعی اهانت است؟ اصولا نقد و بررسی این گونه امور در چه صورت اهانت به مقدّسات تلقّی می شود؟ و در هر صورت، سوء نیّت منتقد، یا عدم قصداهانت وی، چه تأثیری در این امر دارد؟

پاسخ:

الف) البتّه تعبیر به مقدّسات اسلامی در هر مورد با ملاحظه قرائن موجود در کلام ممکن است تفسیر خاصّی داشته باشد; ولی معمولا هنگامی که این تعبیر گفته می شود، اشاره به اموری است که در نظر همه دینداران محترم است; مانند «خدا»، «پیامبر(صلی الله علیه وآله)» «ائمّه هدی(علیهم السلام)»، «قرآن مجید»، «مساجد»، «کعبه»، «احکام مسلّمه اسلام»، و امثال آن. ممکن است در پاره ای از موارد، مقدّسات اسلامی معنای گسترده تری داشته باشد.

ب) مرجع تشخیص، عرف افراد دین دار و آشنا به مسائل اسلامی است، و ممکن است در موارد پیچیده، نیاز

به استفاده از نظر دانشمندان و علمای دینی نیز باشد. ج) اگر منظور از نقد و بررسی، ایراد به قانون و قانونگذار باشد، بی شکّ جزء مصادیق اهانت است، و اگر منظور، اشکال و ایراد به کسانی باشد که چنان حکمی استنباط کرده اند، و به تعبیر دیگر، استنباط زیر سؤال برود نه حکم الهی، مصداق اهانت به مقدّسات اسلامی نیست.(1)

عکس های بد حجاب در نشریه

با توجه به این که گاهی اوقات در برخی از نشریات عکس های بدحجاب یا بی حجاب چاپ می شود؛ از این رو شایسته است نظر مراجع را در رابطه با حکم این مسئله همراه با پرسشی بیان کنیم.

استفاده از عکس زن های بدحجاب در نشریه برای نشان دادن زشتی این عمل چه حکمی دارد؟

پاسخ دریافتی از دفاتر مراجع به این شرح است:

دفتر حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مد ظله العالی):

اگر مستلزم مفسده و یا تحریک شهوت باشد، جایز نیست.

دفتر حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی (مد ظله العالی): درفرض مسئله که عکس های مذکور منشاء ترتیب

1- http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0mid=135670CatID=-2GID=-2

فساد و انحراف جوان های مسلمانان می باشند هرگونه نشر و خرید و فروش نگه داری آنها و نگاه کردن به آنها به این که معرض التذاذ و ریبه باشد حرام است. خداوند همه را از شرور و فتن آخر الزمان حفظ بفرماید. (1)

ص: 256

1- http://islampedia.ir/fa

منابع

سایتها

.http://makarem.ir/Question/ViewQuestion .1

aspx?lid = 0mid = 135670CatID=-2 GID = - 2

/http://www.khabaronline.ir/detail/265902/culture .2

religion

http://www.pedrambook.com/index.php?route=article/ .3
article article_id=2

http//irna.ir/news.cfmpid=95140 .4

http://alef.ir/vdcb8sb9.rhb80piuur.html ?91561 .5

/http://andishehha.com/view/27203 .6

http : // borhan.ir / NSite / FullStory / News / ?Id = 5941 .7

ص: 257

.http://encyclopaediaislamica.com/madkhal2
php ?sid = 5338
ehttp://farsi.khamenei.ir/FA/Treatise/unitD .9
tail.jsp?uid=11
http://farsi.khamenei.ir/sahifeh-content?id
http://ijtihad.ir/ContentDetails.aspx ? itemid = 5 .11
http://islampedia.ir/fa .12
/http://islamquest.net/fa/archive/question .13
http://ketab.farhang.gov.ir/fa/principles/principles89 .14
http://khabarfarsi.com/ext/7786758 .15
http://makarem.ir/Question/ViewQuestion .16
aspx
.http://mananashr.ir/fa/page/about/default .17
aspx
/http://mansoordavoodi.persianblog.ir .18
post182
http://quran.porsemani.ir/node/3907 .19
/http://rashedinphd.iran.sc/post14 .20
http://www.askquran.ir/thread4094.html .21

http://www.bookcity.org/news-3810.aspx .22

.http://www.farasa.net/elearning2/login .23

php?course=41lang=fa

/http://www.forums.mihandownload.com .24

thread61784.html

ص: 258

/http://www.hawzah.net/fa/news/newsview .25

52865

/http://www.hengambook.ir/aboutbook .26

ISBN/lang/Fa

.http://www.ibna.ir/vdcjxoevauqey8z.fsfu .27

html

.http://www.iciwp.com/portal/tabid/242/Default .28

aspx

?http://www.ijtihad.ir/ContentDetails.aspx .29

itemid = 5

.http://www.jamaran.ir/fa/BooksahifeBody .30

aspx ? id =847

http://www.leader.ir .31

http://www.matlabgah.com/ 0fed936 c 2 f 3 f .32

477880608690f 5ca7793-10.html

http://www.porseshkadeh.com/Ques .33

tion/35765

http://www.portal.esra.ir/Pages/Index .34

h t t p : / /www. r a j a n e w s .com/ D e t a i l .35

asp?id=26981

http://www.sistani.org/index.php ? p = 614984 .36

id =887

http://www.ssweekly.ir .37

ص: 259

کتابها

1. اجوبه الاستفتائات ، حسینی خامنه ای، سیدعلی، الهدی،تهران ، اول، 1381

2. احکام موسیقی، سیدمجتبی حسینی، نشر معارف، 1389، چ 4

3. استفتائات، بهجت محمد تقی، دفتر حضرت آیه الله بهجت قم ، در4 جلد

4.استفتائات، موسوی خمینی سید روح الله، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول، 1372ش

5. استفتائات جدید، مکارم شیرازی ناصر، مدرسه علی بن

ابی طالب، قم، اول، 1379

6. بحارالانوار، مجلسی، محمدباقر، الوفا، بیروت، 16030ق 7. تحریر الوسیله، موسوی خمینی سید روح الله، قم، دارالمکتبه العلمیه، 1404.

ص: 261

8. تفسیر نمونه، مکارم شیرازی ناصر، دار الکتب الاسلامیه ،تهران چ12، 1372ش

9. تفسیرنور، قرائتی، محسن، مرکز فرهنگی درسهایی از

قرآن، چاپ یازدهم، تهران، 1383 ش.

10. توضیح المسایل، صافی گلپایگانی، لطف الله، قم، 1418ق چ12

11. توضیح المسائل مراجع، بنی هاشمی خمینی، سید محمد حسن، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول ، 1377 12. جامع الاحکام، صافی گلپایگانی، لطف الله، حضرت

معصومه (علیهاالسّلام) ، قم، چ2، 1378

13. جامع المسائل، بهجت، محمدتقی، چاپ اول، قم، 1384ش

14. خاطرات 15 خرداد، باقری، علی ، سوره مهر، تهران، دفتر سوم بازار

15. رساله نوین، موسوی خمینی سید روح الله ، ترجمه و توضیح عبدالکریم بی آزار شیرازی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 12چ ، 1372ش

16.، روزنامه کیهان، شماره 20712 و 20718 و 2074

17.سفینه البحار، قمی شیخ عباس، دار التعارف، بیروت 18. سیره نبوی، دلشاد تهرانی، مصطفی، نشر دریا، تهران،1385ش

19. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، داراحیا التراث العربی 1385 ق ،20 جلد

ص: 262

20. صحیفه امام، موسوی خمینی سید روح الله ، موسسه

تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، 1378 ش، در 15جلد

21. صراط النجاه فی اجوبه الاستفتائات، خوبی ابوالقاسم،

دارالصدیقه الشهیده، قم، در 10 جلد

22. غررالحکم و درر الکلم، تحقیق: میرسید جلال الدین

محدارموی، مجموعه سخنان کوتاه ونغرامام علی (علیه السّلام)مکتب الأعلام الأسلامی

23. فرهنگ فارسی معین محمد، ، امیر کبیر، تهران، چاپ ،

1360

24. فرهنگ کوثر، استانه مقدس حضرت معصومه(علیه السّلام) ، موسسه زایر، مدیر مسوول عبدالرضا ایزد پناه 25. فصلنامه رهنمون، فصلنامه علوم انسانی و اسلامی)،

مدرسه عالی شهید مطهری، تهران، شروع از سال 1381ش

26. کتاب ماه کلیات ، ماهنامه، صاحب امتیاز خانه کتاب ، تهران شروع دی ماه 176

27. کتاب و کتابخانه (مجموعه مقالت، فدایی عراقی، غلامرضا سازمان مدارک فرهنگی، تهران 1375ش

28. کشف الغمه فی معرفه الأئمه، اربلی علی بن عیسی بن ابی الفتح، ترجمه علی بن حسین زوارانی= به شکوری، قم 1367 ش

29. لسان العرب، ابن منظور، محمد بن مکرم، دارصادر، چاپ سوم، بیروت، 1414ق.

ص: 263

30. مجله پژوهش و حوزه، فصلنامه، معاونت پژوهشی مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، مدید مسوول سید علی عماد

31. مجله صنعت نشر، فصلنامه علمی فرهنگی در زمینه نشر وحوزه های مربوط به آن.

32. مجمع المسائل، گلپایگانی سید محمد رضا، دار القران

الکریم، قم، چاپ 4، 1372ش

33. مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، علمی فرهنگی صاحب الزمان، چ3، 1380ش

34. مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار، علی بن حسن طبرسی، ترجمه:عبدالله محمدی و مهدی هوشمند

35. المفردات فی غریب القرآن، راغب اصفهانی، حسین بن محمد، تحقیق: صفوان عدنان داودی، دارالعلم الدار الشامیه ، چاپ اول، دمشق، بیروت، 1412 ق.

39.منهاج الصالحین، خوبی ابوالقاسم، مدینه العلم ، قم ، 1410، در 2 جلد

ص: 264

درباره مرکز

بسمه تعالی
هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
آیا کسانی که میدانند و کسانی که نمیدانند یکسانند ؟
سوره زمر/ 9

مقدمه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال 1385 هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:
1.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
2.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
3.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
4.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
5.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
6.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:
1.عمل بر مبنای مجوز های قانونی
2.ارتباط با مراکز هم سو
3.پرهیز از موازی کاری
4.صرفا ارائه محتوای علمی
5.ذکر منابع نشر
بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :
1.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
2.برگزاری مسابقات کتابخوانی
3.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
4.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
5.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
6.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...
7.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
8.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...
9.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
10.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
11. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در 8 فرمت جهانی:
1.JAVA
2.ANDROID
3.EPUB
4.CHM
5.PDF
6.HTML
7.CHM
8.GHB
و 4 عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :
1.ANDROID
2.IOS

WINDOWS PHONE.3
WINDOWS.4
به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .
درپایان :
از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک 129/34- طبقه اول
وب سایت: www.ghbook.ir
ایمیل: Info@ghbook.ir
تلفن دفتر مرکزی: 03134490125
دفتر تهران: 88318722 ـ 021
بازرگانی و فروش: 09132000109
امور کاربران: 09132000109